

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Italština

Diplomová práce

Elzeviro jako neodmyslitelná součást
deníku *Corriere della Sera*

(Elzeviro as an inseparable part of the Corriere della Sera)

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Štichauer

Magdaléna Švarcová
2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny využití prameny a literaturu.

Obsah

1 TERZA PAGINA	1
1.1 Vznik „ <i>Třetí strany</i> “	1
1.2 „ <i>Třetí strana</i> “ očima zasvěcených	2
1.3 Vývoj „ <i>Třetí strany</i> “	3
1.4 „ <i>Třetí strana</i> “ na stránkách <i>Corriere della Sera</i>	7
1.5 Elzeviro jako nedílná součást „ <i>Třetí strany</i> “	8
1.5.1 Pokusy o vymezení útvaru	8
1.5.2 Slavní elzeviristé o elzeviru	11
2 SYNCHRONNÍ POHLED	15
2.1 Tendence současného jazyka italských novin	15
2.1.1 Hranice mezi komentářem a zprávou	16
2.1.2 <i>Expresivita a literárnost</i>	18
2.2 Společné rysy současných elzevirů	21
2.2.1 Pokus o definici	21
2.2.2 Syntaktická rovina	22
2.2.3 Lexikální rovina	25
2.2.4 Básnické prostředky	26
2.2.5 Koheze a koherence	27
2.2.6 Jednota formy a obsahu	30
PŘÍLOHA č. 1	31
Moralità del critico secondo Pampaloni	31
Cesare Pascarella artista dimenticato	33
Come invento un personaggio	35
L'eredità di Moro oltre la sua fine	37
L'antico combattimento tra scrittura e pittura	39
Finzione e realtà, dialogo necessario	41
Un mondo di neri con i tic di tutti	43
Nevrotici e narcisi l'amore vi salverà	45
Il destino sospeso tra luce e tenebre	47
Il fascio di tenebra del presente	49
2.3 Elzeviry v kontrastu s vybranými rubrikami	51
2.3.1 <i>Elzeviro a úvodník</i>	51
2.3.2 <i>Elzeviro a politický komentář</i>	54
2.3.3 <i>Elzeviro a sportovní zpráva</i>	55
PŘÍLOHA č. 2	57
Doppia caduta	57
Quella luna troppo di miele	58
Il prezzo della rottura	61
Hillary vince, ma Obama resiste. La Pennsylvania non chiude il duello	62
L'ultimo spot con Bin Laden. La Clinton punta sulla paura	65
Consigli a Silvio per sorprendere. «Eco alla Cultura». «Arruola Illy»	67
La storia siamo noi	68
Siena vuole la prima laurea europea	70
Il punto tecnico. Squadra difficile da afferrare. Talenti liberi di agire e di ferire	72
«Neve, sterrato e fango: qui ci giocheremo il Giro»	73
3 DIACHRONNÍ POHLED	75
3.1 Vymezení časového období zkoumaných vzorků	75
3.2 1900 – 1920	75

3.3 1920 – 1940	80
3.4 1950 – 1960	88
3.5 1970	92
ZÁVĚR	94
RESUMÉ	98
RIASSUNTO	99
SUMMARY	101
BIBLIOGRAFIE	103
PŘÍLOHA č. 3	105
Moralità del critico secondo Pampaloni	105
Cesare Pascarella artista dimenticato	105
Come invento un personaggio	106
L'eredità di Moro oltre la sua fine	106
L'antico combattimento tra scrittura e pittura	107
Finzione e realtà, dialogo necessario	107
Un mondo di neri con i tic di tutti	108
Nevrotici e narcisi l'amore vi salverà	108
Il destino sospeso tra luce e tenebre	109
Il fascio di tenebra del presente	109
Il prezzo della rottura	110
Quella luna troppo di miele	110
Doppia caduta	111
«Neve, sterrato e fango: qui ci giocheremo il Giro»	111
La storia siamo noi	112
Siena vuole la prima laurea europea	113
Hillary vince, ma Obama resiste. La Pennsylvania non chiude il duello	114
L'ultimo spot con Bin Laden. La Clinton punta sulla paura	115
Consigli a Silvio per sorprendere. «Eco alla Cultura». «Arruola Illy»	116
La buona novella di Corrado Corradino	117
La coltura e le lingue classiche. Il peso della grammatica	118
Battaglie di donne	119
Consigli ai profeti. David Lazzaretti	120
Giuseppe Baretti e la sua vita in Inghilterra	121
Il paese delle fate	123
Jazz	125
Quel benedetto „il“	127
Jacopo dalla Quercia	129
Il mito di Wilde	131
Il medico degli alberi	133
Il Trecento	135
Poesia e radio	136
Nascita d'uno „Zoo“	137
Le belle maniere inglesi	138
Anticultura	139
Un pesante aggettivo	140
L'appetito	141
Una lettera d'amore	142
Schegge	143
Le milanesi	144
Analfabeti in auto	146

Sul filo della corrente	148
Da Budapest a Praga	150
La paura dell'eresia	152
L'Italia laica che continua	154
Quel giornale deve morire	156
Guai a chi ci tocca l'onore e i motel	158
Dal martire al testimone	159
L'ignoranza e la sapienza	160

1 TERZA PAGINA A ELZEVIRO

1.1 Vznik „Třetí strany“

Fenomén zvaný *Terza pagina* je dnes již pouhým mýtem. Avšak historie tzv. „Třetí strany“ je více než stoletá. *Terza pagina* se zrodila roku 1901 u příležitosti premiéry D’Annunziovy velmi očekávané divadelní hry Francesca da Rimini s Eleonorou Duse v hlavní roli. V prvních prosincových dnech nemluvil celý poloostrov o ničem jiném. I proto se ředitel relativně mladého deníku *Giornale d’Italia* Alberto Bergamini rozhodl věnovat tak slavnému debutu celou stránku, přesně řečeno stránku třetí. Podle jeho vlastních slov se nejednalo o událost menšího významu, než byla ministerská krize či projev Giolittiho k voličům. Itálie byla v té době zemí bez stávek, nepokojů a válek a dokázala se nadchnout pro poslední Carducciho ódy, vášnivě četla romány Vergovy, Fogazzarovy nebo díla Matildy Serao. Ve zkratce se označuje toto období za tzv. *belle époque*, dobu, kdy byla Itálie velmi vnímavá vůči jakékoli formě umění.¹

Do divadla Costanzi byli vysláni čtyři novináři: Diego Angeli měl za úkol vykreslit scénu a prostředí, ve kterém se děj odehrával. Nicola d’Atri napsal krátký komentář k hudbě mistra Scontrina. Kritickou analýzou D’Annunziovy tragédie přispěl Domenico Oliva a Eugenio Checchi měl přiblížit dění přímo v divadle a bezprostřední komentáře v rubrice nazvané „*In platea e fuori*“.

Terza pagina v pojetí Bergaminiho měla nevýslovný úspěch, který vedl ředitele novin k rozhodnutí udělat z ní nedílnou součást svých novin.

Jednalo se o velmi odvážný krok, který neměl (a nemá) v žádném jiném světovém tisku obdoby. Věnovat kulturní rubrice celou stránku (vezmeme-li v úvahu, že tehdejší noviny neměly více než čtyři strany) byl opravdu značně inovační krok. Ovšem více než stoletá historie „Třetí strany“ se svým obdobím rozkvětu i pozvolného úpadku dokazuje, že se odvaha mladičkému *Giornale d’Italia* vyplatila, a navíc se jeho „vynález“ rozšířil do všech renomovaných deníků tehdejší doby.

Jelikož ale „Třetí strana“ prodělala řadu proměn, dá se se zpětným pohledem Bergaminimu a jeho novinám přiznat především prvotní impuls. Stvořil fenomén, který zahájil

¹ BENVENUTO, Beppe. Elzeviro. Palermo: Sellerio, 2002, str. 28

svou existenci bez toho, aniž by věděl, jakým směrem se chce přesně ubírat.² Zlatá léta italské *Terza pagina* se však od původní struktury a formy značně liší. Jejím jádrem a bijícím srdcem je právě unikátní útvar, který je navíc pouze italský, a to „*Elzeviro*“.

1.2 „*Třetí strana*“ očima zasvěcených

Dříve než se dostaneme k tomuto útvaru jako takovému, pokusíme se podívat na „*Třetí stranu*“ v zářivém období rozkvětu, který sahal od posledních let giolittismu až do období krátce po druhé světové válce, a budeme na ni nahlížet nejprve z úhlu pohledu zasvěcených.

Když v roce 1952 Giovanni Papini připomínal její více než čtyřicetiletou historii, nezapomněl zdůraznit, že «*un articolo di terza pagina era spesso un avvenimento clamoroso del quale si parlava e si discuteva dappertutto*».³ Giuseppe Ravegnani vyzvihoval fakt, že se „*Třetí strana*“ stala prostředníkem mezi kulturou a veřejností. Co je však pro ni asi nejcharakterističtější: velmi zajímavě se v ní snoubí literatura a žurnalistika, literatura a prostá informace. Právě podle Ravegnaniho se velká část italské literatury 20.století i literární kritiky zrodila právě na „*Třetí straně*“ deníků.⁴

Enrico Falqui, který se podrobně zabíral historií italského elzeviro, navíc tvrdí, že „*Třetí strana*“ hrála svou roli v sociální integraci. Stala se místem, kde se postupně veřejnost s kulturou sbližovala, byla mostem mezi spisovateli-novináři a čtenáři, její zásluhou byla bezpochyby i demokratizace literatury ve smyslu otevření se publiku, pro něž teď byla dostupná (a na druhou stranu spisovatelům-novinářům nabízela stálé honoráře). Italské spisovatele donutila vyjadřovat se „jasněji a konkrétněji“, opustit „jazyk vznešený“ a naopak dobrovolně „podlehnout vlivům jazyka mluveného, hovorového“.⁵

Ekonomické hledisko potvrzuje i Guido Piovene. Podle něj italští spisovatelé nemohli žít jen z literatury, ani mnoho obyvatel si nemohlo dovolit kupovat knihy. Výsledkem bylo tedy čistě italské řešení, onen již zmiňovaný kompromis. Piovene tvrdí, že Italové mají snad ze všech světových národů nejvytříbenější umělecký vkus. Vyžadují tedy kulturu i v obyčejném životě, potažmo v jeho zrcadle - obyčejném deníku. V Itálii by nikdy nemohly uspět noviny anglosaského typu, tedy striktně informativní. „*Třetí strana*“ právě z důvodů obecně literárnější

² Formu podobnou historicky první „*Třetí straně*“ měla její značně novější varianta let devadesátých. Někteří badatelé upozorňují až na markantní podobnost mezi těmito časově vzdálenými rubrikami. Obě přinášely jakýsi „blok kulturních informací“.

³ FALQUI, Enrico. *Inchiesta sulla «Terza pagina»*. Torino: E.R.I., 1953, cit., str. 85

⁴ FALQUI, 1953, str. 89

⁵ FALQUI in BENVENUTO, Beppe. *Elzeviro*,. Palermo: Sellerio, 2002, str. 15

kvality italského tisku nebyla pocíťována jako jev křečovitý, abnormální či výrazně nekoherentní. Rozdíl mezi literaturou a žurnalistikou je mnohem nepatrnější na Apeninském poloostrově než kdekoli jinde.⁶

Věhlas „*Třetí straně*“ přinesla i slavná jména. V novinách se pravidelně objevovaly podpisy těch nejvýznamnějších italských autorů: Gabriela D’Annunzia, Luigi Pirandella, Alberta Moravii, Giovanni Papiniho, Alda Palazzeschiho, Emilia Gaddy, Grazie Deledy, Dina Buzzatiho a celé řady dalších. „*Třetí strana*“ dávala prostor různým odvětvím – filosofii, historii, lingvistice, literární kritice, dokonce ve svých začátcích i medicíně v její populárně naučné formě a nelze sem samozřejmě nezahrnout i zahraniční zpravodajství.

Není však pochyby, že renomé „*Třetí straně*“ zajistil právě útvar zvaný elzeviro.

1.3 Vývoj „*Třetí strany*“

„*Třetí strana*“ prodělala od časů Bergaminiho značné změny. Stala se prestižní součástí italských deníků, šířila kulturu mezi své čtenáře. A chceme-li hovořit o době jejího rozkvětu, odkazujeme se vlastně na dvacetiletí fašistického režimu.

Paradoxně je to právě nedemokratický systém, který „*Třetí straně*“ přinesl takovou slávu. Důvodů je hned několik: kultura, alespoň na novinových stránkách, se nesnažila být ani fašistická, ani protifašistická. Sergio Romano se ve své studii domnívá, že tehdejší politika a ideologie měly až druhotnou roli. Byly to spíše „nadstruktury“ kultury, která inspiraci čerpala jinde. Samozřejmě, že existovala literární díla, která byla fašismu nakloněna, ale jejich úroveň byla často, ne vždy průměrná.⁷

Umělci tehdejší doby se podle Beppe Benvenuta uchýlili do vlastnoručně vytvořené ulity, která odpovídala jejich profesi literátů. Tam se snažili zachránit zachráníitelné – hodnotný a ušlechtilý styl spisovatelského řemesla. Přesto všechno nelze říci, že by se „*Třetí strana*“ stala absolutně apolitickou a nenechala se tehdejší politikou vůbec ovlivnit.

Kdybychom se nesnažili číst tehdejší situaci právě v politickém klíči, jistě bychom, jak také Benvenuto poznamenává, odhalili hlubší souvislosti a samozřejmě logickou návaznost na události předchozí. Svět byl donedávna zmítán prvním světovým konfliktem, futurismus deklaroval svoje agresivní pravdy, avantgarda neustále experimentovala. Žádoucí byl ale návrat k pořádku. O ten se pokusili zakladatelé časopisu *La Ronda* - Cardarelli, Cecchi, Baldini,

⁶ BENVENUTO, 2002, str. 70 - 71

⁷ ROMANO, Sergio. L’equivoco della cultura antifascista. Considerazioni sugli intellettuali italiani durante il fascismo in BENVENUTO, 2002, str. 65

Bacchelli, Barilli, Montano, Saffi jinak také „Sette Savi“. Možnou cestu návratu k normalitě viděli v obrácení se ke klasickým hodnotám – vyzdvihovali proto Petrarca, Manzoniho a především Giacoma Leopardiho. Neoklasicismus *La Ronda* byl svým způsobem statický, ale současně se mu podařilo získat ztracenou rovnováhu. Na stránkách svého časopisu autoři odmítli otevřeně bojovat proti režimu, ale bojovali alespoň za záchranu prvenství stylu.

Dědicové *La Ronda* našli v elzeviru svoje útočiště. V problematické době je příliš nelákalo psát romány či se věnovat jakékoli problematičtější próze. Obrátili se tedy ke specifiku zcela italskému – „*Třetí strana*“. Dokázali z ní vytvořit reprezentativní část novin, dovedli ji téměř k dokonalosti, a to i zásluhou perfektního stylu. Nestali se z nich, jak píše dále Benvenuto, občanští hrdinové v pravém slova smyslu. To, že se izolovali, zabývali se klasiky, překládali či zaváděli nové rubriky, např. rubriku zahraničních zpravodajů: *Lettere dall'estero*, z nich ještě nedělalo konformisty. Připravili tak dokonale cestu hermetikům, kteří se v třicátých letech a hlavně po druhé světové válce, okouzleni poetikou slov, dostávají ke slovu.⁸

Ač byla „*Třetí strana*“ výraznou styčnou plochou mezi literaturou a žurnalistikou, nepublikovali na těchto stránkách pouze renomovaní literáti. Prostor byl dán i zcela nezkušeným mladíkům (např. v roce 1938 Dino Alfieri, ministr Lidové kultury, navrhl tehdy mladičkému Zangrandimu, aby mu vybral dvacet dalších mladíků, schopných mladých talentů, kteří by za odměnu 1 000 lir - což byl honorář pro již etablované autory - přispívali třemi články na „*Třetí stranu*“ novin). Mezi významná jména, která se na „*Třetí straně*“ začala v tu dobu objevovat, patří bezesporu Indro Montanelli. Benvenuto ho dokonce označuje za „*terzapaginuista doc*“.⁹ Období na přelomu dvacátých a třicátých let charakterizuje Lamberti Sorrentino trvající disciplínou a diktátem stylu, ale současně i voláním po aktualitě, vitalitě a obnově. „*Třetí strana*“ se plní zprávami dopisovatelů, informují o revolucích, krizích a převratných změnách v cizích zemích.¹⁰ Znovu se tedy potvrzuje značná obtížnost, s jakou by bylo možné elzeviro vymezit a definovat. Elzeviry s příchutí reportáže totiž koexistují vedle těch vysoce uměleckých a opět je jedinou možností společné charakteristiky klíčové slovo – styl.

Z korespondence zahraničních zpravodajů se v podstatě rodí cestopisná literatura. Někteří kritici ji chápou jako příklad *escapismu*, jako literární únik před stále sílící mocí režimu. Jiní ji vysvětlují prostředím a kontextem, ve kterém autoři cestopisných románů či pamětí vyrůstali: v éře dekadence spojované s touhou po exotickém dobrodružství. Mezi autory

⁸ Jedním z nejvýznamnějších hermetiků byl Eugenio Montale, který také publikoval elzeviry na „*Třetí straně*“ *Corriere della Sera*

⁹ BENVENUTO, 2002, cit., str. 68

¹⁰ BENVENUTO, 2002, str. 68

cestopisů patří Corrado Alvaro, Curzio Malaparte, jedním z nejznámějších je Alberto Moravia. Jeho cestopisy jsou nyní považovány za téměř cennější a časem nezhodnocené, a to v porovnání i s takovými tituly jako např. „Gli indifferenti“. Konkrétně o Moraviovi se tvrdilo, že čím dál se od Itálie nachází, tím lepší cestopisy píše. Ostatně mnozí odborníci se shodovali na tom, že se autoři snažili hledat stimuly vně hranic vlastní země, aby se potom mohli vyrovnávat s těmi uvnitř.

Elzeviry se tedy staly místem, které hostilo zprávy dopisovatelů. Vlastně se nejednalo jen o zprávy – ti, kteří zasílali své příspěvky z dalekých, často exotických cest, obohacovali „*Třetí stranu*“ o něco mnohem víc než o pouhé zprávy. Velmi často se žánrově blížily až k povídce. A je to jen další důkaz, že elzeviro je opravdu druhem článku, který stojí na pomezí. Tentokrát mezi reportáží a cestopisnou povídkou plnou dojmů, zážitků a barev.

Mezi novináři se ale objevily i kritické hlasy, které na vzrůstající tendenci cestopisných elzevirů neviděly příliš dobrého. Benvenuto upozorňuje na reakci Piera Pancraziho, který většinou mladším dopisovatelům vyčítá (z pozice zkušeného elzeviristy) právě přemíru jejich dojmů, zatímco ti starší (tedy jeho vlastní generace) uměli obratně a velmi důmyslně využívat především svou „inteligenci“.¹¹

Ať už se objevila jakákoli kritika, cestopisné elzeviry byly velmi oblíbené a rozhodně přispěly k věhlasu „*Třetí strany*“.

Máme-li italskou kulturní „*Třetí stranu*“ v inkriminovaném dvacetiletí nějakým způsobem charakterizovat a shrnout, musíme ve shodě s Beppem Benvenutem poznamenat, že ji režim opravdu příliš nezměnil. Samozřejmě musela např. rozvázat kontakty s novináři, kteří se angažovali v později zakázaných stranách (Borgese). Současně se ovšem stala, podle slov Benvenuta, „laickou katedrou krásné literatury“.¹² Zachovává si svoje zvyky a rituály, navíc je dovádí k dokonalosti a udržuje si svou politickou izolaci. Na „*Třetí straně*“ se vedle notoricky známých jmen objevují i ta neznámá, pro něž se právě tato část novin stává odrazovým můstkem pro další (často hvězdnou) kariéru.

Obecně byli tito spisovatelé-novináři či novináři-spisovatelé schopni, což se podle Benvenuta v letech nadcházejících jen zřídka opakovalo, být čtenářům opravdu „k užitku“.¹³ Byli schopni je bezpečně provést dobou rozbouřených vod, pomohli jim se zorientovat v literární tvorbě, a ještě navíc vůči svému věrnému publiku plnili i výchovnou funkci. Toto období nebylo a není vzduchotěsně ohraničenou periodou bez jakékoli návaznosti.

¹¹ PANCRAZI, Pietro. L'invito speciale. Corriere della Sera, 12 Settembre 1947 in BENVENUTO, 2002, str. 73

¹² BENVENUTO, 2002, str. 84

¹³ BENVENUTO, 2002, cit., str. 92

Naopak, hluboce ovlivnilo kreativní tvorbu a kulturní diskusi let následujících. A zanechalo ne nepodstatné stopy – mezi jinými i na stylu.

„*Třetí strana*“ a elzeviro ztrácejí svůj význam a vážnost v šedesátých a sedmdesátých letech. Prožívají hlubokou krizi. Dochází k tomu proto, že přestávají být kompatibilní s novou moderní dobou, která má do *belle époque* nepředstavitelně daleko? Ztrácí čtenářské publikum zájem o kulturu? Preferuje jednoduchost a zavrhuje aktuálnímu dění vzdálená témata? Nebo je to žánr samotný, který začíná kostnatět? Chybí „*Třetí straně*“ a konkrétně elzeviru podpis skutečné, všeobecné mínění ovlivňující autority? Nejspíš jsou na vině všechny faktory dohromady. V devadesátých letech se paradoxně *Terza pagina* vrací (alespoň v určitém slova smyslu) do svých začátků. Nevytříbená koncepce, kulturní informace popisující nekompatibilní směs kulturních událostí, někdy i událost jedinou. Viníkem je podle autora knihy Paolo Mieli. „*Třetí straně*“ odebral její výhradní postavení v přední části novin, ta se stává jakousi přílohou vloženou do zadní části novin. Benvenuto se odvolává na Alberta Papuzziho¹⁴, který tvrdí, že iniciativa Mieliho se omezila na zaznamenávání situace jako faktu a na tzv. „sekularizaci osoby intelektuála“. Použil k tomu prý dvě techniky: smíšení témat populárních a vysoce intelektuálních a chápání a popisování událostí skrze „konfliktní klíč“. Sám Miele se k tomu vyjadřuje takto: „Věřím, že každý novinář má být schopen neustále oscilovat mezi „vysokým“ a „nízkým“ a obráceně. Já sám si například připadám, jako kdybych žil neustále ve výtahu... Žurnalistika, která se mi líbí nejvíce, je ta, která se nikdy nezastaví.“ Ke konfliktnosti se vyjadřuje takto: „Jsem přesvědčen, že moderní způsob, jak ke kultuře přistupovat, je veden skrze konflikty.“ Tento postup je podle Paola Mieliho rozhodně lepší než pouhé vyličení události. Svou teorii ještě dovysvětluje takto: „Jestliže se nám podaří vytvořit pól A a pól B, mezi nimiž přeskochí jiskra, čtenář, který si bude muset vybrat, jaký pól je pravdivý, lépe pochopí, o čem se diskutuje. Pomocí konfliktů se vymezují pole a bystří se tak (možná nejen čtenářova) pozornost.“¹⁵

Koncept „*Třetí strany*“ postupně opouští všechny velké noviny. Výjimkou zůstává milánský *Corriere della Sera*, který v rámci své kulturní rubriky nepřestává právě třetí stránku nadepisovat *Terza pagina* a kde úvodní dva sloupce ještě pořád patří elzeviru. Přesto se ale leccos změnilo. „*Třetí strana*“ definitivně ztratila přímý kontakt s širokou veřejností. Elzeviro oprávněně čelí obvinění z přílišné akademičnosti a intelektuálnosti. Současní novináři se

¹⁴ BENVENUTO, 2002, str. 32

¹⁵ D'ARGENTINE, Chiara Beria. Eccovi l'ascensore. in BENVENUTO, 2002, str. 32

pokračováním v linii elzevirů snaží udělat až nostalgické gesto a připomínat si zašlou slávu onoho italského specifika.¹⁶ Elzeviry jsou nyní omezeny na recenze esejí či odbornější literatury. Plní funkci literární kritiky, zřídka se vyjadřují i k tématům z jiných oblastí, většinou je jejich výchozím bodem právě diskutovaná publikace. Snaží se zachovat i vyšší styl, nést odkaz „*Třetí strany*“ z doby jejího rozkvětu (možná proto se zdá příliš akademická?). Vkrádá se však otázka, jak široké je nyní čtenářské spektrum, které ještě dokáže *Terza pagina* nadchnout. Jedna z možných a poněkud skeptických odpovědí škálu čtenářů zužuje pouze na intelektuály. Dochází tedy k tomu, že se toto místo novin stává prostorem k odborné diskusi?

1.4 „*Třetí strana*“ na stránkách *Corriere della Sera*

Corriere della Sera začal „*Třetí stranu*“ pravidelně zařazovat do každodenního vydání v lednu roku 1905. Jejím vedením byl pověřen Alberto Albertini s pomocníky Ugo Ojettim a Ettorem Jannim. Strana se okamžitě dočkala velkého úspěchu a stala se, jak Benvenuto vtipně komentuje, jakousi Scalou mezi „*Třetími stranami*“.¹⁷ Pro své okamžité renomé si *Corriere della Sera* mohl dovolit po svých přispěvatelích vyžadovat disciplínu a respektování vcelku přísných pravidel.

Terza pagina ve Via Solferino byla sestavována s velkou péčí, měla podobu „cenného almanachu zajímavostí zaznamenaných během dne“.¹⁸ Vycházela zde např. i ještě needitovaná díla slavných autorů. Možná pro svůj konzervativní přístup se vyhýbala avantgardě a na druhé straně se nesnažila působit ani příliš akademicky. Nabízela příspěvky od Giovanniho Vergy, Luigiho Pirandella, Grazie Marie Deledy, Luigiho Capuany ale i Ady Negri. Kromě jmen spojených výhradně s literaturou se zde objevovaly podpisy vzdělců, jako byli např. Luigi Einaudi, Gaetano Mosca, Attilio Momigliano a řada dalších.

Vyjmenováním těchto jmen se jen potvrzuje, co již bylo řečeno výše. Ani konzervativní *Corriere della Sera* se neřídil anglosaským modelem novin, ale snažil se, jak vzpomíná i Raffaele Calzini, italské publikum ještě více vzdělat, a to pomocí kultury, jedním z nejpřirozenějších prostředků v italském kontextu.

I přes přísná pravidla se „*Třetí strana*“ *Corriere della Sera* stávala čím dál tím více živější, což jistě zapříčinila velká rozmanitost příspěvků. Dokázala vyhovět i čtenářům, kteří se necítili být přímo intelektuály. Pro širší spektrum čtenářů byly zařazovány příspěvky z oblasti

¹⁶ konzultace s novinářem a spisovatelem Dariem Fertiliem

¹⁷ BENVENUTO, 2002, cit., str. 76

¹⁸ BENVENUTO, 2002, cit., str. 76

medicíny, Calzini připomíná i řadu článku s titulem: „*L'occhio del fanciullo*“; objevují se i články „pro ženy“. Později samozřejmě nemohou chybět již výše zmiňované elzeviry od zahraničních dopisovatelů (neboli přesně „*inviati speciali*“). Ti nejčastěji přinášeli zajímavosti z Anglie či Ameriky.¹⁹

Je až symbolické, že je to právě *Corriere della Sera*, který v tradici, ať jakkoli modifikované „*Třetí strany*“, neustále pokračuje. Deník z Via Solferino se vždy snažil dosáhnout co nejlepší kvality, odpovídat na poptávku čtenářů. A přesto se nestal levným popularizačním plátkem, ale udržel si své renomé a zůstal věrný určité vyšší stylistické úrovni.

Nyní je jeho rozhodnutí udržet při životě „*Třetí stranu*“ zajímavé pozorovat právě z pohledu tlaku společnosti a doby, která, zahlcena informacemi on-line a televizí, přestává tisku věnovat pozornost.

1.5 Elzeviro jako nedílná součást „*Třetí strany*“

1.5.1 Pokusy o vymezení útvaru

V předchozích odstavcích jsme se věnovali hlavně „*Třetí straně*“ jako celku, nyní se již budeme soustředit na její nejtypičtější žánr. Již výše bylo řečeno, že se jedná o zcela unikátní útvar, který nemá v žádném jiném světovém tisku obdoby. Ovšem sami italští literáti čelí nemalým obtížím při snaze tento útvar jasně definovat. Napovídá to i název kapitoly *Una definizione difficile* z knihy Beppe Benvenuto „Elzeviro“.

Známý novinář Nello Ajello se v jedné své eseji²⁰ bavil tím, že se snažil sestavit seznam toho, čím vším elzeviro v období svého rozmachu byl. Už původní koncept elzeviru, dva úvodní sloupky „*Třetí strany*“, byl vlastně jakýmsi kompromisem mezi technickými možnostmi novin a nepotlačitelnou touhou literátů tvořit a psát. Kompromis, který nikdy plně neuspokojil ani jednu, ani druhou stranu. Příspěvatelé „*Třetí strany*“ se dost možná cítili omezováni limitem dvou sloupků, i podle Nella Ajella se jednalo o určitý handicap, který bránil dané téma prodiskutovat opravdu do hloubky.

Nicméně „vzdušný a éterický“ elzeviro alias umělecká próza se těšil takové slávě, že „se na jeho oltáři musela pálit ta nejvonnější kadidla“²¹ (především v období mezi dvacátými a

¹⁹ FALQUI, Enrico. *Giornalismo e letteratura*. in BENVENUTO, 2002, str. 78

²⁰ AJELLO, Nello. *Lo scrittore e il potere*. Bari: Laterza, 1974.

²¹ AJELLO in BENVENUTO, 2002, str. 44

čtyřicátými lety). Nejtěžší úkol ale představovala (a neustále představuje) jeho definice: jak najít vhodnou etiketu pro fenomén tolika tváří? Ajello tak s nadsázkou tvrdí, že se rozpoutala nevídaná diskuse, která zaměstnávala jak nejvyšší kruhy literárního světa, tak i ty nejmenší provincie na jihu.

Prvotní návrh definovat elzeviro jako fragment se okamžitě setkal s kritikou – byl považován za málo uctivý, jako by byl elzeviro jen malou částí díla významnějšího. Tato definice ho popírala jako autonomní žánr. Neodpovídal mu ani termín esej, což je jako označení příliš limitující. Ajello dochází k závěru, že elzeviro musí být definován či označován mnoha způsoby a mnoha názvy, aby se neztratila ona mnohotvárnost. Definice tedy musí být co nejvágnější právě proto, aby se neztratil pravý význam elzeviro. Nabízí tedy celou řadu možných řešení: mezi nimi např. lyrická próza, kritická variace, zátiší, aforismus s morálním ponaučením, impresionistická skvrna, momentka, zpráva vzniká náhlým popudem, fantazií, inspirací, literární odřezek, dokonce i tlach či jakési odbočení.²²

Nejpravděpodobnější a možná i nebezpečně obecné se zdá označení „stylistické cvičení“ (a to brilantní) nebo „ukázka stylu“ (a to jedinečná). Podle našeho názoru tak vystihuje hlavní společný znak tohoto útvaru. Jestliže je etiketou tohoto italského specifika právě „styl“ (a nyní musíme toto označení stavět opravdu na generickou rovinu, kde se stává nadřazeným pojmem, který sdružuje všechny individuální styly autorů, jež elzeviro vtiskly jeho pravou podobu), styl, který vzniká na pomezí literatury a žurnalistiky, styl blízký jak intelektuálům, literátům, tak také oblíbený u široké veřejnosti (což už *per definitionem* zní jako dokonalý kompromis) a jestliže se právě v tomto spojení skrývají funkční stylistické mechanismy, pak může být jen velmi poučné a zajímavé snažit se je analyzovat, zaznamenat jejich vývoj a věnovat se v době, kterou většina odborníků označuje za krizi tisku, odkazu unikátního fenoménu zvaného elzeviro. Takový pohled na elzeviro byl také inspirací a námětem této práce.

Pozn. Pro zajímavost a pro srovnání nabízíme i stručnou definici z italské Wikipedie:

Elzeviro:

²² Ajello parla di autentica «bolla d'aria» che in quanto tale si presta agevolmente a ogni possibile descrizione (e autodefinizione) a misura d'autore: «Ciò che egli ha composto sarà un „esercizio di stile“ o un „gioco d'umori“, una „prosetta lirica“, una „variazione critica“, una „natura morta“, un „frammento di mito“, una „moralità aforistica“, una „variazione estemporanea“, un „avviso della fantasia, o del semplice estro, o della semplice bizzaria, o dell'intelligenza scaltrita“, o piuttosto, un'„impressione“, un „impennamento“, una „figura“, una „deviazione“, un „momento“, una „trasfigurazione“, un „palinfrasco“, un „ghiribizzo“, una „fumisteria“, un „trinciato di letteratura“». BENVENUTO, 2002, str. 45

Col termine elzeviro si definisce un articolo giornalistico di approfondimento, di solito non legato alla cronaca. Apparve per la prima volta all'inizio del Novecento su idea di Alberto Bergamini, fondatore e direttore del *Il Giornale d'Italia*, che dedicò l'intera terza pagina del numero del 10 dicembre 1901 alla prima di *Francesca da Rimini* con Eleonora Duse presso il Teatro Costanzi di Roma. Dal 3 gennaio 1905 il *Corriere della Sera* iniziò a fare altrettanto e l'elzeviro divenne così codificato ed "istituzionalizzato".

Gli autori degli elzeviri erano di solito scrittori o giornalisti affermati: non essendo un pezzo d'informazione in senso stretto, doveva infatti brillare per le sue qualità letterarie. Per questo motivo era confinato nella terza pagina, quella riservata agli avvenimenti culturali.

L'elzeviro poteva essere una rubrica fissa, affidata a uno o più giornalisti in rotazione. Non era infrequente, poi, che questi collaboratori raccogliessero i propri elzeviri in volume: è il caso ad esempio di Farfalla di Dinard e Auto da fè, due opere che raccolgono gli elzeviri composti da Eugenio Montale, per il Corriere della Sera.

Negli anni Venti o Trenta del secolo XX, l'elzeviro contribuì in modo decisivo a diffondere in Italia il gusto per la "prosa d'arte": tra i maestri riconosciuti di questo genere letterario, il critico Emilio Cecchi.

Più recentemente il termine ha assunto una sfumatura spregiativa: per elzeviro s'intende infatti spesso un articolo scritto con un'eccessiva cura formale ma che non presenta particolari motivi d'interesse; una "variazione sul tema" scritta, per esempio, con lo scopo di riempire una mezza pagina.

L'elzeviro può essere considerato un parente decaduto dell'editoriale e del corsivo: il primo è un testo di approfondimento affidato a un giornalista affermato, che di solito non dà informazioni di prima mano ma riprende e commenta le notizie del giorno; il secondo è un testo più breve (a volte una rubrica), scritta di solito in tono ironico o con *vis* polemica.

Il nome elzeviro deriva da quello di un carattere tipografico utilizzato dagli stampatori olandesi Elzevier, operanti tra il Cinquecento e il Seicento.²³

1.5.2 Slavni elzeviristé o elzeviru

²³ WIKIPEDIA. Elzeviro. <http://it.wikipedia.org/wiki/Elzeviro>

Něž přistoupíme k praktické části a rozborům jednotlivých elzevirů, rádi bychom přiblížili názory samotných elzeviristů na toto italské specifikum. Opět je zprostředkovává ve své antologii ke knize Elzeviro Beppe Benvenuto.

- PUCCINI, Mario. L'elzeviro. *Il Resto del Carlino*, 3 Marzo 1937

Puccini, sám autor řady elzevirů, se zamýšlí nad jedním z charakteristických znaků tohoto žánru. Nad vymezeným prostorem pouhých dvou sloupků. Stručnost, která se po autorech vyžadovala, je donutila synteticky vystihnout vystihnutelné a podstatné – vykreslit postavu, popsat krajinu, a to přesto vždy s příděchem poezie. Splnit tyto požadavky nebylo jednoduché, ale jakmile byla úskalí překonána, otevřely se před elzeviristy nové možnosti. Většinu autorů, jak tvrdí Puccini, tvořili vypravěči, kteří se dokázali omezit na vykreslení děje zkratkovitě, ale přesto důstojně. Jiní se nedokázali přizpůsobit a spoléhali se proto na popis, popis věrný a jasný. Elzeviro ale umožnil oba proudy propojit – autoři nepředstavovali jen pouhé přímé vypravěče, ani situaci jen hole nepopisovali. Stali se více citlivými vůči konfliktům v nitru člověka. Ale pro vyžadovanou stručnost se z nich nestali ani moralisté, kteří by téma probírali na nejméně deseti stranách. Puccini se domnívá, že předchůdci elzeviru mohly být novely, jaké psal Maupassant, Verga a řada dalších. Puccini sám za svůj život napsal na stovky novel. Ale nyní už nedokáže přesáhnout limit oněch dvou sloupků. Snaží se při psaní oprostít od všeho, co je nadbytečné a nic neříkající. S použitím této techniky a jejího poctivého dodržování dochází nakonec k „zázraku“: výsledek má značné umělecké hodnoty (Puccini dokonce tvrdí, že je to umění samo).

Zmiňuje se i o novelistovi největším ze všech – o Luigi Pirandellovi, který (ač by mu jistě *Corriere della Sera* poskytl celou stránku) nikdy nepřekročil limit dvou sloupků a často odevzdal i příspěvek kratší.

Doba se zrychlovala (zkracovala), vztahy mezi lidmi se formovaly v krátkém časovém rozmezí, zjednodušil se způsob, jak si přímo vyjadřovali lásku či nenávisť. Co dříve trvalo měsíc, se nyní vešlo do několika minut. A jelikož by umění mělo být zrcadlem života, začala zrychlená realita vyžadovat elasticitu i po umění a literatuře.

Puccini až nekriticky chválí právě italský elzeviro, který se stal moderní a agilní metodou, která, zrodivší se z popela novely devatenáctého století, těmto požadavkům plně odpovídala.

Přibližně o deset let později se k fenoménu zvanému elzeviro vyjadřuje Dino Buzzati:

- BUZZATI, Dino. La parola all'Elzeviro. *Corriere della Sera*, 22 Settembre 1948

Tento elzeviro je ukázkou toho, jak volné pole působnosti elzeviristé měli. V žádném jiném žurnalistickém útvaru by se nemohla objevit podobná forma. Buzzati se stylizuje do postavy stárnoucího Elzevira, který, ač dříve „svrchovaná tělocvična literátů“, přestává být aktuálním a vyhledávaným novinovým článkem. Elzeviro dostává poštou anonymy, které mu vyhrožují, žádají, aby se změnil nebo aby umřel. S nadsázkou a v dokonalých humorných i ironicky laděných obrazech se pozastavuje nad faktem, že elzeviro opravdu stárne. Po tolika letech, kdy byl neodmyslitelnou součástí novin, dokonce i v období druhé světové války, už nedokáže přinést nic nového a - jak píše Buzzati – patří jen do muzea. Kritizuje i svou „konkurenci“ v podobě ledově objektivních zpráv, které přinášejí jen holá fakta. Pozastavuje se nad tím, že už nikdo necítí potřebu život okrášlit trochou fantazie a citu, který právě on – Elzeviro - přinášel.

Klade si také otázku, zdali je vůbec žádoucí do současného světa vnášet trochu poezie a literatury. Vždyť byla přece literatura jedním z nárožních kamenů běžného života...alespoň tomu tak bylo ve zlatých letech dvacátých.

Závěrem však Elzeviro sám přiznává, že má občas dojem, že hovoří do prázdna, když okleštěn syrovými zprávami vypráví a popisuje imaginární příhody, jako kdyby „během zemětřesení zpíval madrigal a všichni už utekli, sál se vyprázdnil.“

Buzzati tento elzeviro publikoval roku 1948 - už tehdy byl elzeviro v krizi, skomíral, ale pořád se držel při životě. Odumírá až později – v sedmdesátých letech.

- RIDOLFI, Roberto. Elzeviri fritti. *Corriere della Sera*, 15 Maggio 1963

Další výraznou charakteristikou elzeviro je i možnost autora vtisknout mu zcela osobitou stopu.

Autor si pohrává s přívlastkem – *fritti*. A nabízí hned dvě možná vysvětlení této asociace, se kterou si spojil elzeviro jednoho jarního rána. Vzpomínka na staré dobré elzeviry v něm vyvolala dojem něčeho lehkého a nadýchaného (jiní jsou toho názoru, že právě pro svou lehkost se bublina s elzevirem později vznesla příliš a snobsky vysoko, na půdu akademičnosti, odkud se jen stěží odhodlá sestoupit zpět na zem). On ale hovoří o lehkosti v kladném slova smyslu. Druhá asociace je spojená spíše s konsistencí – jako by smaženina konotovala něco smíchaného, což ostatně potvrzuje i slovník staré Accademia della Crusca: *«per essere più*

spesso la frittura composta di cose svariare». I tato charakteristika elzeviru dokonale odpovídá, jelikož jsme se již výše zmínili, že tento pojem nebyl nikdy blíže vymezen.

Ani Ridolfi není spokojen s tím, jak se elzeviro snažili definovat jiní. Nabízí zcela originální řešení: *Pesci rossi*. Emilio Cecchi, jeden z nejstylovějších elzeviristů, který na „*Třetí stranu*“ přispíval zcela osobitým způsobem, vybral pro svou knihu takový titul, který by se možná hodil, jak Ridolfi vtipně dodává, pro všechny elzeviry.

Elzeviry Emilia Cecchiho byly zcela nenapodobitelné a neuchopitelné a měly svoje kouzlo. Staly se odkazem, z kterého se řada dalších autorů mohla poučit a vzít si příklad.

Dalším společným znakem elzevirů by mohla být i určitá míra autobiografičnosti. Ovšem Ridolfi poznamenává, že jeden každý jí obsahuje skutečně různé množství, asi by tedy nebylo vhodné mluvit a próze přímo autobiografické. Dále bychom nemohli lyrické nebo popisné elzeviry označit za eseje nebo fragmenty. Elzeviro je zkrátka nedefinovatelný, ale právě ta vágnost je zbraní proti únavě a stereotypu (nezapomeňme, že se Ridolfi zabývá především minulostí. Přesto ale jeho elzeviro vyznívá velmi pozitivně, ba i nadějně pro budoucnost).

Jak tvrdí Ridolfi, jediné, co elzeviro vymezuje, jsou dva sloupky na „*Třetí straně*“. Ve stručnosti je síla.

Je-li elzeviro jako útvar považován především za ukázkou dokonalého stylu, není zajímavý jen z pohledu literárního, ale také z pohledu lingvistického. Každý autor vtiskl elzeviru svůj vlastní styl. Přesto se ale domníváme, že existují společné rysy, které ho po stránce stylistické vymezují.

Cílem diplomové práce je pokusit se odpovědět na několik základních otázek týkajících se tohoto italského fenoménu:

1. Je elzeviro skutečně tak specifický a nedefinovatelný?
2. Co z něj dělá nezařaditelný útvar?
3. Liší se výrazně od jiných publicistických útvarů?
4. Zaznamenal elzeviro výrazný vývoj?
5. Má elzeviro budoucnost?

Pozn. V českém prostředí je známý pouze termín „elzevir“. Podle *Slovníku cizích slov* se tímto pojmem rozumí: „typ písma (antiky); starý cenný tisk vyšlý z dílny holandského tiskaře“.²⁴

Podle *Malého encyklopedického slovníku A-Ž* byli Elzevierové holandsští tiskaři, žijící na přelomu 17. a 18. století.²⁵

Vzhledem k tomu, že by mohl být italský elzeviro s pojmem elzevir zaměňován, rozhodli jsme se v práci zachovat terminologii v originálním italském znění a používáme tedy pojem *elzeviro*.

2 SYNCHRONNÍ POHLED

2.1 Tendence současného jazyka italských novin

Dříve než se dostaneme ke konkrétním analýzám současných elzevirů, rádi bychom obecným úvodem okomentovali jazyk současných novin. Budeme se především odvolávat na kapitolu *La lingua dei quotidiani* autorky Ilarie Bonomi, která byla uveřejněna v knize *La lingua italiana e i mass media*²⁶. Kniha vznikla ve spolupráci s dalšími lingvisty: Andreou Masinim a Silvii Morganou. Všichni vyučují na milánské univerzitě, která se již tradičně – velmi pravděpodobně i díky faktu, že v Miláně sídlí nejčtenější italský deník *Corriere della Sera* – jazykem novinových textů zabývá.²⁷

²⁴ REJMAN, Ladislav. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, str. 87

²⁵ Encyklopedický institut ČSAV. *Malý encyklopedický slovník A-Ž*. Praha: Academia, 1972.

²⁶ BONOMI, Ilaria – MASINI, Andrea – MORGANA, Silvia. *La lingua italiana e i mass media*. Roma: Carocci, 2007.

²⁷ Profesor Andrea Masini a profesorka Silvia Morgana se vyučují především vývoj italského jazyka a deskriptivní lingvistiku, věnují se také jazykové komunikaci. Prof. Ilaria Bonomi vyučuje italskou lingvistiku a italskou gramatiku.

Je obecnou pravdou, a to nejen v italském kontextu, že noviny jsou čím dál tím méně čtenější a sledovanější médii, které v tvrdé konkurenci televize, rádia a především zdrojů on-line stěží drží krok. Dalším nebezpečným konkurentem je podle Bonomi v Itálii populární tzv. *free-press* či *quotidiani gratuiti* (rozšířené je např. *Metro* nebo *City*; pro čtenáře představuje maximálně efektní souhrn všech informací – což v podstatě znamená velkou míru kondenzace i na úrovni syntaktické. Informace jsou podávány velmi stručně a zkratkovitě, jsou doplněny řadou obrazových příloh. Typickým znakem je také značná jednotvárnost stylu, jelikož, jak autorka píše, články jsou většinou přímo sepisovány redakcí, zprávy získané od tiskových agentur jsou nadále jen minimálně upravované a zpracované, na člancích není poznat žádný výrazný zásah jednotlivých novinářů).

Přes všechno ale, jak opět uvádí Bonomi, je spektrum italského tisku dosti rozmanité, obohacené např. o řadu regionálních novin, což v je v porovnání s ostatními zeměmi opět další italské specifikum (neznačená to ovšem, že v regionálním tisku převažují dialekty a regionální varianty jazyka).

Většina italských novin se proti neskutečnému tlaku ze strany ostatních médií snaží bojovat především snahou oživit jazyk a otevřít jej hovorové formě. Je to jedna z typických strategií, která pomáhá překonávat bariéru mezi novinami a čtenáři. Tisk omezuje obtížně srozumitelný „*giornalese*“, tedy jazyk kondenzovaný, plně informativní a s dávkou byrokratických obrátů, a snaží se o větší transparentnost, která jej čtenáři může přiblížit. V tomto stádiu procesu jsou noviny ovlivňovány čtenářem. Za podmínky, že deníky opět dokážou zaujmout široké publikum, tisk bude zpětně ovlivňovat své recipienty, především různými novinářskými klišé nebo i neologismy (k tomuto výroku ale musíme poznamenat, že noviny jsou někdy zodpovědné i za nesprávný úzus. V současné době jsou noviny řízeny a sestavovány pouze pomocí počítačů. Absolutně vymizela např. postava korektora. Často se tudíž stává, že jsou některé tiskové chyby veřejně publikovány, někdy dokonce opakovaně, až se dostanou do čtenářského povědomí. Ilaria Bonomi např. uvádí nesprávně používanou interpunkci a nesprávné umístění apostrofu: *un'altro*)²⁸. Výše zmíněný proces, který probíhá na základě reciprocit a závislosti jednoho člena na druhém, je prakticky podstatou vývoje jazyka (a je více než v pořádku, že se odehrává i na novinových stránkách). Nemělo by se ale stát, že by se noviny kvůli laciné popularitě „lingvisticky zaprodávaly“. Možná nyní vyjadřujeme poněkud konzervativní názor, ale domníváme se, že by noviny sice inovační vlivy pronikající z hovorové vrstvy jazyka neměly ignorovat, ale současně by měly plnit jakousi regulující

²⁸ BONOMI, MASINI, MORGANA, 2007, str. 129

funkci a udržovat si „styl“ (samozřejmě ve smyslu lingvistickém). Tímto heslem se bezesporu řídí seriózní deníky, jakými jsou např. *Corriere della Sera* nebo *La Stampa*. Za hranicemi druhá nejznámější *La Repubblica* je autorkou uváděna právě jako příklad moderní tiskoviny (její moderní koncept je jistě dán i rokem vzniku 1976). Jedná se tedy o velmi mladé noviny, které od počátku hlásaly sblížení s hovorovou italštinou a naopak oddálení od tzv. „giornalese“.

2.1.1 Hranice mezi komentářem a zprávou

Nyní se dostáváme ke konkrétní lingvistické charakteristice současného jazyk novin. Ilaria Bonomi ji zahajuje poukázáním na dva rozhodující faktory: Prvním z nich je do novin čím dál tím více pronikající přímá řeč a druhým splývání dvou odlišných (alespoň na poli žurnalistickém) útvarů – zprávy a komentáře.²⁹

Zcela evidentní efekt prvního z faktorů je přímé vnikání orality do novinových článků (nejvíce samozřejmě do rozhovorů neboli interview. V nich větší roli při pronikání orality hrají odpovědi dotazovaného a méně již často velmi dobře promyšlené a stylizované otázky novináře). Druhotný efekt se projeví na poli syntaktickém – dochází k opakovanému přerušování syntaktické linie a k větší míře fragmentovanosti.

Pozn. Přímá řeč proniká dokonce i do takového útvaru, jakým je elzeviro (tedy útvar považovaný za ukázkou vyššího stylu). Fakt, že hovorová řeč proniká i do této oblasti, na jedné straně ukazuje, že se elzeviro pořád ještě snaží udržet kontakt se současnými tendencemi, ale zároveň, že si zachovává svou osobitost. Účel a výsledný efekt této použité strategie - přímé řeči - v elzeviru je totiž zcela odlišný od pouhého interview, kde jsou jasně vymezené sekce otázek a odpovědí (navíc otázky na sebe nijak plyně nenavazují). V případě elzeviru se jedná především o umělecký efekt vystavěný na základě dialogu, z hlediska literárního neodmyslitelné součásti a nosného pilíře především románů, povídek a novel.

Analyzovaný elzeviro (Cevasco, Francesco. *Nevrotici e narcisi l'amore vi salverà*), založený právě na přímé řeči a se značnou dávkou hovorovosti, byl jeden z těch, který se četl velmi přirozeně, téměř samospádem, ale přesto působil koherentně a nezapřel svoji uměleckou hodnotu.

Dalo by se na něm velmi dobře ilustrovat, v jakém smyslu by bylo ideální hovorovost do jazyka novin integrovat (přenášet ji s jistou dávkou umělecké fantazie). V tom případě by se

²⁹ BONOMI, MASINI, MORGANA, 2007, str. 129

charakteristika elzeviru – spojení literatury a informací musela rozšířit i na ostatní stránky novin.

V rámci porovnávání současných elzevirů s články z několika dalších rubrik (v tomto případě s rubrikou sportu) jsme analyzovali rozhovor, který vykazuje známky fragmentovanosti, viditelné např. v podobě neúplných vět, vět jednoduchých samostatně vedle sebe postavených. Celkově text z hlediska syntaktického nepůsobí velmi lineárně. Může být také důkazem, který by podpořil obecnou charakteristiku současného stavu jazyka novin podle Bonomi, a to konkrétně pronikající oralitu.

Druhým určujícím rysem je stírání rozdílu mezi zprávou a komentářem. Autorka se o něm vyjadřuje jako o typickém znaku italského tisku (připomeňme si, že směšování útvarů či funkčních stylů je v této oblasti opravdu charakteristické – viz jedna ze základních vlastností elzeviru, tedy slučování literatury a žurnalistiky). Např. tisk britský a německý mezi zprávou a komentářem jasně rozlišuje – zprávy představují články především informativní, zatímco komentáře vyjadřují názory. Spojování těchto dvou přístupů v italském tisku vede podle Bonomi ke snížení informativní funkce textu³⁰.

Pozn. I v současných elzevirech se tyto dva přístupy snoubí. Je to dáno především útvarem, kterému se současná podoba elzeviru nejvíce blíží – tedy recenzí. Autor musí uvést čistě informativní údaje, fakta týkající se diskutované publikace a autora, pak ale převládá jeho názor, někdy vyjádřený mezi řádky a pomocí různých prostředků – hodnotících adjektiv, vlastních vstupů autora v ich-formě, modalit či způsobu argumentace obecně (převládající kladné nebo záporné hodnocení, teze-antiteze-syntéza/otevřený konec).

Nejnápadněji se nedodržování striktního rozdělení projevuje v politických komentářích, které se často neobejdou bez čistě informativních odstavců. Autorův názor není nikdy přímo vystopovatelný, tedy neuvádí jej v ich-formě (což se na rozdíl od toho v elzevirech objevuje dosti často). Nejasné je i dělení u sportovních komentářů, ovšem v této rubrice záleží na druhu článku – objevují se jak čistě informativní články, tak i články na hranici mezi komentářem a zprávou.

Z analyzovaného vzorku jsou nejvíce homogenní úvodníky, které z toho důvodu, že si ke komentáři vybírají jednu z nejaktuálnějších událostí dne, nemusí příliš zabíhat do detailů a nemusí čtenáře dodatečně informovat. Nabízejí především vlastní názor a tlumočí jím i postoj (často politický) celého deníku.

³⁰BONOMI, MASINI, MORGANA, 2007, str. 130

2.1.2 *Expresivita a literárnost*

Další dvě proti sobě jdoucí tendence, které jazyk novin výrazně ovlivňují, Bonomi označuje jako expresivitu („*espressività*“) a literárnost.³¹ Již z toho, co bylo řečeno výše, jasně vyplývá, že první převládá nad tím druhým.

O expresivitě konstatuje, že – ač je přítomna ve všech novinách – záleží přeci jenom na druhu novin a také na rubrice (v tomto případě je vhodné připomenout, že deník *Corriere della Sera* i nadále zůstává věrný tradicím a je jedním z konzervativních deníků a dá se tedy očekávat, že míra expresivity bude přinejmenším umírněná). Expresivita textu je také důsledkem míry hovorovosti přítomné v tisku. Lze ji chápat jako prostředek pro vyjádření nenucenosti a živosti – a jejím důsledkem je proto velké množství triviální slovní zásoby. Dále mezi prostředky expresivity patří konstrukce, jež se snaží navodit dojem očekávání a napětí, na úrovni syntaktické hovoříme především o nadbytečném fragmentování, přítomnosti neúplných vět, nejčastěji s elipsou predikátu; posledním mechanismem, který značně přispívá k expresivitě textu, je příznakové používání interpunkce.

Autorka dále spojuje expresivitu se situačním kontextem – pro popsání situace je podle Dardana, kterého ve své kapitole cituje, příznačná řada expresivních elementů, které se dají shrnout pod pojem „brilantní styl“:³² lexikum konotativní (triviální nebo expresivní), metafory (a to spíše expresivní než zautomatizované), přítomnost citoslovcí běžných v mluveném diskurzu – *ah, mah, beh, boh*; příznaková interpunkce a také syntaktické konstrukce příznačné pro hovorovou italštinu. Kromě brilantního stylu mluví Dardano ještě o tzv. „animaci jazyka“.³³ Ve své podstatě se jedná o jeho oživení zařazením řady příznakových synonym, která nahrazují neutrální výrazy: např. v případě *verb dicendi* – *afferma, risponde, lamenta, rimbecca, sbotta, esplode...* atd.

Pozn. V některých elzevirech bychom jistě uplatnili Dardanův termín animace. Verba jsou velmi často obměňována expresivními synonymy, zejména např. v elzevirech Paoly Capriolo (*Il fascio di tenebra del presente; Finzione e realtà, dialogo necessario*). Tento úzus se však v elzevirech nepřekrývá s pojmem „brilantní styl“, který byl výše označen za symptom expresivity. V těchto „kulturních komentářích“ chybí především převažující triviální lexikum, citoslovce mluveného diskurzu najdeme jen výjimečně, hovorový syntax postupně do elzevirů proniká, ale takové

³¹ BONOMI, MASINI, MORGANA, 2007, str. 130, 131

³² DARDANO, Maurizio. Il linguaggio dei giornali italiani. in BONOMI, MASINI, MORGANA, 2007

³³ dtto

konstrukce se nikdy neobjevují ve velké kvantitě. Brilantnímu stylu odpovídá hlavně bohatý obrazný jazyk elzevirů.

Na četnost synonym (a nejenom sloves) v elzevirech chceme poukázat ne pouze jako na příklad Dardanovy animace, ale také jako na důkaz stylu vyššího (nikoli „brilantního“). Bohatost lexika v tomto ohledu poukazuje na vyšší stylistické kvality autora. Navíc je jedním z rafinovanějších mechanismů koheze a koherence textu (vedle např. z hlediska stylistického méně hodnoceného opakování).

Na rozdíl od pronikající orality se dnes jen výjimečně v novinách setkáváme s dialekty a regionálními variantami jazyka (autorka hovoří jen o lokálních novinách na jihu a ve středu poloostrova a zmiňuje deník *Il Messaggero*, který dialektismy používá především pro navození tzv. „colore locale“³⁴ ³⁵).

Pozn. Regionální varianty jazyka jsme v elzevirech zaznamenali pouze jednou, jednalo se o odpadávání poslední slabiky v příjmení (typické pro římský dialekt). V tomto případě by se dalo hovořit o „colore locale“, která má mimo jiné i svou literární funkci.

Pokud jsme výše hovořili o oralitě jako o pronikajícím a sílícím fenoménu na poli lingvistickém, musíme konstatovat, že naopak literárnost je výrazně ustupující tendencí v jazyku současných novin. A přesto byly literární vlivy působící na jazyk novin zhruba do sedmdesátých let minulého století velmi významné a silné.³⁶

V pojednání o literárnosti v novinách Bonomi krátce zmiňuje i samotný elzeviro, mluví o něm (z hlediska literárnosti) jako o zcela izolovaném fenoménu, jedinečném ve svém oboru, tzv. „literatuře novin/ literatuře v novinách“, což je pro ni důvod nenazývat jeho jazyk klasickým jazykem novin.³⁷ Literárnost ale současný jazyk novin přece jen ovlivnila, hlavně na poli lexikálním přítomností vznešených, sofistikovaných synonym a dále zapojováním metafor a dalších básnických prostředků do textu. Jak už jsme se zmínili výše, metafory mohou být různě aktualizované – v černé kronice a rubrikách domácích či zahraničních zpráv budou metafory pravděpodobně zautomatizované, ve sportu, jak konstatuje Bonomi, poněkud více

³⁴ Původně se jedná o termín z amerického kontextu: Local color – lyrické, nostalgické, nekritické vyličení určité oblasti s upozorněním na její specifika, jejich oslava

³⁵ BONOMI, MASINI, MORGANA, 2007, str. 131

³⁶ BONOMI, Ilaria. *L'italiano giornalistico. Dall'inizio del '900 ai quotidiani on line*. Firenze: Franco Cesati Editore, 2002, str. 48

³⁷ „...In questi casi, si tratta evidentemente dell'inserimento nel giornale di un certo tipo di articoli, per definizione letterari, scritti in una lingua che non è quella del giornale: qui, dunque, possiamo parlare di letterature nel giornale, secondo una tradizione caratteristica dei giornali italiani più di altri...“ in BONOMI, MASINI, MORGANA, 2007, str. 132

expresivní, vytvořené se zapojením větší fantazie. Na úrovni syntaktické je literárnost výrazně potlačena, v současné době se setkáme nanejvýš se zvláštními podřadícími spojkami např. *affinché, allorché, allorquando, giacché*.

Bonomi navazuje ještě poznámkou o byrokratickém jazyce. Společně s literárními vlivy byl již tradičně v žurnalistickém jazyce velmi rozšířený, především v oblasti běžných zpráv (ale našli jsme jeho stopy i ve starších elzevirech). Bonomi charakterizuje byrokratický jazyk konzervativním lexikem, přítomností sofistikovaných synonym (vzdálených od běžně používaného jazyka), typické znaky nacházíme i na úrovni gramatické. V současné době se ale byrokratický jazyk z jazyka novin vytrácí, opět je důvodem upřednostňované sbližování se s jazykem běžně mluveným.

Mezi poslední výrazné faktory, které ovlivňují současný jazyk novin, zařazuje Bonomi konkurenční medium – televizi.³⁸ Soupeření mezi novinami a televizí se zdá být až příliš diskutovaným tématem, ale přesto hraje svou důležitou roli v utváření jazyka novin, které na televizi musí reagovat.

Dá se říci, že v současné době jsou noviny až druhotným zdrojem informací, většinu z nich zná čtenář už z televize. Noviny tedy plní funkci především prohlubující, přinášejí k informacím více detailů a jsou také více deskriptivní. Zprávy doplňují řadou tabulek, schémat a obrázků a tak se snaží, po vzoru televize, zprávu vizualizovat. Na poli syntaktickém k tomu používají například historický présens u událostí minulých, který čtenáři dění zpřítomní.

Další změny se projevují na poli lexikálním, pronikající hovorovost jsme již zmínili výše.

Pozn. V některých analýzách, které jsme provedli, se konfrontace s televizním médiem přímo projevuje (hlavně politické komentáře a zprávy), naproti tomu elzeviry této tendenci zjevně nepodléhají.

Souhrn současné situace jazyka novin nastínil aktuální lingvistické tendence, z nichž se část bude zcela neodmyslitelně promítat i do současných elzevirů. Jiné však na „*Třetí stranu*“ pronikat nebudou, ale i jejich absence nám lépe pomůže identifikovat specifika tohoto výhradně italského publicistického útvaru. Přistoupíme tedy k analýzám současných elzevirů, které byly provedeny na vzorku deseti exemplářů časově od sebe nepříliš vzdálených (únor – květen 2008). Lepší lingvistické, potažmo stylistické charakteristice elzeviru by měly napomoci i rozборы vybraných článků z ostatních rubrik. Typické znaky tedy budeme hledat

³⁸ BONOMI, MASINI, MORGANA, 2007, str. 133

pomocí dvou metod – generalizací jednotlivých vzorků korpusu a kontrastem s články z jiných oblastí.

2.2 Společné rysy současných elzevirů

2.2.1 Pokus o definici

Po konzultaci se spisovatelem a novinářem Dariem Fertiliem³⁹, který na „*Třetí straně*“ publikuje svoje příspěvky, jsme došli k závěru, že současné elzeviry můžeme označit za recenze titulů z oblasti esejistiky, literární vědy a kritiky, v menšině případů i očekávaných knižních titulů z oblasti beletrie. Současně jsme tyto recenze specifikovali jako články psané jazykem velmi kultivovaným, stylisticky vyšším, v některých případech hraničícím až s přílišným akademismem.

Jako další společný znak současných elzevirů byla stanovena kreativní volnost, se kterou autor téma zpracovává: stává se téměř pravidlem, že se autor nechává recenzovaným titulem ovlivnit a inspirovat a v podobném duchu a stylu píše svůj příspěvek. Nacházíme zde syntézu mezi tématem a formou elzevirů, tedy kýženou jednotu obsahu a formy.

Kromě prvních tří základních znaků bychom mohli elzeviro charakterizovat i nezměněnou vnější podobou. Zaujímá první dva sloupky na „*Třetí straně*“ a není ani doplněn žádnou obrazovou přílohou.

Na rozdíl od starších elzevirů, které Ilaria Bonomi dělí do dvou skupin: esejistické a literární⁴⁰, musíme prohlásit, že v současné době se novináři věnují především té první skupině. To předurčuje i výběr formy – i přes informativní prvky obecně příslušející hlavně zprávě můžeme elzeviro charakterizovat jako kulturní komentář s převládajícími úvahovými postupy. V nich velmi často vystupuje autor sám za sebe v ich-formě, což dodává článku osobitý ráz.

Z výše zaznamenaného vyplývá, že je v posledních letech mnohem jednodušší stanovit definici terminologicky těžko uchopitelného elzeviru. Stává se v rámci novin izolovaným fenoménem, který se pro své rozhodnutí zachovat si určitou stylistickou úroveň vzdaluje kontaktu s nejširším publikem. A hrozí, že se elzeviro pro svou izolovanost dostane do ještě neprostupnější vrstvy akademičnosti.

³⁹ Dario Fertilio působí v deníku *Corriere della Sera* přes třicet let, je také spisovatelem. Připojujeme hypertextový odkaz na jeho stránky http://www.zam.it/home.php?id_autore=836

⁴⁰ Konzultace diplomové práce s prof. Ilarií Bonomi

V čem tedy spočívají lingvistická specifika elzeviru hodnoceného jako ukázka vyššího stylu? Pokusíme se je shrnout skrze podobný vzorec, který jsme nabídli v jednotlivých analýzách.

2.2.2 Syntaktická rovina

Úvodem se budeme věnovat poli syntaktickému. Na úrovni větné je vyšší styl dán velmi komplexními souvětími, středně i velmi rozvitými: *E di fronte alla brutalità di questo imperativo che ci viene proposto, mi viene fatto domandarmi come reagiremmo se qualcuno ne riesumasse uno analogo per le arti figurative, tornando a esigere da loro quella «fedeltà al modello» che esse si sono lasciate alle spalle sin dagli albori del novecento.* Často jsou souvětí dále fragmentována vsuvkami či vedlejšími větami vloženými: *Sulla scena del Combattimento, che ebbe il suo debutto a Venezia in Ca' Mocenigo sotto il medesimo tetto dove fu tradito Giordano Bruno, in quella notte di «carnovale» del 1624 prendeva vita un antico desiderio ...* . Obsaženy jsou samozřejmě i implicitní věty, které budí dojem vysoké míry kondenzovanosti: *...così, secondo Agamben, per essere davvero contemporanei al presente occorre saper cogliere il «fascio di tenebra» che ne proviene, spingendo lo sguardo oltre le ingannevoli luminarie dell'attualità...* . Rozvitá souvětí se všemi výše zmíněnými prvky plus např. několikanásobnými větnými členy či enumeracemi jsou rovněž znakem výrazné statickosti a deskriptivnosti textu: *Conosco afroamericani d'alta classe a New York, abbienti, ben vestiti, abitano in belle case, si muovono in limousine, frequentano club esclusivi.* Rozhodně převládá nad dynamickými složkami: krátkými jednoduchými větami, větami jednočlennými, neúplnými, větami s elipsou predikátu apod.: *Ed è capire Moro vivo. Un luogo: l'esistente. E a te?* Ač v menšině, jsou přesto přítomny a zajišťují kýženou rovnováhu především v argumentaci (nesmíme zapomenout, že v tomto druhu „recenzí“ se autor uchyluje k úvahovým postupům, nejen k těm hodnotícím). Mezi tyto vyvažující elementy můžeme zařadit i věty tázací, ve své podstatě vlastně rétorické otázky, které jsou v úvahovém postupu nezbytné: *Come si costruisce il personaggio di un romanzo? Chi può dirsi profondamente cristiano se lo stesso priore di Bose, nel suo splendido commento al Padre Nostro, afferma che la più grande tentazione dalla quale ci dobbiamo salvare è l'incredulità?*

My se ale ještě zastavíme u statickosti textu. Dána je např. převládajícími vedlejšími větami relativními, řadou apozií a přívlastků: *...tanto da anticipare di mezzo secolo i moderni diseur, i divi del verso microfonico come il formidabile Evtushenko.* Argumentace je nesena

především jmény (na rozdíl od dynamického vyprávěcího postupu soustředěného na verba), a tudíž je i očekávatelné, že budou právě jména hojně modifikována rozvíjejícími větnými členy. Pro elzeviro je ale typické, že ona modifikace probíhá několikavrstevně: ...*il prezzo che paghiamo per un simile disincanto è la penosa incertezza del navigare a vista*. Důležitost jména v argumentaci je také jedním z důvodů, proč v elzevirech nacházíme poměrně vysokou koncentraci predikátu jmenného se sponou: *è un vero piacere leggere e rileggere; Gesù che è stato carne del Dio che è amore*. Ve funkci spony nefunguje jen pomocné sloveso *essere*, ale velmi často i slovesa estimativní, slovesa typu *sembrare, parere* apod.: *nulla sembra più facilmente conoscibile; il passato sembra separato da noi*. Výskyt přísudku jmenného se sponou ale nijak neomezuje celkovou bohatost použitých verb (o bohatosti slovní zásoby dále v lexiku).

Na úrovni větné nezaznamenáváme příliš příznakové syntaxe, většinou maximálně tři případy na elzeviro. Jedná se především o dislokace, jejichž funkcí ve větě je aktuální členění větné, postpozice rématu a udržení tak větného napětí: *come se tutto quello che precede fosse servito solo per arrivare lì, a quell' appuntamento; Ma certo sono stati loro, la peggio gioventù, la più malata nella pandemia....* Příznaková syntax je typičtější pro hovorovou variantu jazyka, můžeme proto říci, že oralita v malé míře proniká i do elzevirů.

Budeme se opakovat, když budeme tvrdit, že elzeviro je postaven na velmi komplexních souvětích. Nepřevládají jen ta parataktická, i když spojka *E* je jednou z nejrozšířenějších v jazyce novin vůbec (a velmi často se vyskytuje jako spojka na začátku vět): *E perciò Pasolini, scomparso tragicamente...; E i pittori si accorgeranno...* Pro vyjádření různých vztahů autorovy argumentace jsou často používána hypotaktická souvětí, věty vedlejší příslovečné časové, příčinné a především přívlastkové se spojkou *che*. I o té platí, že je v současné době v žurnalistice nadužívaná, proto je v elzevirech velmi často obměňována *il quale, la quale*, což může být také považováno za vytríbenější styl: *Con un' aggravante tutta italiana, della quale i ricordi pensosi di Mario Calabresi...* . Známkou vyššího stylu a nepopíratelného literárního vlivu je i občasná přítomnost zvláštních spojek, které nebyly nalezeny v jiných analyzovaných člancích – *giacché*: ...*giacché garantisce la memoria e alimenta allo stesso tempo la fama dell'artista e offre il piacere di riconoscere chi non è più*.

Co je pro tento útvar velmi typické, jak jsme vypořizovali z jednotlivých analýz, jsou výčty a několikanásobné členy (velmi často spojeny asyndeticky jen přes interpunkční znaménko). Několikanásobné větné členy velmi často působí jako řetězce volných asociací, je v nich rozvíjen proces autorovy argumentace, členy se vzájemně dovysvětlují, přecházejí z konkrétní do abstraktní apod.: *si trasforma una persona in un cadavere, una vita in una*

salma; è diventato il suo caso, la sua prigioniera, la sua salma. Podobné konstrukce mají svůj prvopočátek už i v elzevirech Emilia Cecchiho, lze tedy navíc tvrdit, že se jedná o zachovaný typický rys elzeviru.

Několikanásobné členy jsou většinou uváděny ve skupinách po dvou či třech (enumerace jsou samozřejmě obsáhlejší) a dodávají tak textu i rytmický efekt. To samé můžeme prohlásit i o modifikujících větných členech, nejčastěji o attributech, které se také velmi často vyskytují právě ve dvojicích či trojicích: *scrittura attenta e cordiale, energica e pacata, con il buon senso e il gusto raffinato*. Vysoká koncentrace větných členů, které netvoří nukleum věty a mohou být z věty vypuštěny, jen svědčí o zdobnosti jazyka (přetrvávající odkaz literárnosti), místy až jeho lyričnosti, dozajista statickosti a postavení informativnosti až na druhé místo. Na poli syntaktickém se ale nedochoval žádný výrazný odkaz literárnosti v podobě specifických syntaktických konstrukcí. Bohatost vazeb, rozvitost souvětí a hojná modifikace ale elzeviru rozhodně zaručují vyšší stylistické ohodnocení.

2.2.3 Lexikální rovina

Na lexikální úrovni najdeme ještě typičtější znaky. Lexikum obecně je pro určitý žánr či druh dosti určující. V elzevirech se setkáváme s velmi sofistikovaným lexikem, které by už jako takové mělo zajistit zařazení do vyšší stylové roviny.

Četné zastoupení mají slova abstraktní, končící na sufixem: *-ità* (se všemi alomorfními variantami); nebo na sufix *-ismo*: *fluidità, sacralità, oscurità, conservatorismo, scetticismo...*. Texty běžně operují se slovní zásobou z různých odborných lexikálních polí, velmi často se jedná o filosofii, historii, literární vědu: *ipotesi, concetto, ideologismo, finzione nella narrativa...*. Sofistikovanou slovní zásobou míníme i přítomnost slov původu latinského a řeckého, dnes víceméně označovaných za slova knižní (*parole dotte*): *assurdità, malinconica, ipotetica*. Objevují se i cizí slova, nejčastěji anglicismy: *scoop, gay, tic* méně výrazy francouzské: *diseur, élite, limousine* či přímo citace latinské: *in limine vitae*. Zapořádání cizích slov do textů má zvýšit jejich uměleckou a stylistickou hodnotu, většinou se nepřekládají, a tudíž se předpokládá, že čtenáři jsou dostatečně vzdělaní, aby jim porozuměli.

Autoři své elzeviry ozvlášťují i zapojením expresivního lexika. V obecném úvodu jsme hovořili o pronikající expresivitě spíše jako o příkladu hovorovosti ovlivňující současný jazyk novin. Expresivně zabarvená slova v elzevirech mají ale jiný ráz. Nepřibližují se příliš hovorové variantě, i když v jednom vzorku najdeme slova, která by před několika lety na „*Třetí*

straně“ jen stěží otiskli: *casino, stronzo*; ale spíše jsou klasifikovatelná jako slova skutečně citově zabarvená, která elzeviru přinášejí literární kvalitu: *mondo sereno, speranzoso, giornate plumbee, aria malinconica, le ingannevoli luminarie dell'attualità, chiarore eternamente sfuggente*.... V podstatě se jedná hlavně o citově zabarvená adjektiva, která ve spojení se jmény tvoří aktualizovaná spojení nebo jsou nositeli autorova hodnocení. Jsou zabarvená spíše kladně, mají často lyrický efekt a blíží se poetismům. Elzeviry také oplývají značným množstvím synonym, která přispívají k bohatosti jazyka a vyššímu stylu: *i moderni diseur, i divi del verso microfonico*; « *i luoghi di memoria*», *monumenti di una religione del video che chiama quei clip*... .

Závěrem můžeme shrnout, že je to právě bohatost jazyka, sofistikované výrazy a značná míra abstraktnosti, která elzevirům dodává charakteristický ráz a zvyšuje stylistickou úroveň jinak neutrálního lexika.

Dobrý autor elzeviru musí mít schopnost vybrat odpovídající lexikum pro téma článku. Hovoří-li se o náboženském tématu nebo chce-li autor lyricky vylíčit atmosféru, lexikum tomu vždy odpovídá. Záměrně byl do vzorků zařazen i elzeviro s použitím hovorového jazyka. I tento prostředek dokázal autor použít tak, aby byl vzhledem k tématu elzeviru plně funkční.

2.2.4 Básnické prostředky

Dostáváme se nyní ke shrnutí stylistickému, shrnutí básnických prostředků. Hovoříme-li u elzevirů o vyšším stylu, měl by být stylistický rozbor rozhodující. Ale ve skutečnosti je vyšší styl mnohem obecnějším pojmem, do kterého stylistiku bez lexika a syntaxe zahrnout nelze.

Na poli stylistickém můžeme pozorovat vlivy literární, které se realizují především v podobě metafor, metonymií, synekdoch, personifikací a hyperbol. Ty do současného jazyka novin pronikají obecně. Ovšem v případě elzevirů se jedná o figury a obrazy s evidentní literární hodnotou (blíže ve srovnání s ostatními rubrikami). Texty jsou dále prokládány přirovnáními: *romano come il ponentino*; rčeními: *ma l'apparenza inganna*; symboly: *la Parola fatta carne*, aluzemi: *ad esempio, l'Illiade*; hrou se slovy: *folla di amanti improvvisati ma non amati*; méně časté, ale vysoce funkční jsou i aliterace či zvukomalba v některých elzevirech: *il brutale fracasso delle armi: l'effetto-fanfara fa caracollare i cavalli dinanzi a noi*; (ale to už zabíháme do prostředků fonetických).

Zaměříme se blíže na obrazný jazyk, který tvoří neodmyslitelnou charakteristiku elzeviru. Je samozřejmě jasné, že každý autor má svůj specifický styl, který se výrazně projeví právě ve figurativním jazyce, ale dalo by se přece jen shrnout, že mezi metaforami analyzovaných elzevirů převládají obrazy lyrické až poetické, v některých případech sice přecházejí do klišé (ale ne do tzv. novinářského klišé). V elzevirech, kde je uplatňován především úvahový postup a kritický postoj autora, najdeme také obrazy velmi aktualizované se zapojením právě sofistikovaného lexika, obrazy jsou také dosti abstraktní.

2.2.5 Koheze a koherence

Krátce se ještě zmíníme o prostředcích koheze a koherence textu. Z formální charakteristiky elzeviru víme, že je na „*Třetí straně*“ publikován pouze ve dvou sloupcích. Současné rozpětí je ještě mnohem kratší než to původní, tudíž autor musí být schopen na malém prostoru velmi dobře vázat jednotlivé motivy a ideje. Vzhledem k tomu, že současné elzeviry patří do esejistického proudu, jsou charakterizované spíše jako komentáře, budou tomu prostředky koheze také odpovídat: na rozdíl od zpráv, kde je soudržnost textu zajišťována např. časovou posloupností a časovými určeními (v elzevirech se bude spíše jednat o srovnání různých dob, ne však o časovou posloupnost vývoje děje), bude v elzevirech spíše převládat opakování, navazování pomocí synonymických řetězců: *Cesare Pascarella – romano come un ponentino – artista dimenticato*; výčty a shrnutí, kataforická reference v případě snahy udržet v textu větné napětí, anaforická reference. Pro argumentaci bude důležité kladení myšlenek ve smyslu teze-antiteze-syntéza, tedy stavění argumentů proti sobě.

Pro vnitřní koherenci textu je důležité prokládání komplexních souvětí s větami jednoduchými (alternace rozvitých souvětí s krátkými větami jednoduchými nebo dokonce větami neúplnými je obrazně řečeno i jistou pojistkou, díky které elzeviro nesklouzává do příliš složitého a akademicky působícího systému souvětí). Svou roli hrají i rétorické otázky, které jsou dobrým prostředkem pro rozvíjení argumentu. Dále sem samozřejmě řadíme i vnitřní odkazování, vytýkání, neurčitost, která podporuje větné napětí: *c'è qualcosa di inquietante; dovevano abbozzare qualcosa che da oltre due millenni e mezzo si chiamava anima*.

Souhrnně lze říci, že elzeviro působí jako velmi koncisní útvar s velmi dobře vystavěnou argumentací.

Způsob argumentování je samozřejmě opět individuální pro každého autora, ale je podmíněn především požadovanou stručností. Elzeviro je většinou otevírán jednoduchých

tvrzením, někdy podpořeným i jmenným přísudkem se sponou, použitý slovesný způsob je oznamovací a tedy přímočarý, jen v jednom případě je elzeviro uvozen otázkou a v jednom rozkazovacím způsobem. Nicméně se vždy jedná o velmi přímý úvod do problematiky.

Př. *La ragione che rende così utile l'assassinio politico, la cosa che spaventa davvero chi ne colga la feroce efficacia, è al fondo semplice.*

Př. *Nel Combattimento di Tancredi e Clorinda, tratto dal XII canto della Gerusalemme Liberata di Torquato Tasso e musicato da Claudio Monteverdi nel 1624, c'è qualcosa di inquietante.*

Př. *Il titolo dell'ultimo libro di Enzo Bianchi, priore della Comunità di Bose, è L'amore vince la morte (Edizioni San Paolo, pagine 204, €14).*

Př. *Cesare Pascarella, classe 1858, è stato il poeta di un'epoca patriottica e borghese.*

A prima vista, nulla sembra più facilmente conoscibile del presente.

Př. *Parliamone.*

Př. *Come si costruisce un personaggio di un romanzo?*

Úvod elzevirů tedy není příliš popisný. Minimalizován bývá i údaj o diskutované publikaci či tématu elzeviro, ve velmi kondenzované formě se podávají veškeré nutné informace (můžeme i tvrdit, že se ona kondenzovanost hlásí k odkazu a pozůstatkům byrokratického jazyka).

Př. *È un vero piacere leggere e rileggere la Valigia leggera, libro antologico di scritti di Geno Pampaloni, curato da Milva Maria Cappellini e Anna Pampaloni, pubblicato da Nino Aragno (pagine 326 pagine – tisk. chyba, € 18).*

Př. *Ieri, in questa stessa pagina, Cristina Taglietti anticipava le posizioni di alcuni dei partecipanti a un dibattito sul rapporto tra realtà e finzione nella narrativa, organizzato dalla casa editrice Laterza, che si terrà a Roma mercoledì prossimo.*

Jindy jsou čistě jen zmíněny bibliografické údaje diskutované publikace, tudíž se autor ve zbylém prostoru může plně věnovat jejímu okomentování a může dát prostor svým názorům. Je tedy pravdou, že elzeviro dosahuje maximální funkčnosti na minimálním prostoru. Nevynechává nic z toho, co je podstatné, a k tématu se dokáže smysluplně vyjádřit v pouhých dvou sloupcích, a to navíc s určitou grácií a stylem.

Že je argumentace účinná a vede k nějakému závěru, to si můžeme ověřit právě na zakončení jednotlivých elzevirů. Uplatňují se zde různé techniky:

- shrnutí (které je většinou předmětem posledního odstavce) a závěrečná teze, která je ve shodě s tím, co již bylo v elzeviru řečeno:

Př. Poslední odstavec: *Non è facile. Chi può dire di possedere una fede vera, incrollabile, in queste verità ... È la sola verità che sentiamo e capiamo. Perché, se davvero gli inferi sono il luogo del non-amore, sono la morte, allora la vita – come ci ha mostrato Gesù – è il contrario. Cioè il luogo dell'amore. Un luogo: l'esistente.*

Př. ...*insomma, grazie a ciò che alcuni vorrebbero liquidare sbrigativamente con la sprezzante etichetta di «estetizzazione».*

Př. Poslední odstavec: *Gli oggetti del desiderio, le illusioni, la vanità entrano tra i versi e nei quadri cercando di fermare qualcosa che a volte è possibile chiamare passione e altre volte semplicemente tempo. ... E i pittori si accorgeranno che tra un volto e l'altro dovevano abbozzare qualcosa che da oltre due millenni e mezzo si chiamava anima.*

- shrnutí a popření původního argumentu, který byl předmětem kritiky:

Př. ...*Un uomo capace di guardare, come consigliava invano ai suoi compagni di partito in limine vitae, «non al domani, ma al dopodomani».* (x začátek: *Quando si uccide qualcuno, va a finire che si trasforma una persona in un cadavere, una vita in una salma.*)

Př. ... *come se la prospettiva della fine fosse l'unica «sfasatura» ancora possibile rispetto a un presente così opaco e totalizzante.* (autorka dospěla, jak předesílal, k opačnému závěru. Úvod: *a prima vista, nulla sembra più facilmente conoscibile del presente. Závěr: presente così opaco e totalizzante.*)

- další technikou je závěr otevřený a nečekaný, který čtenáře podněcuje k dalšímu zamyšlení.

Př. *L'hai capito o no che questo libro è il Grande Inganno dell'inconscio?*

Př. ...*Magari quelli che voteranno per Obama: ma non è detto.* (je součástí shrnujícího odstavce např. výraz *tutto sommato*; poslední dvě věty však čtenáře uvádějí do jiného kontextu a jiné doby – současné politické situace)

Jen v jednom případě se stalo, že závěr nebyl příliš koherentní s obsahem elzeviru (*Moralità del critico secondo Pampaloni*, závěr: ...*«o per lo meno diciamo di*

quell'antifascismo che, insieme col fascismo propriamente detto, fa parte, secondo Flaiano, del fascismo». Více viz samotný rozbor)

2.2.6 Jednota obsahu a formy

Výše jsme uvedli, že by se současné elzeviry daly charakterizovat jako recenze nově vyšlých, odbornějších či zajímavějších publikací. Z našeho korpusu deseti vzorků tomu odpovídá naprostá většina osmi elzevirů. Zbylé dva sice zůstávají tematikou ve stejné oblasti, oblasti literatury, ale recenzemi nejsou. *Cesare Pascarella artista dimenticato* je medailonkem připomínajícím zapomenutého básníka a *Finzione e realtà, dialogo necessario* (jako jediný není nadepsaný jako elzeviro, ale jako *dibattito*) dává prostor pro reakci na jiný článek uveřejněný na „*Třetí straně*“, ale i on se vztahuje k odborné debatě o věrohodnosti literatury. Alespoň částečně je na současných elzevirech znatelná dřívější různorodost jeho forem. Dnes je sjednocuje především obecné téma – literatura.

Na základě našich analýz jsme také dospěli k zajímavému společnému rysu současných elzevirů. Plně souhlasíme s tím, že je lze klasifikovat jako esejistické. Tedy jako „umělecky zpracované úvahy na daná odborná témata“. Autor elzeviru často hledá v recenzované knize inspiraci a v podobném duchu napíše i svůj kulturní komentář alias recenzi. Panuje tu tedy shoda mezi formou a tématem. Pokusíme se nyní naši domněnku ilustrovat na jednotlivých příkladech:

Píše-li Francesco Cevasco o novém románu mladé autorky současné generace Chiary Gamberale, volí k tomu také moderní formu. Jazyk románu je hovorový, elzeviro se mu přizpůsobuje. Navíc forma dialogu, tak příznačná pro romány, je dalším shodným znakem, které téma a formu elzeviru sjednocují.

Nezapomeňme dodat, že možnost, aby byla takováto kreativní forma elzeviru na stránkách novin, přesněji řečeno na „*Třetí straně*“, určitým způsobem také o vlastnostech a možnostech tohoto útvaru vypovídá.

Píše-li Armando Torno o knize Liny Bolzoni: *Poesia e ritratto nel Rinascimento*, která rozebírá hranice mezi jednotlivými druhy umění a jejich schopnosti a možnosti zobrazovat, uvádí svůj příspěvek dokonale vizualizovatelným popisem hudebně zpracovaného souboje, do kterého zapojuje zvukomalbu a aliteraci, jen aby dokázal, jak mocnými konkurenty na poli zobrazování může být pero a hudba.

Píše-li Giorgio Montefoschi o knize převora Enza Bianchiho *L'amore vince la morte*, tedy o knize s výrazně náboženskou tematikou, nejen že připojuje řadu citací a aluzí z bible, ale přizpůsobuje transparentní syntaxi Svaté knihy i svůj elzeviro. Setkáváme se často s opakováním základních pojmů, odkazováním pomocí deixe, základní slovní zásobou, jednoduchými větami, nepřiliš rozvitými souvětími apod.

PŘÍLOHA č.1

V této příloze uvádím pracovní verze rozborů deseti současných elzevirů:

Da Aragno un'antologia di scritti

Moralità del critico secondo Pampaloni

di **Giorgio De Rienzo**

Giovedì 21 Febbraio 2008

http://archivistorico.corriere.it/2008/febbraio/21/MORALITA_DEL_CRITICO_SECONDO_PAMPALONI_co_9_080221091.shtml

K samotnému článku:

- je rozdělen do 4 poměrně dlouhých odstavců
- krátká sumarizace:
 1. odstavec – autor vyjadřuje obdiv ke Pampaloniho knize, kritizuje, jak jsou v současnosti kritici vnímáni
 2. odstavec – hlavní krédo samotného Pampaloniho jako kritika
 3. odstavec – bližší seznámení s knihou na několika příkladech
 4. odstavec – literární kritika přínosná i pro život jako takový, Pampaloni se v knize nevyhýbá ani nepříjemným tématům
- z hlediska koherence by se dalo namítnout, že první a poslední odstavec by šel rozdělit na dva menší:
 - první odstavec – předěl – *Di tanto in tanto si...*
 - poslední odstavec – *In questo breve volume, Pampaloni si permette pure di raccontare...*
- zvláště v posledním odstavci je závěr poněkud nekoherentní s celkovým obsahem článku, závěrečné věty článek neuzavírají, nehodnotí, spíše přinášejí další citaci, která by si zasloužila další rozvedení
- jedná se o velmi rozvitou, vsuvkami obohacenou citaci, která je tudíž hůře pochopitelná a na konec článku až nevhodná
- článek sleduje jakousi pomyslnou myšlenkovou osu:
- autor nejprve vyjádří svůj obdiv k právě publikované knize, která je podle jeho mínění velmi dobře napsaná navzdory tomu, co se o literárních kritikách píše. Svůj obdiv posléze vysvětlí přístupem Pampaloniho ke kritice jako takové, což je v následujícím odstavci doloženo i několika příklady
- v posledním odstavci se snaží nahlížet na kritiku ještě abstraktněji, vysvětluje její význam pro život. Závěr článku byl okomentován výše
- článek je silně subjektivní, autor jasně vyjadřuje svůj obdiv a nadšení z knihy

- vypovídají o tom kladná hodnotící adjektiva (*scrittura attenta e cordiale, energica...gusto raffinato, in questo bel volume*), přirovnání (až personifikace) – *come antico amico*; intenzifikace – *vero piacere*; gradace – *leggere e rileggere*
- naopak jasná kritika až ironie vůči těm, kteří literární kritiky osočují: slova citově zabarvená (příznaková) - *tiritera, chiacchiere, stucchevole monotonia*; ironie – dokonalé využití závorčky, kde autor vyjadřuje svůj vlastní názor – (*presunta*), (*o essere schedati*)
- zajímavá je i paralela mezi Pampaloniho vyjádřením: „*per questo ho l'abitudine di abbondare, talora forse esagerando, nelle citazioni*“ a samotnou strukturou článku – autor elzeviru jej také, pravděpodobně i záměrně, prokládá citacemi z Pampaloniho (Z tří rozvitých vět druhého odstavce jsou dvě citace, hojně je citacemi prokládán i třetí i čtvrtý odstavec, citace se dokonce objevuje i v parexu).

Prostředky využití v článku:

- **fonetické**
- obecně lze říci, že jsou spíše v menšině
- byly nalezeny například aliterace (ty ovšem nemají v italském jazyce takovou tradici, tudíž se ani nedalo očekávat, že budou výrazným prostředkem)
- př. *antico amico, convivere e crescere; soprattutto a sapere o a sospettare*
- výrazně je v článku cítit rytmus – hodnotící adjektiva nebo také verba (přesněji infinitivy) se objevují ve dvojicích a trojicích, což působí harmonicky a rytmicky. Jsou spojována asyndeticky i syndeticky
- př. *attenta e cordiale, energica e pacata, buon senso e gusto raffinato, infaticabile e onesto; convivere e crescere; leggere, studiare; i luoghi e i ricordi...*
- př. v jednom případě má tento rytmický efekt ještě navíc funkci gradace – *leggere e rileggere*
- **syntaktické**
- platí zde obecná charakteristika těchto publicistických útvarů – elzevirů. Souvětí jsou většinou velmi rozvitá, s řadou vsuvek, přívlastků, přístavků, objevuje se řada několikanásobných větných členů, věty vložené...všechny tyto prostředky mají budit dojem vyššího stylu. Najdeme zde také řadu implicitních vět, jejichž jádrem je buďto participium nebo gerundium
- několikanásobné větné členy v souvětí: *E come ritrovare un antico amico, pure non conosciuto mai in persona, con quella sua scrittura attenta e cordiale, energica e pacata insieme che sa fare compagnia, con il buon senso e il gusto raffinato di «cronista», qui non solo di letteratura.*
- př. vsuvky – v tomto případě dokonce dvojité (+ závorčka) - ... *sembrerebbe inutile sottolinearlo (ma non lo è affatto)*, i vsuvky kratší – *non senza ragioni; al contrario,*
- rozfázování vět – nepřehlednost - ...*e quelle sul nascere dopo la Liberazione dell'«antifascismo», «o per lo meno diciamo di quell'antifascismo che, insieme col fascismo propriamente detto, fa parte, secondo Flaiano, del fascismo»*
- byl nalezen i jeden příznakový slovosled – využití narativního infinitivu (**infinitivo narrativo**), jehož úkolem bylo článek oživit: *Ed ecco Geno Pampaloni lasciare una volta tanto il propiro infaticabile e onesto lavoro di lettura e proppore a tutti, con semplicità, che suona persino disarmante...*
- co se týče samotných vět, najdeme zde bohatě rozvitá souvětí, převážně podřadná (souřadně jsou spojené především různé větné členy – někdy se dokonce opakuje i používaná spojka – *condividerla, o correggerla, o respingerla.*). Mezi vedlejšími větami převládají věty přívlastkové, dosti často vložené, uvozené spojkou *che*. Má to i své odůvodnění – nejedná se o text narativní, ale esejistický, je tudíž pochopitelné, že se setkáme spíše s tímto druhem vedlejších vět, nenajdeme zde např. vedlejší věty příslovečné časové, ani mnoho příslovečných příčinných, důvodových atd.
- s nedělovostí textu souvisí i převaha jmenného přísudku se sponou, kterou je převážně sloveso *essere*
- poslední poznámka se týká několikanásobných větných členů – dosti často se zde opakuje i používaná předložka – *sulla, sul, su, su, con, con, contro, contro* – opakuje se především tam, kde je mezi jednotlivé členy ještě vložena přívlastková věta vedlejší, jinak bývá předložka vynechána
- **lexikální**

- jelikož se jedná o článek s tématem - literární kritika, lze očekávat výrazy z příslušných lexikálních polí – nevyskytuje se zde však příliš termínů – *critico, lettore, scrittura, lettura, recensore, profili...fluidità di discorso, libertà d'espressione* x navíc se zde objevují i termíny z oblasti politické – *resistenza, fascismo, antifascismo*
- najdeme také velké množství abstrakt: *libertà, sincerità, fluidità, scetticismo, serietà...*
- ve spojeních je využito aktualizace, čímž se má stát jazyk bohatším, stylově vyšším, estetičtější a pro čtenáře zajímavějším – *scetticismo appassionato; passione per l'eresia; pigra consuetudine con l'ortodossia più consueta; scrittore corsaro, furore luterano...*
- pomocí lexika vyjadřuje autor subjektivní a kladné hodnocení knihy – využívá především kladná hodnotící adjektiva – *attenta, cordiale, amorevole, raffinato, infaticabile e onesto, bel (volume)*
- naproti tomu používá příznaková slova v protiargumentaci, vyjadřuje svůj negativní postoj a posiluje kladné hodnocení – *tritera, chiacchiere, stucchevole monotonia*
- využívání synonym přispívá především ke koherenci a kohezi textu – jde o synonymické řetězce, které se týkají hlavních bodů – tedy autora a jeho knihy
- př. *Geno Pampaloni – critico, critico di professione, Pampaloni*
- výraznější příklady se týkají samotné knihy – *Valigia leggera, libro antologico di scritti, antico amico, bel volume*
- **stylistické**
- jelikož se jedná o stylistický vyšší jazyk, jsou v rámci elzevirů používány i různé básnické prostředky, obrazný jazyk, metafory, přirovnání (to vše se v elzevirech vyskytuje s „železnou pravidelností“)
- př. *antico amico* – přirovnání, současně personifikace, jelikož se jedná o knihu, současně také klišé – kniha – nejlepší přítel člověka;
- př. další přirovnání, celkový obraz – *la moralità del recensore e una medaglia a due facce; da un lato la chiarezza della sua interpretazione, dall'altro la libertà lasciata al lettore di dividerla, o correggerla, o respingerla.*
- využívání antonym – pro efekt paradoxu či oxymoronu – *giuoco da farsi con serietà; il più grande dei minori; successore e negatore*
- opakování slov – efektem je gradace či intenzifikace – *impariamo molto, impariamo soprattutto, pretorio sì o pretorio no; (+modifikace) leggere e rileggere; ...si permette pure di raccontare. Racconta soprattutto i luoghi e i ricordi...*
- (* poznámka – po stránce morfologické – zastaralý pravopis – *giuoco*, spojování předložky *con* + člen *-col*; využití jsou i ne příliš časté tvary osobních zájmen – *egli, essi*)

A centocinquant'anni dalla nascita

CESARE PASCARELLA ARTISTA DIMENTICATO

Di *Antonio Debenedetti*

Venerdì 22 Febbraio 2008

http://archivistorico.corriere.it/2008/febbraio/22/CESARE_PASCARELLA_ARTISTA_DIMENTICATO_co_9_080222090.shtml

- jedná se opět o text esejistický, který místy přechází až do polemiky. Na rozdíl od elzeviru z předchozího dne v něm není tak jasně rozpoznatelný subjektivní přístup autora. Hodnotí sice básníka kladně, ale používá méně účinné metody, ne příliš pozitivních, kladně hodnotících adjektiv, jeho méně nadšený postoj se projevuje i používáním kondicionálu
 - v textu se objevuje jak přímá, tak i nepřímá charakteristika, text je podpořen citacemi z důvěryhodných zdrojů
 - jazyk by se obecně dal charakterizovat jako stylisticky vyšší, pomocí jednotlivých prostředků se to opět pokusíme dokázat
 - elzeviro je rozdělen do pěti poměrně dlouhých odstavců.
1. odstavec – časové zařazení básníka, jeho srovnání s De Amicisem

2. odstavec – názory kritiků, polemika s P. P. Pasolinim, charakteristika básníka
3. odstavec – umělecký život, ohlasy na jeho první sbírku
4. odstavec – básníkův jazyk – dialekt, jeho význam
5. odstavec – autorova poznámka, snaha přispět ke znovuoobjevení básníka

- zvláště 2. odstavec má několik pododdílů – předěly: *Si potrebbe rispondere a PPP* – místo, kde začíná polemika s Pasoliniho odsouzením básníka, následně jsou uváděny důvody v Pascarellův prospěch
- další předěl – *Nell'aspetto poi*, - přechod k vnějšímu popisu básníka
- i třetí odstavec by bylo možné rozdělit na dva menší pododdíly – předěl by tvořila věta začínající: *Finalmente...* v tomto bodě se začíná autor zabývat první básnickou sbírkou Pascarellého
- v posledním odstavci autor vyjadřuje svůj názor, ale ne tak otevřeně (použití pasiva)
- titulok opět souvisí s parexem, spojuje je osoba Cesare Pascarelli – v titulku najdeme těsnou apozici, parex je souvětím, kde subjektem obou vět (implicitní i explicitní) je opět Cesare Pascarella

jednotlivé prostředky:

- **fonetické**
- v tomto textu jich opravdu není mnoho; byly nalezeny dvě aliterace, z nichž je pravděpodobně jedna náhodná: *laico e liberale; piaciuta pacatamente*
- výraznou roli v tomto textu mají naopak prostředky rytmické – jedná se opět o dvojice (*doppie*) několikanásobných větných členů: *patriottica e borghese; cogliere e riprodurre; ironico o stizzito; tuonava o brontolava; non avesse...; non l'avesse; saputo e potuto* (má též příznaky gradace); a dokonce i trojice – *palpitava, sognava e si teneva a freno*
- **syntaktické**
- v tomto elzeviru najdeme řadu implicitních vět, jejichž jádrem je buďto participium, gerundium nebo infinitiv (př. – *fuggito dal seminario, apprezzato da Carducci e Croce...; riprendendo e versificando il racconto; considerando la storia di questo artista; ritraendo dal vero; cogliendoli...; pur senza aver, tanto da anticipare, senza troppo scegliere, senza giungere a rinfacciargli...*). Pomocí těchto polovětných vazeb a krácení dostává text koncizní podobu, je kondenzovanější, což opět přispívá ke zvýšení jeho stylistické hodnoty
- najdeme zde souvětí jak podřadná, tak souřadná, i bohatě rozvitě věty jednoduché; vedlejší věty jsou velmi často příslovečné místní popřípadě časové, nenajdeme zde mnoho přívlaskových, spojkou *che* jsou často uvozeny věty podmětne nebo předmětne
- najdeme zde také využití pasiva – *si impersonale* – autor tím sice vyjadřuje svůj názor, ale právě pro zvolenou formu pasiva článek působí spíše objektivně – *si potrebbe rispondere; si trovi...*
- v textu je využito *passato remoto*, jelikož se nám autor snaží přiblížit dávno zesnulého literáta, ale proud chronologického vyprávění o jeho životě je ozvláštněn i přítomným časem – *Finalmente, nel 1886, Pascarella da alle stampe Villa Glori*
- **lexikální**
- na rovině lexikální se v tomto textu setkáváme se značnou diversitou, autor pracuje s cizími výrazy, dialektem (opět ve shodě s obsahem textu, je tedy dosažena jednotata obsahu a formy), citacemi s obraznými vyjádřeními a abstrakty
- stylistickou úroveň zvyšuje několik výpůjček z francouzského jazyka (podle uveřejněných studií najdeme francouzská slova nejčastěji ve spojitosti s uměním), použití těchto cizích slov má jistě navodit atmosféru vznešenosti, současně ale trochu omezuje cílovou skupinu čtenářů, jelikož se u nich znalost tohoto cizího jazyka předpokládá
- př. – *diseur, petit maître, tournée* – je nutné zdůraznit, že jsou všechna tři slova v textu psána proloženě
- Pascarella psal verše v dialektu. Ve shodě s tím autor elzeviru používá nářeční podobu básníkovy příjmení – *Pascá* (římský dialekt)
- v textu je hojně využíváno synonym – pomáhají opět při udržení lepší koherence a koheze textu – týkají se klíčových pojmů
- př. *Cesare Pascarella – il poeta di un'epoca..., autore, romano come un ponentino, artista, autentico testimone, Pascá, Cesare, consumato dicatore, galantuomo, l'uomo*
- př. *il suo romanesco, il vernacolo, il popolano, il trasteverino tutto rosario e coltello*

- *moderni diseur, i divi del verso microfonico* (v tomto případě nacházíme vznešené synonymum, příklad multiverbizace)
- v textu je také použita řada abstrakt, rozvitých netradičními adjektivy – vznikají tak aktualizovaná spojení: *vistosa diversità, disarmata freddezza odierna, effimero quotidiano, potenza scultorea della lingua*; další se nacházejí v použitých citacích: *altezze epiche, idealità eroica, morte baroccheggianti*
- **stylistické**
- kromě bohatého lexika využívá autor i obrazného jazyka
- v textu najdeme přirovnání: *romano come un ponentino*, což opět zdůrazňuje Pascarellův římský původ; *trasteverino tutto rosario e coltello*
- objevují se i básnické prostředky jako synekdocha: *potuto entusiasmare le platee dei maggiori teatri italiani*
- můžeme mluvit i o odstínu personifikace při použití sloves *brontolava tuonava (il vernacolo)*
- značnou obraznost najdeme i ve větě: *siamo lontani dalla plebe belliana, da quel mondo millenario e senza tempo dove l'anima sembra dar sostanza alla carne e quest'ultima farsi specchio all'incombrere d'una morte baroccheggianti con tanto di falce e di clessidra.*
- obrazným jazykem oplývají i vybrané citace v textu: *solleva di botto con pugno fermo il dialetto alle altezze epiche, scolpire la idealità eroica degli italiani che muoiono per la patria...*

Camilleri e le regole del romanzo

COME INVENTO UN PERSONAGGIO

Di **Andrea Camilleri**

Martedì 26 Febbraio 2008

http://archivistorico.corriere.it/2008/febbraio/26/COME_INVENTO_PERSONAGGIO_co_9_080226043.shtml

Pubblichiamo il brano scritto da Andrea Camilleri per il libro «Manuale di scrittura creativa» di Roberto Cotroneo (Castelvecchi editore, pagine 224, Euro 18). Il volume, che sarà in libreria da domani, contiene interventi anche di Stras'Gawronski, Roberto Gilodi e Piergiorgio Nicolazzini. Roberto Cotroneo dirige la Scuola Superiore di Giornalismo della Luiss di Roma e ha tenuto corsi di scrittura creativa. Attualmente è editorialista de „L'Unità“.

- elzeviry pojednávají především o literárních tématech, je to vlastně jakási vyšší literární kritika, esejistika
- téměř v každém doposud analyzovaném elzeviru jsme se setkali s řadou citací a odkazů na jednotlivé knihy. V tomto případě byl pro elzeviro použit úryvek z nově publikované knihy
- autorem úryvku je známý italský spisovatel a autor řady detektivních románů – Andrea Camilleri – znamená to tedy, že se do elzeviro budou promítat charakteristické elementy jeho stylu

vnější struktura:

- elzeviro se skládá ze 7 odstavců
1. odstavec – otázka – jak vzniká románová postava
 2. odstavec – autor čtenáře upozorňuje, že mu přiblíží pouze vlastní metody
 3. odstavec – postavu nejdříve slyší mluvit, nikdy nehledá předlohu v reálném životě
 4. odstavec – vytvoří několik variant
 5. odstavec – další vlastnosti postavy si představí teprve poté, co ji slyší mluvit
 6. odstavec – řeč postav je rozhodující i proto, že má autor dlouhodobé zkušenosti s texty dramatickými
 7. odstavec – důležité je setkání nové postavy s protagonistou, autor propracuje jejich dialog

prostředky užitě v článku:

- **fonetické**
- v tomto článku je fonetických prostředků opravdu minimálně
- najdeme zde pouze rytmické výčty – *come veste, se è esile oppure bene in carne, come ride, come piange, come cammina*. – opakování spojky *come* dodává výčtům dynamiku a důraz
- najdeme i jedno zdvojování - *raddoppiamento* – *collaudato in pagine e pagine* – což je typický intenzifikační mechanismus italského jazyka; další příklad – *riscrivendo più e più volte* – funkci iterativní už plní i sloveso *riscrivendo* - *RIscrivere* + *più e più* – v tomto spojení se tedy jedná až o pleonasmus s již zmíněnou funkcí intenzifikace
- **syntaktické**
- i na základě syntaktického rozboru můžeme podpořit tvrzení, že se tento elzeviro nepohybuje na příliš vysoké stylistické úrovni
- souvětí nejsou příliš rozvitá, syntaktická struktura je spíše narušována neustálými vsuvkami, časovými určeními na začátku vět, výplňkovými adverbii – *allora, insomma...* Jednotlivé větné členy jsou navíc pravidelně oddělovány čárkou, text tedy působí značně fragmentovaně: *Se ho bisogno, a un certo momento della narrazione, di far incontrare, per esempio, il protagonista con una ragazza giovane, questo nuovo personaggio comincio a costruirlo a parte*. Navíc v rámci této konstrukce najdeme i příznakovou syntax, dislokaci vlevo: *...questo nuovo personaggio comincio a costruirlo a parte*.
- své zastoupení mají i věty **implicitní**. V jednom případě je dokonce jedno souvětí téměř výhradně složeno z implicitních vět: *Prima di tutto, sentendolo parlare, vale a dire scrivendo su di un foglio le parole che secondo me usa di più, alcune sue frasi che possono anche non avere alcuna attinenza col romanzo, gli intercalari, le pause*. (souvětí se ale smyslově váže na to předchozí)
- v textu je přítomna také řada ukazovacích zájmen/přídavných jmen: *questo nuovo personaggio, questa giovane donna, questo modo d'inventare, quel primo incontro...* nadmíra deixe snižuje stylistickou hodnotu textu
- nejsou to jen zájmena/přídavná jména ukazovací, která se v textu vyskytují, najdeme i neurčitá a záporná (jedná se také o adjektiva): *altri scrittori, nessuna frequentazione, certo momento, alcune sue frasi, alcuna attinenza, ...*
- pomocí deixe je dosaženo dobré vnitřní **koheze textu**. Dále jí napomáhají i časová určení, která stojí většinou na začátku odstavce a rozdělují „návod“ (titul knihy, ze které je ukázka vybrána, napovídá, že se jedná o manuál) do časových úseků: *prima di tutto, solo a questo punto, spesso...*
- Pozn. z hlediska morfologického je zajímavé, že autor podle starších norem spojuje předložku *con* a určitý člen – *col*
- Pozn. autor se také opakuje, jeho „oblíbeným“ prostředkem je spojení: *vale a dire*
- **lexikální**
- na úrovni lexikální se dá hovořit téměř o základní slovní zásobě – nesetkáme se s přílišnou lexikální rozmanitostí, naopak velmi často se v různých obměnách vyskytuje např. sloveso *fare*: *...non so come facciano gli altri scrittori; non mi rifaccio mai a persone realmente esistenti e conosciute; faccio diversi tentativi; faccio un'accorta operazione di definizione...*
- různorodost sloves plnovýznamových je omezena i proto, že autor dává přednost slovesně-jmenným vazbám: např. *avere frequentazione con loro, faccio tentativi, mettere a contatto, mettere a fuoco* (místo *frequentare, tentare, ...*)
- na rozdíl od ostatních analyzovaných elzevirů v tomto článku nenajdeme příliš mnoho odborných výrazů, spíše se setkáme s autorovým vlastním „terminologickým aparátem“: *personaggio – sperimentato e collaudato, bene messo a fuoco, troppo schematico, scopertamente funzionale...*
- na druhou stranu najdeme několik čistě hovorových obrátů: *quindi, insomma, allora...*
- **stylistické**
- text je zcela prostý metafor či jiných básnických prostředků. Důvodem je pravděpodobně jeho forma – manuál, který se velmi blíží populárně naučné literatuře, která neoplývá tolika stylistickými prostředky
- tato forma elzeviru, tedy úryvek z knihy, není příliš běžnou formou tohoto útvaru. Mnohem častěji se na jeho místě vyskytují recenze knih nebo eseje. Tento elzeviro byl ale zahrnut do 10 analyzovaných textů i pro ukázku či důkaz rozmanitosti tohoto útvaru. Důležité je téma – literatura, které je viditelným pojítkem s ostatními elzeviry

Il trentennale di via Fani

L'EREDITÀ DI MORO OLTRE LA SUA FINE

di **Alberto Melloni**

Mercoledì 27 Febbraio 2008

http://archivistorico.corriere.it/2008/febbraio/27/EREDITA_MORO_OLTRE_SUA_FINE_co_9_080227072.shtml

- tento **elzeviro** stojí na pomezí mezi recenzí a úvahou, vyjadřuje se spíše k výročí úmrtí Alda Mora a krátce zmiňuje kritické vydání dopisů z vězení
- i v tomto přístupu se dá názorně ukázat základní rozdíl mezi typickou recenzí a elzevirem – tento útvar totiž poskytuje autorovi mnohem větší prostor vyjádřit se nejen ke knize, ale i k tématu jako takovému; má v podstatě volné pole působnosti – může svou úvahu založit jen na cíleně vybraných citacích, udělat z recenzované knihy hlavního aktéra svého článku nebo ji jen zmínit jako podmět k vlastním úvahám, může recenzi pojmout umělecky nebo filosoficky
- v tomto případě je edice *«Lettere dalla prigionia»* spíše podnětem k úvaze nad postavou Alda Mora
- elzeviro se skládá ze 4 odstavců
 1. odstavec se obecně zamýšlí nad tím, k čemu vlastně dojde, zemře-li nějaká významná osobnost, jak začne být vnímán její život a v co se postava samotná změní
 2. odstavec problém zkonkretizuje – vztahuje ho na Alda Mora, který se stal „vlastním případem“, „vlastním zabitím“
 3. odstavec se zmiňuje o knize Maria Calabresi a konečně zmiňuje i předesílané *«Lettere dalla prigionia»*
 4. odstavec chce chápat Alda Mora jinak – chce uvažovat o jeho životě spíše než o jeho smrti
- **syntaktický rozbor**: diskutovaný elzeviro není postaven na příliš komplikovaných, rozvětvených souvětích – souvětí jsou sice členěná, ale obsahují značné množství paralelních konstrukcí, většinou pojených **asyndeticky**, působí jako řazení volných asociací. V některých případech následující členy explikují ty předchozí, zkonkrétnují je nebo obráceně – zobecňují a zabstrahují: ... *va a finire che si trasforma una persona in un cadavere, una vita in una salma* (věty souřadně spojené, ve druhé dochází k elipse predikátu); *è diventato il suo caso, la sua prigionia, la sua salma...; sono le immagini i «luoghi di memoria», monumenti di una religione del video...* (několikanásobné větné členy)
- jiné konstrukce nejsou ve své podstatě pravými **několikanásobnými větnými členy**, ale **osamostatněnými větnými členy** (podle českých gramatik), podle italských gramatik se jedná o příznakovou syntax – **dislokaci vpravo**. V rámci těchto konstrukcí se uplatňuje **kataforické odkazování**: *come se tutto quello che precede fosse servito solo per arrivare lì, a quell'appuntamento; Ma certo sono stati loro, la peggio gioventù, la più malata nella pandemia...*
- paralelní konstrukce můžeme pozorovat i na úrovni větné: *La ragione che rende così utile l'assassinio politico, la cosa che spaventa davvero chi ne colga la feroce efficacia...; E così per chi c'era e per chi vuol capire, per chi ricorda e per chi studia, e comunque per chi guarda...; Ma c'è qualcosa di più che si può e si deve fare. E così, quando sono passati trent'anni, quando tutti i processi sono finiti e tutti i retroscena sono stati raccontati o immaginati o inventati...; Vale per tutti, vale per Moro.* Paralelní bychom měli nahradit termínem souřadně spojené věty hlavní i vedlejší, pojí se asyndeticky nebo pomocí časté spojky *e*
- text také doplňují **výčty**: *Fiumi d'inchostro, guadagni editoriali, storiografie ripetitive, giornalismo dotto, tutto stretto...; parlare di John Fitzgerald Kennedy, di suo fratello Bob, di Martin Luther King.*
- paralelní konstrukce i výčty podporují určité tvrzení, dodávají mu váhu a důležitost, uvádějí pádné argumenty a jsou tak dobrým prostředkem pro úvahu
- pomocí výše zmíněných paralelních konstrukcí, kde se z konkrétní přechází do abstraktní, zobecňuje se či zkonkrétnuje, úvaha v podstatě nabízí jiný úhel pohledu, ve smyslu jiné roviny

vnímání. Také řetězce asociací rozvádějí určitou myšlenku a mohou se stát i podpurným argumentem

- v úvaze jistě najde své opodstatnění i často užívaný všeobecný podmět – **si impersonale**: *quando si uccide qualcuno; si sapeva, si può fare e si deve fare*; autor se ale obrací i na čtenáře 1. osobou plurálu, kam zahrnuje i sebe: *E anziché capire e piangere una vita che è stata spezzata dall'odio, la immaginiamo come se tutto quello che precede fosse...* nádech všeobecného tvrzení mají i věty s použitím vztažného zájmena *chi*: *E così per chi c'era e per chi vuol capire, per chi ricorda e per chi studia, e comunque per chi guarda...*
- často se také objevují **věty vedlejší předmětné a podmětné vložené (ciò – che)**, jejichž úkolem je především postponovat réma věty – prohlubuje se tedy napětí, a tím i závěry některých tvrzení: *Ma ciò in cui i vivi e superstiti diventano correi è che...; Un cattolico che aveva portato alla democrazia italiana ciò che i migliori cattolici hanno dato a questo Paese...; e che quel che si sa e si sapeva...*
- velmi časté jsou **věty přívlastkové (i implicitní s participiálním jádrem)**: ke konci článku dokonce zaznamenáme řadu paralelních konstrukcí, kde věty vedlejší přívlastkové rozvíjí ne větu hlavní, ale pouze substantivum: *Moro come un vivo: preso, torturato e ucciso in un modo...; Un cattolico che aveva portato alla democrazia italiana...*
- dále se používají **neurčitá zájmena**, jejichž funkce je velmi podobná – pomáhají udržet větné napětí: *e ancora una volta col dubbio che ci sia qualcosa di improprio, di impudico; alla ricerca di qualcosa che al tempo stesso attrae e ripugna il Paese che Aldo Moro ha sognato e non ha visto...; Ma c'è qualcosa di più che si può e si deve fare. Ed è capire Moro vivo...; ma con toni che nelle persone sensibili lasciano il sospetto di qualcosa di morboso*. Neurčitá vyjádření oddalují okamžité vyústění či konkrétní závěr – jsou prostředky **aktuálního členění větného** a jsou také faktory, které pomáhají udržet napětí větné
- v textu se velmi často objevuje souřadná spojka *E* na začátku vět (někdy působí až hovorovým dojmem): *E così per chi c'era...; E dove la televisione manca...; E anziché capire...; E così, quando sono passati trent'anni...; Ed è capire Moro vivo*.
- **lexikum**: lexikum opět pochází z **neutrální roviny**, text je ale obohacen o aktualizovaná spojení, která působí až jako **novotvary**: *religione del video, pandemia dell'ideologismo*; jindy je aktuálnost zdůrazněna uvozovkami: *virtuosismo dei «giallisti»*
- do textu jsou také zapojena **cizí slova**, zvýrazněná proloženým písmem: jde převážně o anglicismy: *clip, cult, fiction, scoop* a latinskou frází: *limine vitae*
- je zde citována řada slavných jmen, ne elipticky, ale v plném znění, najdeme i **aluze**, které hraničí s pojmy: *la prima Repubblica, il papato italiano, strage di via Fani*; dále zkratku *Dc* u označení politické strany; odborné výrazy použité v přeneseném významu: *pandemia, icona*
- najdeme i expresivní výrazy a barvitá hodnotící adjektiva: *feroce efficacia, carnefici (assassini), spezzata dall'odio*
- **stylistika**: některé paralely jsme už popsali v syntaktické části, mají samozřejmě i svůj stylistický efekt a zlepšují i **kohezi** textu. Mezi ostatní stylistické prostředky můžeme zařadit např. **metafory-fiumi d'inchostro** (má i přidech **hyperboly**), **obrazná vyjádření**: *gioco di specchi fra editoria e ricordo; la peggio gioventù, la più malata nella pandemia dell'ideologismo; una religione del video*
- v textu jsou i **ironické poznámky** (souvisí s kritickým přístupem autora): *un appuntamento che scatena l'interesse pubblico - ci mancherebbe altro /appuntamento – uccisione, morte/ (jedná se o přímý vstup autora); ...hanno reso consapevoli anche coloro che non se n'erano accorti; si somministra catarsi a poco prezzo; con un'aggravante tutta italiana*
- v textu jsou také přítomné **kontradikce**: *ricostruzioni sempre nuove e sepre eguali, alla ricerca di qualcosa che al tempo stesso attrae e ripugna il Paese che Aldo Moro ha sognato e non ha visto*
- **koheze a koherence**: text na sebe velmi pěkně navazuje, je to jednak zásluhou neustálých paralel, vytýkacích vazeb a kataforického odkazování, jednak pomocí **synonymických řetězců** (např. v závěru textu: *Aldo Moro: un cattolico: un uomo*); opakováním slov: *un appuntamento – Un appuntamento* na rozhraní prvního a druhého odstavce, dobře působí i **fragmentování** souvětí: *Ma c'è qualcosa di più che si può e si deve fare. Ed è capire Moro vivo*. Autor také vybírá účinný postup, kdy přechází od obecnějších tvrzení ke konkrétním příkladům
- na začátek staví obecné tvrzení: *La ragione che rende così utile l'assassinio politico, la cosa che spaventa davvero chi ne colga la feroce efficacia, è al fondo semplice*. (gnómický nádech větě

dodává i přísudek jmenný se sponou *essere*), v textu připouští i značnou míru neurčitosti a udržuje tak **suspense** a závěrem se dostává k poměrně konkrétnímu závěru: *...restituire a un uomo complesso e controverso il suo posto nella storia repubblicana - příklady Un cattolico...; Un uomo... + guardare...«non al domani, ma al dopodomani»* (závěr je navíc věnovaný citaci, která zvýší míru kredibility)

Lina Bolzoni e i ritratti nel Rinascimento

L'ANTICO COMBATTIMENTO TRA SCRITTURA E PITTURA

di **Armando Torno**

Giovedì 28 Febbraio 2008

http://archiviositorio.corriere.it/2008/febbraio/28/ANTICO_COMBATTIMENTO_TRA_SCRITTURA_PITTURA_co_9_080228028.shtml

- i tento elzeviro je ve své podstatě recenzí, v tomto případě knihy Liny Bolzoni *Poesia e ritratto nel Rinascimento*. Výstavba recenze je ovšem specifická – způsob jejího napsání je do jisté míry velmi kreativním zpracováním obsahu knihy, autor článku se neomezuje na pouhý strohý popis a klasifikaci dané publikace, ale využívá určený prostor pro vlastní myšlenky, obrazy, metafory
- vnější struktura: elzeviro je rozdělen do pěti odstavců
- 1. V prvním odstavci autor barvitě popisuje zvláštní kouzlo Monteverdiho zhudebnění souboje mezi Tancredem a Clorindou
- 2. Souboj je popisován jako vrcholné dílo zobrazování, poprvé se zmiňuje kniha Liny Bolzoni
- 3. Obecně se rozebírá předmět recenzované knihy – souboj mezi literaturou a malířstvím.
- 4. Kniha je rozebírána podrobněji, hovoří se o silách, které se proti sobě staví v souboji (obrazně řečeno) mezi perem a štětcem, o jeho důsledcích, jsou uváděny jednotlivé příklady umělců a jejich děl
- 5. V závěru článku se autor zamýšlí nad limity té či oné umělecké oblasti – hudby, básnictví, malířství
- v rámci sumarizace bychom snad mohli najít i jediné slovo, které je jakýmsi heslem, leitmotivem pro tento článek – *Combattimento* – souboj. Úvod článku je věnován popisu děje jednoho souboje, zhudebněného, ale přesto schopného v posluchačích vyvolat živé obrazy. O limitech zobrazování a hranicích mezi jednotlivými oblastmi umění hovoří právě recenzovaná kniha, především se zaměřuje na souboj mezi perem a štětcem, poezií a malířstvím. V tomto případě jde tedy o souboj obrazný – dochází až k personifikacím obou zmiňovaných druhů umění, k **synestezii**, **paradoxním** spojením atd.
- podrobný rozbor:
- **fonetické prostředky**:
- v tomto elzeviru jsou fonetické prostředky součástí kreativního zpracování recenze – úvodem nacházíme popis zhudebnění souboje mezi Tankrédem a Clorindou – vyzdvihována je především schopnost Monteverdiho vyvolat hudbou skutečné obrazy. I autor elzeviru se snaží působit na čtenářovy smysly: používá **onomatopoická slova** a další prostředky:
- např. *brutale fracasso* – velmi zvukomalebné či spíše kakofonické slovo, které skutečně vyvolává dojem řeže
- **aliterace**: *ripetute rapidamente* – opravdu vyvolávají dojem rychlého opakování, kadence (docíleno např. i pomocí použití slov s absencí **diftongů**)
- další aliterace – *l'effetto – fanfara fa carocollare i cavalli dinanzi a noi...*
- autor si s aliterací hraje i dále v textu: *parola e pittura; penna e pennello...*
- **syntaktické prostředky**:
- zajímavé je používání slovesných časů – pro aktualizaci popisu děje (zhudebnění díla Torquata Tassa) využívá autor **présens**, popis oživuje a zprostředkovává okamžitý kontakt se čtenářem – *il pizzicato...si fa audace, scarica sulla pelle il brutale fracasso...; l'effetto-fanfara fa carocollare i cavalli...*

- současně v úvodu této pasáže používá **pasiva**: *non si riesce a comprendere...; ci si accorge...* zobecnění, které přirozeně navazuje na tvrzení: *c'è qualcosa di inquietante*. O něco dále již přechází ke konkretizaci podmětu – *L'ascoltatore entra in essa...*
- v druhém odstavci historickou událost z roku 1624 zařazuje chronologicky i pomocí slovesného času – používá **passato remoto**: *che ebbe il suo debutto...; fu tradito...*
- svůj názor autor tentokrát vyjadřuje 1. osobou plurálu: *potremmo dire che parola e pittura ...*
- rozmanitost a posloupnost časů vrcholí v posledním odstavci, kde se odkazuje na budoucnost – **futurum** má v sobě ovšem i přidech **modality**: *Monteverdi farà impazzire i suonaori...i poeti spingeranno le parole...i pittori si accorgeranno...*
- souvětí v textu jsou obecně velmi rozvitá, najdeme řadu především **vložených vět vedlejších** (velmi často vztahných): *Sulla scena del Combattimento, che ebbe il suo debutto a Venezia in Ca'Mocenigo sotto il medesimo tetto dove fu tradito Giordano Bruno, in quella notte di „carnovale“ del 1624 prendeva vita un antico desiderio formulato da Platone e, al tempo stesso, veniva...*
- dlouhá rozvitá souvětí jsou však proložena větami jednoduchými či neúplnými (jsou ovšem zakončeny dvojtečkou, je tedy patrná jejich návaznost na další věty): *O forse qualcosa di più.; I ritratti, insomma, si scrivono:...*
- v souvětích je také obsažena řada **implicitních vět**, jejichž jádrem je především **gerundium**: *via via passando per i miti e soffermandosi particolarmente...; cercando di fermare...*
- zajímavé je, že většina několikanásobných větných členů se vyskytuje ve skupině tří komponentů (má to i jistý rytmický efekt): *emozioni, ragione e gli stessi fatti d'arme; L'individuo, la bellezza, l'amore e tutto quanto...; gli oggetti di desiderio, le illusioni, la vanità...* Další příklad najdeme v posledním odstavci, jedná se ale o tři věty s paralelní strukturou, jejich podměty však jsou komponenty **výčtu**, patří do jedné množiny podřazených slov: *Monteverdi* (coby hudebník), *i poeti*, *i pittori*. Zajímavé je, že první dvě věty jsou spojeny do souřadného souvětí, třetí věta je oddělena tečkou, ale je napojena počátečním souřadným *E*: *E i pittori si accorgeranno...* Ke konci článku tak bylo vytvořeno napětí tím, že se poněkud postponoval poslední element klasicky tříčlenné struktury
- v textu se několikrát používá neurčité zájmeno *qualcosa* – postponuje réma a dodává článku napětí: *c'è qualcosa di inquietante; o forse qualcosa di più; cercando di fermare qualcosa che a volte è possibile chiamare...; abbozzare qualcosa che da oltre due millenni e mezzo si chiamava anima.*
- určitou měrou neurčitosti článek připomíná dobře zaznamenaný proces uvažování a snahu dospět k nějakému závěru – je tedy typický pro úvahový postup
- **lexikální prostředky**:
- najdeme zde příklady řady slovesně-jmenných vazeb, jejichž základem jsou zcela běžná slovesa: *prendere mosse; portare sulla scena; prendere vita; fare storia; fare concorrenza; mettere in crisi; mettere in campo...*
- vedle toho nás ale překvapuje rozmanitost plnovýznamových sloves, převažují transitivní: *garantisce la memoria, alimenta la fama, offre il piacere, individuare le forze, ci invita a riflettere; si limita a vedere, a sentire; si assiste a una nobile gara....*
- najdeme jen minimum pomocného slovesa *essere* – predikát jmenný se sponou je často využíván pro vyjádření obecného či autorova názoru: *è doveroso; non è facile...*
- do článku byly zapojeny i citace v původním znění, najdeme tedy - spíše z morfologického hlediska – zajímavé tvary: *contrarij; carnovale* (dnes častější varianta – *carnevale*)
- některá slova, která autor opakovaně používá, bychom mohli zařadit do stylisticky vyšší roviny, nejsou zcela běžně používána např. v hovorové řeči. Jedná se o spojkou *giacchè* (citelní literární vliv), neurčité adjektivum: *taluni* či předložky: *dinanzi a noi; sino a ...* domníváme se však, že mohou být rovněž součástí autorova idiolektu
- **stylistické prostředky**:
- několik stylistických prostředků vychází přímo z tématu článku – hranice mezi různými uměleckými obory, souboj mezi nimi. Mezi básnickými tropy existuje tzv. **synestezie**, jejímž principem je slučovat různé smyslové vjemy: proto najdeme v textu následující spojení – *dipingere con il suono; i ritratti, insomma, si scrivono...*
- úvod článku je věnován popisu zhudebnění jednoho souboje – už mezi fonetické prostředky jsme zařadili **zvukomalbu**, používání onomatopoických slov typu: *fracasso...* dojem rychlé kadence a tempa navozující spojení *ripetute rapidamente...*

- v textu je řada odkazů na významné osobnosti či postavy – *Torquato Tasso, Petrarca, Marino, Tiziano, Leonardo, Bembo, Della Casa... Laura...* – často jsou uváděny jen elipticky, ne celým jménem – autor tedy předpokládá určitou znalost čtenáře
- najdeme i jednu řečnickou **hyperbolu**: *miriade di testi* – byla zapojena hlavně pro zdůraznění a intenzifikaci
- **koheze a koherence**:
- úvodem jsme naznačili, že pro tento elzeviro existují jakási vnitřní hesla, slova klíčová: např. *combattimento*
- první dva odstavce jsou propojeny především tímto slovem: v prvním odstavci je uveden celý název úvodního obrazu: *Combattimento di Tancredi e Clorinda...* druhý odstavec je uvozen jen eliptickým odkazem: *Sulla scena del Combattimento...*
- ve třetím odstavci se obracíme na nové téma hovoru – na autorku a její knihu – *Ma, tornando a Lina Bolzoni...* pomocí spojky odporovací je opravdu zdůrazněna změna hovoru
- i třetí a čtvrtý odstavec na sebe navazují pomocí **vnitřního odkazu** – ve třetím odstavci byla zmíněná citace z *De Pictura* – „*forza divina*“, ve čtvrtém odstavci se na citaci volně navazuje – *Non è facile, tuttavia, individuare le forze che entrano....*
- v posledním odstavci se znovu objevuje odkaz na první obraz – Monteverdi a jeho zhudebnění – a přidává se k hlavním oblastem diskuse: *poeti, pittori* – a vytváří s nimi onu už zmiňovanou skupinu s magickou číslicí tři

Sulla responsabilità dello stile

FINZIONE E REALTÀ, DIALOGO NECESSARIO

Di **Paola Capriolo**

Venerdì 29 Febbraio 2008

http://archivistorico.corriere.it/2008/febbraio/29/FINZIONE_REALTA_DIALOGO_NECESSARIO_co_9_080229104.shtml

- prostřednictvím tohoto elzeviro probíhá na třetí stránce diskuse (nadepsáno *Dibattito*)
- autorka se kriticky vyjadřuje k problému, který byl na „*Třetí stránce*“ předchozího dne (ovšem ne ve formě elzeviro) rozebírán
- hned úvodem autorka elzeviro na předchozí článek odkazuje a pro ty, kteří jej možná nečetli, informativně odpovídá snad na všechny základní otázky – kdo, co, kde, kdy, jak, proč
- naplňuje se zde jedna z dalších definic elzeviro (typičtější pro současnou dobu) – je to útvar psaný intelektuály a určený pro intelektuály – může zde probíhat i tematicky laděná diskuse
- vnější struktura: elzeviro má pouze tři odstavce
 1. úvod do problému, realita a fikce v literatuře, otázka věrohodnosti
 2. je možné věrohodnost požadovat i po ostatníchruzích umění, je možné literaturu zredukovat na „dokument“?
 3. na příkladu Homérovy *Illiady* je dokázáno, že je to nemyslitelné, hovoří se o podstatě literatury, kterou nejde přelepit nálepkou estetizace, jak by si někteří přáli
- v tomto elzeviro nenajdeme žádné speciální fonetické prostředky, přejdeme tedy rovnou k prostředkům syntaktickým
- **syntaktické prostředky**:
- ze syntaktického hlediska se zajímavě projevuje, jak autorka pracuje s argumenty, jak sama vystupuje s vlastními názory apod. – především se to projeví na výběru slovesných osob a také slovesném rodu
- kritizované argumenty nejprve vyjadřuje pomocí zvrátaného pasiva a všeobecného podmětu (**si impersonale**) – *si direbbe che il tema sia quello...; si vorrebbe negare...* (pro použitý slovesný rod

a všeobecný podmět působí kritické názory genericky, přesto ale zůstávají díky slovesnému způsobu velmi zdvořilé)

- v dalším odstavci přechází autorka k používání 1. osoby plurálu – zahrnuje sebe, čtenáře, a jako by vyzývala i protistranu, aby se také přidala – v tomto případě se použití 1. os. plurálu dá chápat až ironicky: *quando parliamo di „tragedie“ non dovremmo dimenticare...prendiamo, ad esempio...*
- autorka vystupuje i v první osobě singuláru a identifikuje se tak s vlastními názory: *mi viene fatto di domandarmi come reagiremmo se ...; non dico nei confronti della pittura ...; credo che l'assurdità di una simile domanda risulti lampante...*
- ke konci článku, jako prostředek gradace, mění slovesnou osobu i u protistrany – lépe řečeno, přechází z pasiva do aktiva a činitele přímo označuje: *come vogliono i documentaristi* (rozdíl v použití slovesného způsobu – výše – *si vorrebbe negare* – nyní, i ve smyslu gradace zdůrazněno použitím oznamovacího způsobu); dále *grazie a ciò che alcuni vorrebbero liquidare sbrigativamente...* použití neurčitého zájmena je v tomto případě časté – míra neurčitosti je totiž relativní – neznáme přesně jména, ale víme přibližně, koho autorka zájmenem – *alcuni* – myslí (nádech ironie)
- autorka rozvíjí argumentaci i na základě dobře vybraných **predikátů** – často se vyskytují ve formě jmenného predikátu se sponou – *è un'ipotesi accademica; la cosa strana è che...* - nominální část je pro argumentaci velmi důležitá. Častý jmenný přísudek se sponou je zařazován i kvůli existenciálnímu významu spony *essere* – je to základní sloveso všech tvrzení a pravidel, která samozřejmě nesmí v argumentaci chybět (pádné argumenty s gnómičným nádechem dodávají elzeviru váhu a důležitost): *da che mondo è mondo* (tiskařská chyba v originále – chybí *accento grave*); *perché è una forma d'arte; e se l'arte è davvero conoscenza...* existenciální vyznění mají i věty podobného významu: *così funziona la letteratura...* (opakované vyjádření: *funziona così...*)
- v tomto elzeviru je téměř nadužívaná spojka **che** (především ve větách vedlejších podmětných, předmětných a přívlastkových): *Più esattamente si direbbe che il tema sia quello che uno dei moderatori, Antonio Pascale, definisce il „tasso legittimo di invenzione“ che un'opera letteraria può concedersi senza tradire la propria materia.*
- **lexikální prostředky**
- najdeme zde řadu výrazů, které odpovídají vybranému tématu – literární polemice či debatě: *dibattito, tema, idea, tesi, ipotesi, statuto, criterio...*
- hojně jsou zastoupena také abstrakta: *assurdità, fedeltà al modello, brutalità, realtà* (patří do skupiny abstrakt odvozených pomocí sufixu *-ità*), dále abstrakta, která označují výsledek děje, sufix *-izione*: *estetizzazione, falsificazione, edulcorazione, documentazione...*
- slovní zásoba je sofistikovaná: *un gioco potenzialmente infinito di variazioni, rifacimenti, reinvenzioni...; ... non si sa bene in nome di quali urgenze etiche, a una semplice forma di documentazione o di «conoscenza» nell'accezione più ingenua e acritica in cui questo termine possa essere inteso; basta tentare di applicare questo criterio per rendersi conto di quanto sia inconsistente...; ... la concezione della conoscenza come semplice rispecchiamento del dato reale, che da un pezzo non trova più credito nella filosofia e nell'epistemologia, venga ora trasferita con tanta disinvoltura a un campo ancora più improprio come la creazione letteraria.*
- v tomto elzeviru není mnoho **básnických prostředků**, uvádíme některé příklady obrazného jazyka: *... e di fronte alla brutalità di questo imperativo che ci viene proprosto...; ...in conseguenza di quelle complesse alchimie che le consentono di trasformare il dato di fatto in significato...; esse si sono lasciate alle spalle sin dagli albori del novecento (až poetické); rčení: da che mondo è mondo.*
- v textu se vyskytují i aluze: *l'Illiade, guerra di Troia, città cantata da Omero*

L'America di Edward P. Jones

UN MONDO DI NERI CON I TIC DI TUTTI

di **Sergio Perosa**

Domenica 9 Marzo

http://archiviostorico.corriere.it/2008/marzo/09/MONDO_NERI_CON_TIC_TUTTI_co_9_080309069.shtml

- tento elzeviro překračuje meze recenze – velmi lyricky přibližuje nejen atmosféru recenzované knihy, ale především atmosféru černošských komunit jako takových
 - text není v žádném případě dějový, je **statický** - popis je postaven především na **enumeracích**, několikanásobných větných členech a řadě barvitých adjektiv
 - vedle popisu až líčení najdeme v elzeviru i úvahy týkající se černošského etnika
- elzeviro se skládá z šesti odstavců:
1. V prvním odstavci upozorňuje na existenci vysoce postavených černochoů, vyšší třídy, která by pro čtenáře mohla být až překvapující
 2. V druhém odstavci představuje autora a jeho knížku, sbírku povídek, které právě přibližují onen „normální svět“ černošské komunity – malých obchodníků, úředníků atd.
 3. Jejich život až ostentativně přirovnává k životu nás všech, ukazuje, že se příliš neliší
 4. V dalším odstavci ale také přiznává, že existují jisté distinktivní rysy, které tuto komunitu specifikují
 5. Mezi tyto distinktivní rysy řadí např. náboženství a spiritualitu. Knihu povídek představuje jako městskou sagu, kde nenajdeme příliš násilí, ani drog a kde je nakonec vždy dosažen pořádek
 6. Autor tedy přibližuje klidný, sebevědomý svět černošské komunity, který se stabilizuje i sociálně. Končí úvahou, zda tito černoši budou patřit mezi ty, kteří zvolí Obamu prezidentem.
- mezi formou elzeviru a hlavní myšlenkou článku nacházíme značný soulad (jednota formy a obsahu). Jak autor knihy, tak i novinář si jsou vědomi, že veřejnost seznamují s pravděpodobně nepříliš známou realitou – možná díky předsudkům, médiím a všeobecně rozšířeným informacím máme a priori tendenci vnímat černošskou komunitu jako rušivý a nebezpečný element. V této knize/ v tomto článku je prezentována jako etnikum, jehož život se od toho našeho neliší v tak propastném rozměru, jak bychom si mohli myslet
 - zvolená forma elzeviru, tedy statický, nedramatický postup, přidává právě na efektu „normálnosti“ dané reality. Výčty, přirovnání, líčení běžných jevů s lyrickým nádechem dokonce dokáže vsugerovat čtenáři, že se opravdu jedná o něco běžného, a dokáže ho tak přesvědčit
- z hlediska **syntaktického** je staticnost tohoto elzeviru docílena několika mechanismy:
 - volně plynoucí syntax, absence spojek, navazování jen pomocí čárek (tedy asyndeticky), převládá parataxe nad hypotaxí, velké množství enumerací
 - ve vedlejších větách převládají věty přívlastkové, příslovečné místní
 - značné množství několikanásobných větných členů i řada atributů: *Per il resto, Jones costruisce come una piccola saga cittadina, insistendo accuratamente su nomi, numeri e caratteristiche delle zone e delle strade di Washington, anche là dove è agguato la droga o la propensione alla violenza, più marginale che endemica, dalle conseguenze ovattate anche quando esplode...*
 - použitá slovesa nejsou dějová, naopak statická – např. označují existenci, místní určení – *essere, abitare, vivere...* místo plnovýznamových sloves jsou často použity slovesně-jmenné vazby – *ha caratteristiche, e agguato...* další fráze – *fanno vita, rendono vivibile, mettersi nei guai ...*
 - další slovesa, která vyznačují pohyb, neukazují jeho směr, ale spíše iterativní hodnotu – *si muovono, vanno e crescono...*
 - všeobecné mínění se vyjadřuje nezávazně, autor se nesnaží čtenáře viditelně přesvědčovat, ale nakonec je zvolená metoda zvrtného pasiva velmi účinná (v některých případech si impersonale, tedy všeobecný podmět) – *si è creata, si ha scarsa coscienza, mai si parla...non è detto*. Obecně se dá říci, že autor v tomto článku se svými názory vystupuje pouze opatrně, jednu úvahu vyjadřuje efektně na závěr – *Magari quelli che voteranno per Obama (magari - pomáhá novináři nevystoupit příliš na povrch s vlastním názorem)*
 - ve čtvrtém odstavci dochází dokonce k elipse predikátu v hlavní větě – *Spesso il ricordo lancinante della non lontana condizione di schiavitù, dei luoghi del Sud ...dei vecchi, umilianti lavori, dei linciaggi ancor freschi nella memoria, la sensazione dura...; Poi l'esuberanza vitale, il gusto di divertirsi chiassosamente quando occorre, qualche bevuta e „licenza“...*
 - podíváme-li se detailněji na jednotlivé výčty, musíme konstatovat, že v nich nepřevládá žádný ujednocený systém – to samé platí i pro několikanásobné větné členy – často jsou jednotlivé členy výčtu / větné členy dále rozvíjeny – k modifikaci dochází nejenom pomocí atributů a komplementů

- (*complementi di specificazione*), ale celých vedlejších vět: př. *avvocati, professionisti, funzionari governativi, imprenditori, finanzieri, mecenati d'arte che sponsorizzano attività filantropiche, ricerche e dipartimenti universitari, per la propria etnia, certo, ma non solo*
- další příklad - v tomto případě rozvitého několikanásobného specifikačního komplementu (*complemento di specificazione*) – přívlastku neshodného – *spesso il ricordo lancinante della non lontana condizione di schiavitù, dei luoghi del Sud da dove sono fuggiti verso la terra promessa, dei vecchi, umilianti lavori, dei linciaggi ancor freschi nella memoria, la sensazione dura a morire che nei rapporti coi bianchi, poliziotti, avvocati o donne che siano, c'è sempre qualcosa da temere.*
 - pouze v jednom výčtu jsou za sebou členy stavěny tak, aby ve trojicích tvořily antonyma – pozitivum x dvě negativa – *speranze, delusioni, rimpianti, piccole felicità e dolori, i traumi che potrebbero capitare a tutti*
 - výčty jsou seskupovány hlavně podle tematického klíče – *matrimoni in bilico, qualche infedeltà e qualche malattia, una cecità improvvisa, cui si provvede con un lavoro appropriato*
 - v rámci několikanásobných větých členů najdeme i aliterace – *coesione, consapevolezza e solidarietà etnica; un mondo di neri tutto sommato sereno, speranzoso, quasi soddisfatto di sé...*
 - i **lexikum** podporuje zdání normálnosti, tedy většina lexikálních jednotek se pohybuje na neutrální rovině, ale přítomna jsou i slova cizího původu, čímž se úroveň článku stylisticky zvyšuje: *élite, college, hoodoo, linousine, club*
 - podobně působí i další výrazy v textu: *coesione, endemica, filantropiche...*
 - naproti tomu najdeme i několik aktualizovaných spojení, jsou výrazně lyrická: *giornate plumbee, aria malinconica*; v rámci lexika si také všimneme rozdílnosti používání dvou anglických slov, lépe řečeno jejich pravopisu: *vudù x hoodoo* – první pojem již zdomácněl, upravil se i jeho pravopis – z původního *woodoo*. Druhý je obecně méně známý, zůstává tedy ještě v originálním znění
 - v rámci pravopisu si také všimneme apokop – *fan vita di quartiere, ancor freschi* – tato tendence byla hojně rozšířená v první polovině 20. století, v současné době je na ústupu
 - **stylistika**: v tomto elzeviru přílišnou rozmanitost stylistických prostředků nenajdeme – svůj význam mají enumerace, které už jsme popsali v syntaktické části rozboru
 - Text je ozvláštněn např. aluzí – *terra promessa*; obrazným spojením – *madri e mogli fanno da collante*; najdeme i stylistický prostředek, který se v anglické terminologii nazývá *understatement* – zjemnění, v italštině by nejspíše odpovídal eufemismu – *autore in età non più giovane* (místo např. *vecchio, anziano* je vlastnost pods. jména vyjádřena opačným způsobem, pomocí záporu, působí tak korektněji a zdvořileji)
 - další otázkou je politická korektnost jako taková: autor používá nejprve zavedený, politicky korektní výraz – *afroamericani*, pojmenovává je i obrazným spojením – *élite d' colore*; následně přechází výhradně k označení *neri* – což by např. v anglo-americkém tisku bylo nepřipustné - *Jones ci ridà un mondo di neri, i neri sono buona parte della popolazione*
 - výraz *neri* se navíc vyskytuje i v titulku: *Un mondo di neri con i tic di tutti*. Vyznění celého článku je však velmi pozitivní, řekněme až pro-afroamerické
 - závěr elzeviru představuje náhlý obrat, formální i tematický – z popisu/ líčení přecházíme do úvahového postupu - *Magari quelli che voteranno per Obama: ma non è detto*. Navíc jsme se od recenze knihy dostali k tématu politickému, vysoce aktuálnímu
 - jako by tím autor článku podtrhoval (úvaha vyniká více, je-li umístěna na závěr článku), že onen svět afroamerické komunity není jen místo fiktivní, popsané v knize, naopak je to skutečnost, která možná bude rozhodovat o budoucnosti Ameriky
 - v tomto elzeviru se setkáme se zcela běžnými, základními prostředky **koheze** – dochází k ní pomocí synonym (první/ druhý odstavec: *afroamericani d'alta classe – persino un'élite di colore*); pomocí přívlastňovacích zájmen, tedy anaforické odkazování (druhý/třetí odstavec) – *bottegai, piccoli commercianti, impiegati... - la loro vita*; pomocí kontrastů (třetí/čtvrtý odstavec) – *caratteristiche simili – permangono elementi distintivi*; mezi čtvrtým a pátým odstavcem je vztah pokračující enumerace – *un altro aspetto...*; a poslední odstavec je shrnutím předchozích odstavců: *ci ridà ... tutto sommato...*; (podobně funguje i parex článku: *Il nuovo orgoglio, ma anche il ricordo sempre bruciante delle antiche umiliazioni*)
 - v rámci odstavců je koheze zajištěna např. pomocí vztahu – slova nadřazená a podřazená, většinou jsou hlavním kohezním prostředkem enumerace (viz výše)

Il romanzo di Chiara Gamberale

NEVROTICI E NARCISI L'AMORE VI SALVERÀ

di **Francesco Cevasco**

Mercoledì 12 Marzo 2008

http://archivistorico.corriere.it/2008/marzo/12/NEVROTICI_NARCISI_AMORE_SALVERA_co_9_080312100.shtml

- jedná se o velmi netradiční elzeviro, recenzi psanou formou dialogu. Už na pojetí tohoto elzeviro je vidět, že prostor jemu vyhrazený na tzv. *Terza pagina*, „*Třetí straně*“, je velmi specifický, a jak už jej klasifikovali jiní, je to určitá zelená zóna, kde se i v období fašismu vyskytovaly články téměř „volnomyšlenkářské“ – tudíž se na toto místo hodí i tento osobitý článek
- i přesto, že článkem se výrazně prolíná hovorová mluva, můžeme tvrdit, že se jedná o velmi svěží umělecké pojetí – a tedy i stylisticky zajímavé. Jistě by se dal hodnotit právě jako umělecká próza
- odpovídá i knize samotné, která je psaná velmi neformální a žoviální formou
- přesto, že se autor rozhodl využít prostředků přímé řeči, splnil všechny požadavky, které má recenze splňovat
- **syntax**: odpovídá zvolené hovorové formě a formě dialogu
- jednotlivé věty, které by původně patřily do souvětí, stojí autonomně, jsou odděleny patřičným interpunkčním znaménkem – *Parliamone. Perché questo...*; *Che è lo specchio delle nostre vite ...*
- větší kontaktovost je zajištěna rozkazovacím způsobem – *Parliamone. Ragioniamoci; Fermati! Dimmi chi ...*
- pozn. nechybí ani oslovení – *amore mio*
- co se kontaktovosti týče, čtenář si není okamžitě od první věty vědom, že už se nachází uprostřed dialogu, tudíž první použití – *ti* – coby zevšeobecňování – *qualcuno che ti è vicino al cuore* – působí až příliš familiárně. Ovšem hned v následující větě je spontánní použití *ti* vysvětleno – *ragioniamoci, tu ed io, che come tutti...*
- naproti tomu je zajímavé si povšimnout parexu, kterému už tato osobní forma chybí – *Manie, emozioni e perversioni nelle quali il lettore finisce con il riconoscersi*
- rozkazovací způsob hned na začátku článku má svůj silný efekt. Svou roli hraje i **kataforický odkaz**, v tomto případě odkazující na další věty pomocí částice **NE** – *ParliamoNE*. Čtenář vnímá napětí a se zvědavostí čte dál, aby se dozvěděl pravé téma článku/ dialogu.
- v replikách jsou frekventované i věty jednočlenné – **jmenné** – např. *Attenzione*.
- samozřejmě najdeme velké množství vět neúplných – *A me la frase: (2x); E a te?*
- velmi často se objevuje hovorový prvek připojování souřadící spojky *E* na začátek vět – *E allora...*; *E che, ...; E poi...E a te? E mi è piaciuta...*
- v souvětích výrazně převažuje hypotaxe nad parataxi, věty jsou napojeny někdy jen přes čárku (**asyndeticky**), častá je spojka *ma*; z vedlejších vět najdeme nejčastěji vedlejší větu přívlastkovou
- co je dále pro hovorovou mluvu typické (a důkazem toho budou i příklady z tohoto elzeviro), jsou ukazovací zájmena a přídavná jména – *di questo libro, a queste pagine, ma questa è anche una storia, questo libro, questo pugno allo stomaco, questa voglia, questo turbamento, questo libro...* ukazovací zájmeno má téměř tendenci nahrazovat člen
- vedle ukazovacích zájmen/ příd. jm. se často vyskytují zájmena/příd. m. neurčitá – *tutti, qualche...*
- autor využívá i syntaktických paralel, tedy stejných konstrukcí – *anche se trovami uno/a che non abbia qualche problema...anche se dimmi chi non s'inventa...; Lei, la giovane conduttrice...Lui, il quarantenne scrittore di successo...*
- najdeme i několikanásobné větné členy – mají podobu volných asociací – *questo libro, questo pugno...questa voglia, questo turbamento...*
- autor se ani nebojí opakování slov se stejným kořenem – ve větě je vlastně modifikuje – *sto esagerando, ma è proprio un amore esagerato...; perché ti turba e questo turbamento...*
- v elzeviro najdeme i několik **fonetických prvků**, jsou to především **aliterace** – jedna z nich je obsažena hned v úvodu: *Nevrotici e narcisi*; další je přímo v textu: *il loro estremismo emotivo ed*

esistenziale (mimořádně už přítomnost takového lexika jasně ukazuje, že autor nesklouzl do naprosto slangové, nespisovné varianty italského jazyka)

- **rytmus** dialogu je udržován právě **jednočlennými a neúplnými větami** - imitují přerušovaný rozhovor
- v rámci textu jsou svérázně uvedeny i **citace** z knihy – nejsou označeny uvozovkami, jak je obvykle zvykem, jsou volně začleněny do textu
- **lexikum** – hned na začátku uvedeme některé výrazy, které podtrhují hovorovost užívaného jazyka – *e allora, appunto, casino, incasinato, stronzo*, ...řadíme sem i frazeologický obrat – *ne succedono di tutti i colori*
- naproti tomu se v textu vyskytují lexikální jednotky, které hraničí až s odbornými **termíny** – *estremismo emotivo ed esistenziale, narcisismi, masochismi, perversioni, umiliazioni...psichofarmaci, riflesso pantografato, contaminazione di generi*, ...
- v rámci **enumerací** najdeme zajímavě navrstvená slova, patří většinou do jednoho tematického bloku, ale přesto je mezi nimi cítit značná nesourodost – jsou mezi nimi antonyma, slova cizího původu – např. *emozioni, sensazioni, gesti, tic, manie, nervosi, odii, narcisismi, masochismi, dolori, piaceri, perversioni, umiliazioni, fughe, bugie, crudeltà*
- podobně nesourodá je další enumerace ve třetím odstavci od konce – postavy v románu – *un gay generoso* (další aliterace, která působí až humoristicky); *una folla di amanti improvvisati ma non amati, un improbabile sciamano, un paio di cani spelacchiati* – nesourodost enumerace má jistě funkci text ozvláštnit
- v tomto případě se nejedná o pouhé vyjmenování všech členů – každý je nějakým způsobem ozvláštněn: použití cizího slova a vhodně vybraného adjektiva, která spolu tvoří aliteraci; slovní hříčka s kořenem slova *amare* – *amanti non amati*, zaktualizované spojení – *un improbabile sciamano*, citově zabarvené adjektivum – *cani spelacchiati*
- **stylistika**: ještě jednou se krátce zmíníme o samotné formě elzeviru – je to jeden z mála žurnalistických útvarů, který hlavně v minulosti poskytoval všem novinářům dostatečnou volnost „v rozletu“, lépe řečeno volnost formy útvaru. V současné době najdeme na místě elzeviru většinou jen odborné recenze psané intelektuály a jakoby určené pro intelektuály. Domníváme se, že by se na žádném jiném místě nemohl objevit podobně strukturovaný článek, jedná se opravdu o uměleckou prózu
- v rámci klasifikace zajímavých obrazů je velmi pěkný a promyšlený motiv Narcise – *rischia di annegare nell'acqua in cui si specchia* ...vyžaduje obecné povědomí o tom, kdo Narcis byl
- autor používá i zajímavá hodnotící adjektiva – o knize – *crudele, angosciante, duro*; téměř knihu personifikuje
- mezi volnými asociacemi v této části článku najdeme zajímavá přirovnání knihy např. k: *pugno allo stomaco*
- následuje už dříve zmiňovaná hra se slovy – *folla di amanti improvvisati ma non amati - folla di amanti* je současně i hyperbolou
- na závěr se musí čtenář zamyslet nad určitým paradoxem – *E mi è piaciuta perché non è vera*.
- poslední věta má formu otázky (začátek měl formu rozkazu) – kniha je navíc obrazně pojmenována, což je zdůrazněno i majuskulemi – *Grande Inganno dell'inconscio*
- závěrem se tedy takto obrací na čtenáře – *L'hai capito o no che questo libro è il Grande Inganno dell'inconscio?*
- závěr je pro čtenáře značně efektní
- **Koherence + koheze** – díky tomu, že se jedná o dialog, jednotlivé promluvy, a tedy části článku, na sebe navazují, reagují, přerušují se, vrací se k dříve zmíněným tématům, pronášejí protiargumenty. Je to dokonalá imitace skutečného rozhovoru, který má svůj půvab právě v tom, že je veden na odborné téma – kritika nově vyšlého knižního titulu
- prostředky koheze najdeme tedy především na začátku jednotlivých promluv:
- *Attenzione, il trucco c'è; Fermati!...Hai ragione, sto esagerando, ma...;Appunto. Certamente non tutti; Sarà, ma; Ti sbagli, completamente; Senti, amore mio,...*

Enzo Bianchi sulle Lettere di Giovanni

IL DESTINO SOSPESO TRA LUCE E TENEBRE

Di **Giorgio Montefoschi**

Mercoledì 2 Aprile 2008

http://archiviostorico.corriere.it/2008/aprile/02/DESTINO_SOSPESO_TRA_LUCE_TENEBRE_co_9_080402278.shtml

- opět se setkáváme s elzevirem – recenzí, tentokrát se hovoří o knize s náboženskou tematikou, můžeme proto očekávat řadu odkazů na Písmo svaté, celkový filozofický pohled a úvahový postup. Argumentace tohoto elzeviru zcela odpovídá samotnému hodnocení knihy – *estremamente chiaro*:
- elzeviro se skládá ze čtyř odstavců
 1. odstavec knihu představuje a pozastavuje se nad tím, co to vlastně znamená být křesťanem, v co takový člověk musí věřit
 2. odstavec vykládá, jak rozumět titulu knihy: *L'amore vince la morte*, jeho tématem je především láska
 3. odstavec blíže rozebírá pravdy, ve které křesťané věří
 4. odstavec - autor konstatuje, že věřit je v podstatě velmi těžké, a uzavírá, že pomoci v tom může právě láska
- **syntaktický rozbor**: není možné nezmínit se o syntaxi samotného Pisma svatého, chceme-li rozebírat tento elzeviro – jeho forma se totiž zdá být ve značném souladu se strukturou Pisma. Náboženské texty jsou charakteristické svou **transparentností** – kvůli jednotnému výkladu. Přesto je však možné tyto pravdy aplikovat na řadu oblastí. Texty jsou vlastně gnómičnými pravdami – formulované jsou většinou větami jednoduchými, popřípadě dvouvěťnými souvětími, kde je jasně vyjádřen vztah mezi oběma částmi – spojky typu *ma*, *perché*. Věta je tvořena základními větnými členy – většinou je vždy vyjádřen podmět, přísudek, často jmenný se sponou, obvykle i předmět a nutné komplementy – času či místa (*complemento di tempo*; *luogo*). Naopak málo frekventovaná jsou adjektiva, která stejně nepatří k **nukleu věty**. Je důležité vyjádřit původce děje, recipienta, prostředek apod., ne je nějak přímo kvalifikovat
- velmi jasně jsou vyznačeny vztahy mezi jednotlivými členy i v navazujících větách – členy se klidně opakují v plném znění, neodkazuje se na ně pomocí předmětových zájmen
- příklady: *Questo è il messaggio che abbiamo ascoltato da lui e ora annunciamo a voi: Dio è luce e in lui non c'è tenebra.... Padre, voglio che anche quelli che mi hai dato, siano dove sono io, perché contemplino la mia gloria, quella che mi hai dato; poiché tu mi hai amato prima della creazione del mondo.*
- autor článku tyto citace v textu uvádí a nutno říci, že podobně formulovanou argumentaci staví i okolo nich
- jeho věty jsou samozřejmě bohatší, najdeme atributy, apozice a řadu komplementů, příslovce vyjadřující mínění atd. Ovšem některé členy se opakují – napomáhají tak především kohezi textu: např. *In altre parole: uno di quei libri espliciti, di cui di tanto in tanto si sente il bisogno – e, ora, questo bisogno pare più che mai impellente...; Ma Dio è venuto nel mondo. La sua luce, cioè la Parola fatta carne, è venuta nel mondo per dare al mondo la vita e salvarlo. Il mondo non ha riconosciuto questa luce e* Souvětí často obsahují dovysvětlující, explikující věty uvozené *cioè* (někdy jsou to i věty neúplné: *Cioè, la morte. Cioè il luogo dell'amore*. V odkazování si pomáhá např. i **deixí** – často se vyskytuje ukazovací adjektivum/zájmeno (viz předchozí příklad) + *I cristiani, molti o pochi, che dicono di essere cristiani, devono credere a questo. Devono credere che Dio è luce...*
- interpunkce jasně odděluje jednotlivé větné členy: *e, ora, questo bisogno pare più che mai impellente...al di là di tante discussioni, sull'essenza...Questo, nella sua estrema sintesi, è il fulcro...; Mentre noi, talvolta, lo dimentichiamo*

- text působí dost fragmentovaně. To podporuje i zařazení vět neúplných, popřípadě krátkých vět jednoduchých: *Non è facile. Ma lo sappiamo. Eppure, l'amore vince la morte.* Neúplnou větou je i samotný závěr, nutno říci: efektní: *Un luogo: l'esistente.*
- na poli **lexikálním** se v souladu s pojetím tématu – transparentnost a jasnot – nesetkáváme s příliš odborným či vysoce intelektuálním slovníkem
- Mezi několik sofistikovaných výrazů patří např.: *un commento esegetico-spirituale; libri espliciti...*
- v souladu s náboženským tématem se objevují slova základní slovní zásoby, která však dostávají význam symbolů: *egli è luce; che è stato carne; l'amore; Parola fatta carne; questa luce e le tenebre hanno tentato di sopraffarla; inferi, luogo del non amore...* k tomu se váží „termíny“ z oblasti náboženství: *incarnandosi, morte di croce, risurrezione...*
- souvisí s tím i již zavedená klišé: *fede vera, incrollabile*
- v rámci citací se objevují dnes již méně časté tvary: osobní zájmeno – *egli*
- **stylistika**: text neobsahuje téměř žádné metafory, přirovnání apod. Je plný **symbolů** a **aluzí**, citací z Písma, které se dají číst **alegoricky**
- některé symboly jsou např. zdůrazněny velkým písmenem: *Parola fatta carne*, již zavedený způsob pravopisu (a tedy také velké písmeno) se týká dalších náboženských symbolů: *il Figlio, Dio, Padre*
- obrazných vyjádření najdeme jen pár, jsou navíc zautomatizovaná: *l'amore restasse preda degli inferi, luogo del non amore; (queste verità)...apparire nel buio delle tenebre*
- **koheze a koherence** textu: záměrně jsme ve výše uvedeném syntaktickém rozboru začínali s pohledem na citace náboženských textů – v souladu s nimi je i okolní text, především co se vnitřní koheze týče – odkazování je velmi průhledné, motivy se neustále opakují, zobecňují se, vyjmenovávají se
- odkazování probíhá hlavně pomocí **ukazovacích zájmen a adjektiv**: *Questo, nella sua estrema sintesi, è il fulcro del credo cristiano...non ha riconosciuto questa luce...; I cristiani...devono credere a quest; Devono credere che Dio è luce; che la luce di Dio, la sua sostanza è amore; che Dio ha manifestato il suo amore incarnandosi...*
- slova se neustále opakují (což má i své stylistické důsledky): *è venuta nel mondo per dare al mondo la vita e slavarlo. Il mondo ...; che, amando, capiamo. Non sappiamo in che modo. Ma lo sappiamo. È la sola verità che sentiamo e capiamo.*
- textem se také nese titlek knihy: *Cosa vuol dire che l'amore vince la morte? Eppure, l'amore vince la morte.*
- kohezi pomáhají udržet i **řečnické otázky**: *Chi può dire di possedere una fede vera, incrollabile...? Chi può dirsi profondamente cristiano se lo stesso...?*
- již jsme se zmínili o efektním konci: *Un luogo: l'esistente.* I ten je fragmentovaný. Dosahuje téměř významu symbolu. Ovšem symbolu nového – což je naznačeno i použitým **neurčitým členem** – na rozdíl od předchozí věty: *Cioè il luogo dell'amore. Un luogo...* je to závěr, který nutí čtenáře k dalšímu zamyšlení.

Le lezioni «inattuali» di Giorgio Agamben

IL FASCIO DI TENEBRA DEL PRESENTE

di **Paola Capriolo**

Mercoledì 16 Aprile 2008

http://archiviostorico.corriere.it/2008/aprile/16/FASCIO_TENEBRA_DEL_PRESENTE_co_9_080416021.shtml

- v posledních desetiletích je elzeviro kritizován za přílišnou akademičnost, intelektuálnost a abstraktnost
- snad právě na tomto příkladu si můžeme ukázat, proč tomu tak je a do jaké míry je kritika oprávněná
- opět se jedná o recenzi – k míře abstraktnosti jistě přispívá i téma recenzované knihy: *Che cos'è il contemporaneo?* – kniha filozofa Giorgia Agambena

- celý článek je rozdělen jen do dvou odstavců, ale předělů v první části najdeme jistě více
- 1. odstavec: představuje většinu textu, tudíž je v něm několik motivů – v úvodu elzeviru se hovoří o poznání současnosti, což má být v podstatě jednoduchý proces. Tvrzení je ale vzápětí vyvráceno (*Ma l'apparenza inganna, perché a una riflessione più attenta...*), následně představí samotnou knihu a koncept „temnot současnosti“. Naváže odkazem na Nietzscheho (*Già Nietzsche lo aveva espresso...*) s podobnou koncepcí, pokračuje odkazem na Balzaca (*così il «reazionario» Balzac leggeva la realtà...*). Dalším možným způsobem, jak současnost chápat, je kontrastní srovnání s budoucností (*Ma quella distanza critica che consente di scandagliare la tenebra del presente...*)
- 2. odstavec zvažuje, jaká jiná možnost nám ještě zbývá, než uvažovat nad současností z pohledu minulosti nebo budoucnosti, odpovědí by mohla být vize apokalypsy, která je pro řadu autorů a filozofů stále velmi přitažlivá
- rozdělení na pouhé dva odstavce je skutečné minimum – autorka velmi těsně navazuje jednotlivé myšlenkové řetězce, jeden vyplývá z druhého (a to i v rámci jedné věty, popřípadě za dvojtečkou - *...essi non sono affatto scontati, ma anzi, problematici: così il «reazionario» Balzac*), jiné jsou v odporovacím poměru, představují opačný postoj či postup (častá spojka *Ma*)
- **syntaktický rozbor** – vnější úprava textu – dělení na pouhé dva odstavce – nám může napovědět, že i syntaktické struktury tohoto článku budou velmi komplexní, bohaté a rozvité
- rozvitost souvětí spočívá v řadě souřadně spojených vět – uvozených buď stejnou spojkou, nebo vázaných **asyndeticky**: *ci viviamo immersi, ne siamo costituiti...*; *ci basta accendere il televisore, fare una capatina su Internet...*; *può significare commisurare i valori del presente con quelli di un'epoca trascorsa, e scoprire grazie a questo confronto che...*; *come se la catastrofe fosse ormai l'unica chiave di lettura ...come se la prospettiva della fine fosse l'unica «sfasatura»...*
- většina použitých predikátů je tvořena **transitivními slovesy**, díky čemuž je možné navázat **implicitní větou s infinitivním jádrem**: *occorre saper cogliere; può significare commisurare; ...consente si scandagliare, ...di smascherare; lasciamo attrarre; sforzarci di rischiare...*
- nechybí ani **fázová slovesa**: *finisce col rivelarsi...*; *arriva a paragonarlo*
- v textu je minimum jmenných přísudků se sponou, ale jejich funkci plní slovesa s podobně oslabeným významem – jsou tak velmi dobrou variací na tradiční *essere*: *ci viviamo immersi, ne siamo costituiti; vogliamo dimostrarci scrupolosi; il passato sembra separato* – taková rozmanitost dozajista přispívá ke zvýšení stylistické úrovně jazyka a k jeho barvitosti
- mohutně rozvitě jsou i ostatní větné členy – **atributy**, i atributy modifikující příslovečná určení míry či způsobu: *chiarore eternamente sfuggente; ingannevoli luminatorie dell'attualità*; blíže rozebereme dvě následující konstrukce:
- *scorgendo cioè in una parziale estraneità al proprio tempo ...il più efficace strumento per indagarne* ...přísudek věty implicitní – gerundium přítomné – *scorgendo*; předmět nepřímý - *in una estraneità; parziale* - atribut; *al tempo* – complemento di allontanamento; *proprio* - atribut; *strumento* – předmět přímý; *il più efficace* – atribut; *per indagarne* – implicitní věta přívlastková (účelová) s infinitivním jádrem navázaná přes předložku
- *leggeva la realtà francese del suo tempo... sulla base di una gerarchia morale ormai tramontata...* *leggeva* - přísudek slovesný; *la realtà* - předmět přímý; *francese* - atribut; *del tempo* - complemento di specificazione di epoca; *suo* - atribut; *sulla base* - complemento di modo; *di una gerarchia* - complemento di specificazione di qualità; atributy – *morale, ormai tramontata* (ve své podstatě zredukovaná věta přívlastková s participiálním jádrem: *che era ormai tramontata*)
- snad se nám na dvou příkladech podařilo ilustrovat rozvitost souvětí. Modifikace jsou nesčetné a několikastupňovité, je zde i velké množství implicitních vět, nejčastěji je jejich jádrem **gerundium** (další příklady: *pur viaggiando, contemplando il cielo notturno, spingendo lo sguardo...*) či **infinitivy**
- přítomny jsou **vsuvky**: *in altre parole, per dirla con Agamben*
- **lexikum** fascinuje mírou abstraktnosti a aktualizovaných, až lyricky zabarvených spojení (především atributů)
- častá jsou abstrakta se sufixem *-ità*: *attualità, inattualità, estraneità, velocità, oscurità, ovvietà, civiltà*; abstrakta se sufixem *-ismo*: *anacronismo, conservatorismo, arrivismo*

- barvitá jsou i následující spojení: *chiarore eternamente sfuggente, ingannevoli luminarie dell'attualità, pervivace inattualità, /osservatore/ acuto e lungimirante, presunte ovvietà, penosa incertezza, avvenire indecifrabile, presente opaco e totalizzante, velocità vertiginosa* (má navíc fonetický efekt - aliterace)
- najdeme i odborné výrazy z různých oblastí – literatury: *prolusione accademica, epopee letterarie, chiave di lettura*; další oblasti: *anacronismo, conservatorismo, potenza corrosiva del denaro, moderna civiltà europea*...
- kromě již zmíněné velké rozmanitosti sloves se vyskytují i slovesné fráze: *fare una capatina su Internet* (navíc zdrobnělina) – je až idiomem
- jinak většina slovní zásoby svědčí o vyšším stylu, a možná právě díky lexiku, jaké můžeme zaznamenat v tomto elzeviru, je tomuto žánru vyčítána akademičnost
- **stylistika**: i stylisticky je tento elzeviro velmi bohatý: od přirovnání, po metafory, aluze až po rčení
- v textu se objevuje **rčení**: *Ma l'apparenza inganna* – které perfektně odpovídá tématu a vystihuje podstatu kontrastu řešeného v tomto článku
- korespondují i jiné **obrazy a přirovnání**: *luce delle galassie remote, che non riesce a raggiungerci; saper cogliere il «fascio di tenebra»* - oba dva příklady jsou citacemi; hra se světlem je postřehnutelná i v obrazech – *gerarchia ormai tramontata*, zautomatizovaný obraz: *scandagliare la tenebra del presente, di smascherarne le presunte ovvietà; l'oscurità del presente*
- další obrazy – *il presente si trasforma in una sorta di materia collosa nella quale rimaniamo completamente invischiati; lasciamo ancora attrarre dalle ingannevoli sirene dell'utopia, il prezzo che paghiamo per un simile disincanto è la penosa incertezza del navigare a vista*
- na začátku článku je možné také vycítit určitou **ironii**, když se autorka zmiňuje o novinách: *o, se proprio vogliamo dimostrarci scrupolosi, sfogliare le pagine di un giornale* (následuje až **hyperbolické** vyjádření: *e saremmo addirittura travolti dalla piena di notizie ...*)
- autorka zapojuje do textu i několik **aluzí** – *sirene, utopia*; za odkazy bychom mohli považovat i jména (eliptická) slavných osobností: *Nietzsche, Balzac*
- celkový stylistický dojem tohoto elzeviru je velmi vysoký – přispívají k tomu všechny aspekty jazyka – syntax, lexikum i básnické prostředky
- **koheze a koherence** textu: o rozčlenění prvního odstavce jsme se zmínili už v předchozí části; souvislému a koherentnímu navazování napomáhají **paralely**: (odstupňované): *a prima vista – a una riflessione più attenta*; mezi dvěma prvními částmi se formuluje klasický vztah: *argument – protiargument* – spojka *ma* (*Ma l'apparenza inganna*)

2.3 Elzeviry v kontrastu s vybranými rubrikami

Nejprve jsme se po analýze deseti současných elzevirů snažili shrnout lingvistické prostředky, jimiž se dosahuje vyšší stylistické úrovně, značné literárnosti a komplexnosti. Nyní se pokusíme vymezit současný elzeviro kontrastní metodou. Analyzované elzeviry srovnáme s vybranými články dalších rubrik – s třemi politickými komentáři, třemi články ze sportovní rubriky a třemi úvodníky. Předpokládáme, že nejbližší k elzevirům budou mít úvodníky, nejdále asi sportovní zprávy.

2.3.1 Elzeviro a úvodník

Elzeviro a úvodník spojuje převažující úvahový kompoziční postup. Názory novináře jsou však jasněji vyjádřené a tedy i jasněji rozpoznatelné v úvodníku, který má *per definitionem* zaujmout určitý postoj k aktuálnímu dění. Esejistické elzeviry jsou především úvahami nad tématy literárními. Současně plní funkci umělecké recenze, a tak v nich najdeme i postup hodnotící a v malé míře také informativní.

O úvodníku bychom s nadsázkou mohli říci, že je jakousi vizitkou deníku. Bývá svěřován renomovaným novinářům, co se týče *Corriere della Sera* zmiňme např. Sergia Romana, Beppe Severgniniho, Ernesta Galliho Della Loggia, Pierluigiho Battistu, Angela Panebianca nebo Francesca Giavazziho.

Slavná jména dodávají úvodníku prestiž a jsou jistou zárukou, že jazyk tohoto útvaru bude moci být klasifikován jako stylisticky vyšší. To je bezesporu jeden z hlavních společných znaků elzeviru a úvodníku.

Prvním bodem, ve kterém se elzeviro a úvodník shoduje, je komplexní syntax. Úvodník má věty značně rozvité, jednotlivé větné členy bohatě modifikované, je přítomna i řada vět implicitních, najdeme i velké množství několikanásobných větných členů: *Ma soprattutto segnalati che rovesciano con folgorante subitanità un codice, un sistema di argomenti, una retorica di forte impronta antiberlusconiana egemoni per un quindicennio e ora polverizzati in una manciata di giorni. E non saremo mai abbastanza grati a Walter Veltroni e a Silvio Berlusconi, ma anche a Gianfranco Fini e Franco Marini, per aver contribuito energicamente in pochi mesi a costruire una cornice politico-istituzionale in cui la libera contesa tra parti contrapposte e non mescolabili in indigeribili inciuci si affranca finalmente dal morbo della guerra civile, dal fantasma del nemico da battere ed annientare, dalla forsennatezza muscolare che ha avvelenato l'Italia da quindici anni.* Setkáváme se i s četnými paralelními konstrukcemi, jelikož autoři často uvádějí několik příkladů, kterými svůj argument podporují: *Quando David Cameron, leader dei conservatori britannici, prende la parola ai Comuni... . Quando Oskar Lafontaine parla del governo Merkel, non misura parole e giudizi. Quando i socialisti francesi parlano di Nicolas Sarkozy, i toni sono aspri e taglienti.* Komplexní syntax, tedy věty bohatě rozvité, jsou vyvažovány větami jednoduchými, neúplnými, které mají v argumentaci svůj důležitý efekt: *Non ne vale la pena. Ce n'era davvero bisogno? Z důvodu*

omezeného prostoru pro vyjádření autorova stanoviska je úvodník většinou zahajován jasným a krátkým tvrzením, které čtenáře okamžitě uvede do problematiky. Závěr je podobně stručný a efektní, dokonce můžeme říci, že je propracovanější než u elzevirů.

Komplexní syntax tedy přísluší oběma dvěma útvarům. Ovšem kvůli rozdílné povaze tématu, jinému cílovému publiku (v současných denících je úvodník přeci jen čtenějším článkem) a i jiné funkci najdeme i drobné rozdíly. Např. syntax elzeviru je ve své rozvitosti mnohem statictější, zatímco syntax úvodníků odpovídá dynamice a spádu argumentace. V elzeviru najdeme řadu vět vložených, vsuvek, častější hypotaxi, obsáhlejší enumerace a přece jen více několikanásobných větných členů (i když př. *Quella luna troppo di miele* jich obsahuje také velmi mnoho: *dal morbo della guerra civile, dal fantasma del nemico da battere ed annientare, dalla forsennatezza muscolare...*). Autor úvodníku většinou využívá několikanásobných větných členů a paralelních konstrukcí k uvedení příkladů, které se stávají pádnými argumenty a neodmyslitelně zapadají do struktury úvodníku. V tom je možné považovat je za více dynamické a funkční, jelikož v elzevirech se často využívají k navození určité atmosféry, určité nálady.

Úvodník také často využívá parataxi, téměř nadužívaná je spojka *E* na začátku vět: *E non saremo mai grati...*; *E Berlusconi l'ha ripagata...*; *E Veltroni è circondato...* .

Druhým styčným bodem je i používané lexikum. Úvodníky se také pyšní bohatostí jazyka, používají sofistikovaný slovník: *meritamente apprezzata per la sua spiccata eterodossia; rovesciano con folgorante subitanità un codice, un sistema di argomenti...*; *proporre esami di idoneità mentale...*; *sempre maggior scetticismo dall'elettorato*. Užívají expresivní výrazy, aktualizovaná spojení někdy až s humorným nádechem: *Berlusconi un'inaccettabile anomalia, un cattivo scherzo della storia nazionale, un pregiudicato in attesa di giudizio, una reincarnazione light del fascismo; Berlusconi non è ancora uscito dal tunnel del suo percorso giudiziario...*; často se uchylují k novinářským klišé (nebo nová dokonce vytvářejí): *fuochi di una guerra tra politica e giustizia che ha avvelenato l'Italia; ...ha avvelenato l'Italia da quindici anni; destinata a intossicare questi ultimi scampoli di campagna elettorale*. Jejich slovník je bohatší na termíny z oblasti politiky: *maggioranza, opposizione, pubblici ministri, campagna elettorale, socialisti, alleanza antiberlusconiana, comunista*; jiné termíny z odlišných oblastí přenášejí, a tím jazyk aktualizují: *atmosfera di calorosa sintonia, l'auspicabile fair-play, scongelamento psicologico, il clima potesse cambiare*. Používané lexikum je více konotativní a konkrétní, pokud dojde na slova cizího původu, jedná se nejčastěji o anglicismy: *leader, fair-play*; téměř nepoužívané jsou výrazy francouzské nebo latinské.

Z hlediska stylistického je nutno poznamenat, že jsou oba útvary věrny literárnímu odkazu a zařazují do textu značné množství metafor: *guerra delle promesse, il festival delle escandescenze verbali; un improvviso, inconcludente tuffo nel passato*. Obrazný jazyk v úvodnících, jak už bylo výše naznačeno, má ale poněkud břitčí tón, zatímco elzeviro operuje s lyrickějšími metaforami, které se v některých případech staly již zautomatizovanými. Úvodník naopak vykazuje tendenci aktualizace jazyka. Často také využívá slovních hříček za účelem jazyk oživit: *un pregiudicato in attesa di giudizio, con la luna di miele che stavolta rischia di diventare davvero un po' troppo melensa*.

V čem úvodník velmi pravděpodobně elzeviro převyšuje, je způsob výstavby koheze a koherence textu. Je to dáno faktem, že v úvodníku je argumentace stěžejní a musí proto mít jasnou posloupnost. Koheze a koherence úvodníku působí propracovaněji, jelikož využívá osvědčenou šablonu: tvrzení - úvod do problému, příklady podporující argumentaci, stručný závěr. Elzeviro se doposud řídí volnějšími pravidly týkajícími se jeho výstavby.

Závěrem bychom tedy mohli říci, že úvodník a elzeviro patří mezi publicistické útvary vyššího stylu. Per definitionem (ač by v případě elzeviro mohlo při definování dojít k menším obtížím) mají tyto útvary jinou funkci a jiné postavení. U přímočařejšího a dynamičtějšího úvodníku, který pracuje s aktuálním jazykem, budeme jistě pozorovat vlivy expresivity a hovorovosti, u elzeviro nepopíratelný vliv literárnosti a snahu o umělecké zpracování. Větší kontakt s čtenářským publikem bude mít zajištěn úvodník, elzeviro své publikum pomalu ztrácí, a možná i proto (až na malé výjimky) inklinuje k akademičnosti.

2.3.2 Elzeviro a politický komentář

Dále jsme elzeviro srovnávali s politickými komentáři. Hned na začátek bychom mohli zpochybnit označení „komentáře“, jelikož se právě v těchto útvarech velmi prolíná zpráva a komentář. Jejich kvalita nedosahuje takových stylistických výšin jako úvodník, je na nich např. patrné, že se musí vyrovnávat s výše zmíněnou konkurencí ze strany televize, snaží se zprávy vizualizovat (*L'ultimo spot con Bin Laden*), přináší doplňující informace a mají tedy tendenci k deskriptivismu. Navíc se v politických komentářích (ponecháme jim toto označení) objevují tiskařské chyby a neujednocená koncepce při psaní slov přejatých hlavně z angličtiny.

O syntaxi se dá prohlásit, že není zdaleka tak vyvážená jako u úvodníků, potažmo tedy u elzevirů. Setkáme se s přemírou přívlastkových vět, častou příznakovou syntaxí, pronikáním hovorových výrazů i citoslovcí, řadou neúplných vět (do textu se dostávají i vlivem přímých citací): *O se no Roberto Benigni. E allora? Immediata la risposta dello staff di Obama...; Nessuno dovrebbe gettarmi merda addosso... .*

Lexikum se zdaleka nepohybuje na tak sofistikované úrovni, neoplývá ani takovou bohatostí. Většina slovní zásoby pochází z neutrální roviny, někdy sem pronikají (opět vlivem přímých citací) i hovorovější výrazy: *I Clinton non mollano; gettarmi merda addosso*. Politické komentáře také zavádějí anglicismy do běžné italštiny. Jen pro efekt do textu zapojují i ty cizí výrazy, které mají italský ekvivalent. Některé mohou být většině čtenářů zcela neznámé: *jolly, optional*. V používání cizích výrazů výrazně převyšují i úvodníky, které operují jen s anglicismy zavedenými.

Metafory, metonymie a přirovnání, kterými jsou politické komentáře obohaceny, jsou čerpány z několika tradičních oblastí – válečnictví, zápasení, námořnictví – ve zkratce oblastí, které spojuje jediný pojem – konflikt: *Hillary Clinton ha fatto fuoco con successo contro la corazzata di Barack Obama; pieno di acredine e colpi bassi; come Wellington a Waterloo, è lì che aspetterà Hillary*. Metafory jsou často zautomatizované, nejsou lyrické ani příliš inovační. V textu politických komentářů se také objevují slovní hříčky (dokonce i jeden rým), ovšem nejsou tak „brilantní“ jako v elzevirech či úvodnicích: *Con l'aiuto di Osama, Hillary spera di sconfiggere Obama*.

Koherence a koheze textu politických komentářů je dobře vystavěná, většinou si dobře odpovídají úvod a závěr (s výjimkou *L'ultimo spot con Bin Laden*) a tvoří tak uzavřenou strukturu. Celkově ale působí méně konciseně než argumentativní úvodníky, o kterých jsme prohlásili, že v kohezi a koherenci ještě převyšují elzeviry. Nezapomínejme, že vnitřní soudržnost úvodníků a elzevirů je také podmíněna vymezeným prostorem, což o politických komentářích neplatí v plném slova smyslu. Lehké rozvolnění koheze textu může být zapříčiněno i tím, že tyto články po stránce formální oscilují mezi komentářem a zprávou. Čím více se ale kloní k úvaze, tím kohezněji působí.

Z hlediska argumentace je zajímavé poznamenat, že v politických komentářích nikdy nevystupuje autor v první osobě. V elzevirech této pravomoci novinář velmi často využívá, v úvodnicích je to téměř charakteristickým znakem. Oba dva útvary jsou považovány za prestižní články, autorům je umožněna velká míra subjektivity. Politické komentáře by měly být naopak objektivnější.

2.3.3 Elzeviro a sportovní zpráva

V pomyslném žebříčku se na poslední místo dostávají sportovní zprávy. Ve srovnání s elzevirem se mu stylisticky nejvíce vzdalují, což nepřímo vypovídá o jejich lingvistické kvalitě. Jsou také jednou z oblastí, kam hovorový jazyk proniká nejrychleji, současně se také velmi podřizují konkurenčním médiím a doplňují text o řadu obrázků, tabulek a schémat. Do sportovních zpráv ve velkém množství proniká přímá řeč, novináři citují trenéry a hráče. Do zpráv se tak dostávají hovorové varianty jazyka a kolokvialismy. Nyní ale přistoupíme k srovnávání.

Komplexnost syntaxe zdaleka nedosahuje stylové výše elzevirů. Souvětí nejsou příliš rozvitá, většinou se skládají z dvou až tří vět, nenajdeme příliš vsuvek či vět vložených. Ani na úrovni větných členů nedochází k tak bohaté modifikaci jako u elzevirů. Velmi časté jsou věty jednoduché, někdy i neúplné: *Enzo Bearzot e la sua pipa hanno aperto la strada. Poi, dodici anni dopo, fu la volta di Arrigo Sacchi. Giocare in nazionale. Bargnani, Belinelli, Gallinari: i nostri gioielli. Prima colonna di Cantù, ora di Siena: differenze?* Syntaktickou lineárnost, jak už bylo dříve poznamenáno v citacích Ilarie Bonomi, často přerušují právě vložené citace, nejcitelněji je to ovšem znát na příkladu interview (*Siena vuole la prima laurea europea*).

Lexikum se pohybuje na neutrální úrovni, ukázky sofistikované slovní zásoby, které byly patrné v textech jak úvodníků, tak i politických komentářů, jsou v rubrice sportu mizivé až nulové. Je pochopitelné, že se v textu objevuje spíše sportovní terminologie, v některých případech zabíhá do příliš technických podrobností, jindy naopak do profesní mluvy, např. místo celých sousloví se objevují pouze adjektivní části, tedy substantivizovaná adjektiva: *nazionale, amichevole*. Nenajdeme zde ani příliš cizích slov. Pokud se objeví, tak rozhodně anglicismy, ale bude se jednat již o zavedené termíny typu *fair-play, leader*.

Ilaria Bonomi ve svém úvodu prohlašovala, že v článcích sportovních rubrik najdeme nejnápadnější a nejzajímavější metafory, jelikož jejich autoři mohou dát své fantazii neomezený prostor. Bohužel jsme se ve vybraném vzorku tří komentářů nesetkali se skutečně inovačním obrazným jazykem plným fantazie. (Na jednu stranu je pochopitelné, že se v tak úzkém korpusu neobjevilo příliš zajímavých metafor a jiných tropů či figur, na druhou stranu ale, pokud by to měl být charakteristický znak, i tento náš poznatek o něčem vypovídá). Některé příklady obrazného jazyka nám připadaly až banální nebo zautomatizované – přirovnání *spremuto come un limone*; metafory *sarà un asso*; *Bargnani, Belinelli, Gallinari: i*

nostri gioielli. Výjimku v barvitosti metafor a obrazného jazyka obecně tvoří krátký komentář (*Il punto tecnico - Squadra difficile da afferrare*), kde autor svou fantazii opravdu neomezuje, mužstvo přirovnává k mýtické Medúze, trenéra k Harrymu Potterovi: *Siena è come Medusa: non puoi guardarla negli occhi perchè il suo sguardo ti tramuta in pietra. ...poi entra in scena l'Harry Potter degli allenatori, maghetto Pianigiani, che scrive il copione in cui ognuno recita la parte a lui più congeniale*. Tento komentář však tvoří jen část hlavního článku – rozhovoru s basketbalistou Stonerookem.

Z hlediska koherence a koheze působí sportovní zprávy méně koncisně než ty politické, na vině jsou v tomto případě určitě vkládané přímé citace. Jen v případě jednoho článku (*Neve, sterrato e fango: qui ci giocheremo il giro*) jsme našli uzavřenou formu výstavby textu: závěr odvolávající se na úvod: *Anche le nuvole basse stanno a guardare, senza scaricare pioggia o neve. – Sperando che le nuvole, lunedì 26 maggio, vadano in ferie*.

Sportovní zprávy jsou především informativní, úvahový postup v nich téměř nenajdeme (pokud se nejedná o prognózy např. fotbalového utkání). To představuje další, byť i formální rozdíl mezi nimi a elzeviry. Společnou oblastí je naopak značný literární vliv v podobě metaforického a obrazného jazyka, ačkoli - jak jsme uvedli - ne ve všech analyzovaných článcích se tato hypotéza naplňuje.

Shrnutí bylo sestaveno na základě následujících analýz: tři úvodníky, tři politické komentáře, tři články ze sportovní rubriky.

PŘÍLOHA č. 2

V této příloze uvádím pracovní rozbor tří úvodníků, tří politických komentářů a tří zpráv ze sportovní rubriky.

Editoriale

DOPPIA CADUTA

di **Pierluigi Battista**
Mercoledì 9 Aprile

http://www.corriere.it/editoriali/08_aprile_09/battista_dbb7411c-05f3-11dd-aa36-00144f486ba6.shtml

- období předvolební kampaně, italské parlamentní volby
- úvodník je určen k tomu, aby se v něm vyjádřily názory na velmi aktuální situaci, reprezentuje také postoje deníku jako takového

- v období před parlamentními volbami 2008 se velmi často stácel do oblasti politické a komentoval jednotlivé tahy předvolební kampaně té či oné strany
- i na tomto úvodníku se pokusíme dokázat, že je jako útvar dobře **stylisticky vystavěný**, používá **kultivovaný jazyk** a je **koherentní a kohezí**
- je rozdělen do tří odstavců, které na sebe výborně navazují: druhý odstavec zkonkrétňuje ten první – na konkrétních případech uvádí, jakým způsobem se předvolební kampaň oživila; závěrem druhého odstavce se vracíme k úvodní frázi, která je převedena do formy otázky, na začátku třetího odstavce se opět opakuje úvodní fráze, která je ještě intenzifikována následujícím – *nemmeno...* Na úplném závěru se objevuje další úsečná, avšak přesto výstižná fráze podobného negativního ražení jako ta úvodní – *non ne vale la pena* (úvod: *Non c'era bisogno*)
- jedná se tedy opět o jakousi uzavřenou formu útvaru z hlediska strukturálního
- na úplný konec je však umístěna myšlenka, která čtenáře nutí k další reflexi – *nemmeno per un pugno di voti che, forse, potrebbero addirittura allontanarsi*.
- autor zde vyjadřuje svůj názor mírně a neradikálně (použití *forse, podm. zp.*), ovšem umístění této myšlenky na úplný závěr textu má přece jen značný efekt
- z **hlediska syntaktického** je článek velmi dobře vyvážený. Obsahuje rozvitá souvětí, implicitní věty, věty neúplné, tautologie, několikanásobné větné členy, a přitom jsou **klíčové věty** jednoduché, heslovité a výstižné: *Non ce n'era bisogno; Non ne vale la pena. Ce n'era davvero bisogno?* – navíc se motiv neustále opakuje, což podporuje čtenářovu orientaci v textu
- přívlastky se často vyskytují ve dvojicích, což má i rytmický efekt – *linguaggio esasperato e parossistico; evidente scivolata censoria e illiberale; meno scialba e incolore...*
- věty jsou rozvíjeny i participii: *come se al posto del pensiero unico delle retoriche egemoni nel passato dovesse subentrare un nuovo canone di interpretazione storica direttamente vidimato dall'autorità politica espressa da una coalizione di governo...* jen na tomto příkladu je dobře vidět, v jakém duchu jsou jednotlivé věty rozvětveny – téměř každé substantivum je modifikováno řadou atributů – shodných i neshodných, které jsou řetězovitě modifikovány dále. Konstrukce jsou doplněny dalšími **komplemy** – času, místa, ...
- přesto se text nestává spleť složitých souvětí, protože jak už jsme se zmínili výše, na strategických místech nacházíme věty jednoduché s úvodním motivem/ stejnou myšlenkou – *non c'era bisogno* (podstupují jen drobné modifikace). Text je také vyvážen otázkami – *Come non scorgere...? Ce n'era davvero bisogno?*
- autor také velmi hezky pracuje se **záporem**, který čtenář najde hned v úvodní frázi, v dalších větách napomáhá gradaci – *E nemmeno il festival... Nemmeno per un pugno*
- velmi často najdeme souřadné *e* na začátku věty – *E nemmeno il festival delle escandescenze...; E se un esponente di punta..*
- za zmínku stojí i vnitřní **koheze a koherence** článku – úvodní argument je okamžitě následován protiargumentem – *Ma la vivacità ...* navíc jsou tyto dvě věty propojeny i příbuznými slovy – *vivace – vivacità*. Další kohezi zajišťuje použitý zápor – *non...e nemmeno*; a celý první odstavec vyúsťuje v odhalení příčiny – *Ecco perché*.
- mezi prvním a druhým odstavcem je vztah konkretizace – *due dichiarazioni...Proporre esami di idoneità...(o něco dále) ...revisione dei libri di testo sulla Resistenza*
- koherence je dosažena i synonymickým řetězcem, který se týká osoby Sivia Berlusconiho (*leader del Popolo della Libertà, presidente del consiglio, un uomo politico accreditato, probabile vincitore della campagna elettorale*)
- mezi druhým a třetím odstavcem najdeme otázku a odpověď na ni: *Ce n'era davvero bisogno? – Non c'era bisogno, nemmeno per rianimare...* závěr článku viz výše
- **lexikum:**
- autor má bohatou slovní zásobu, využívá řady **synonym a paralel, expresivní výrazy**: *scialba, incolore, sbiadita*; obecně pro jazyk politiků – *linguaggio esasperato, parossistico, escandescenze verbali*
- variace najdeme hlavně v několikanásobných větných členech – *si odiano, si considerano nemici irriducibili, fucosamente si lanciano ... l'accusa; riaprire la sfida, riaccendere i fuochi di una guerra...*

- jako stylisticky vyšší můžeme jistě hodnotit i fráze s použitím těchto sloves: *comunica l'impressione; due dichiarazioni si configurano; si coltiva la tentazione*
- najdeme i spojení, která se v oblasti politiky stávají pomalu **klišé**: *guerra...che ha avvelenato l'Italia; scivolata...destinata a intossicare questi ultimi scampoli di campagna elettorale*
- další klišé např. *canale di comunicazione; terreno di intesa...*
- článek se zabývá politickou situací, tudíž se nutně objevují **termíny** z daného lexikálního pole: *centrodestra, pubblici ministeri, magistratura, coalizioni di governo, schieramenti contrapposti...*
- na úrovni **stylistické** najdeme několik zajímavých obrazů: *improvviso inconcludente tuffo nel passato* (+ fonetický efekt – aliterace – i); *ultimi scampoli di campagna elettorale; un pugno di voti* ...v tomto připodobnění je cítit ironie i pohrdání. Ironicky má jistě působit i spojení – *festival di escandescenze verbali*

Úvodník lze tedy řadit mezi útvary vyšší stylistické hodnoty – syntax je značně rozvětvená a rozvitá, používané lexikum je velmi barvité, nacházíme často aktualizovaná expresivní spojení, je ozvláštňen básnickými prostředky, má dobré logické členění argumentů, dobrou koherenci a kohezi.

Editoriale

QUELLA LUNA TROPPO DI MIELE

Di **Pierluigi Battista**

24 Maggio 2008

http://archiviostorico.corriere.it/2008/maggio/24/QUELLA_LUNA_TROPPO_MIELE_co_9_080524015.shtml

- v mnohém tento úvodník odpovídá obecné charakteristice tohoto prestižního útvaru, ale při analýze byla objevena i logická chyba v hypotaktickém souvětí
- v bližší analýze se pokusíme najít typické rysy úvodníku, ale poukážeme i na onu chybu
- **syntax**
- úvod je velmi přímočarý a rychlý: *La fine del bipolarismo primitivo è una grande conquista politica*. Efektní vstup je založen na jednoduchém tvrzení – věta jednoduchá s jasně určeným podmětem a přísudkem (přísudek jmenný se sponou *essere* – vhodný pro argumentaci)
- charakteristickým znakem tohoto konkrétního úvodníku je řada **několikanásobných větných členů**, které se pojí **asyndeticky**, beze spojky, opakuje se maximálně předložka: *si affranca finalmente dal morbo della guerra civile, dal fantasma del nemico da battere ed annientare, dalla forsennatezza muscolare che ha avvelenato l'Italia da quindici anni; ...assomigliare a un tonfo, allo sfaldamento di ogni identità critica*
- několikanásobné větné členy mají podobu variací na jedno společné téma, jsou řetězcem asociací
- **paralelní konstrukce** nacházejí své uplatnění i v příkladech, které argumentaci podporují: *Miriam Mafai, giornalista e scrittrice di sinistra meritatamente ammirata per la sua spiccata eterodossia, promuove senza...; L'industriale Carlo De Benedetti, in una dichiarazione resa all'uscita dell'assemblea di Confindustria, commenta...*
- v této části mají svůj prostor souvětí s **vedlejšími větami přívlastkovými, přívlastky a apozicemi**. Každému příkladu je věnováno jedno souvětí, a tudíž je každé kondenzované, aby mohlo podat co nejvíce informací na co nejmenším prostoru; každé je také podpořeno autentickou citací
- v posledním odstavci se nachází problematické **hypotetické souvětí**: *Se la politica entra nella dimensione di un bipolarismo maturo in cui il rispetto reciproco non esclude la possibilità di uno scontro anche duro, e la volontà di trovare comuni ma circoscritti terreni di intesa non contempla la cancellazione di un aperto conflitto tra schieramenti contrapposti, nella sfera delle opinioni e della cultura questo delicato equilibrio finisce per saltare.*

- orientace v hypotetickém souvětí je poněkud obtížnější především kvůli jeho bohatě rozvité struktuře: *in cui ;la possibilità di...e la volontà... di trovare...rispetto reciproco....non contempla*; doplněno celou řadou komplementů....
- jako největší problém vidíme anaforické odkazování *questo delicato equilibrio*; pravděpodobně odkazuje na vyrovnanou situaci během voleb, tedy na *bipolarismo primitivo*. Problémem ale je, že na základě příkladů má čtenář pocit, že k žádné rovnováze mezi politickými silami nedochází
- nabízíme překlad původního znění

Jestliže politika vstoupí do dimenze vyspělého bipolarismu, kde vzájemný respekt nevylučuje možnost třeba i tvrdého střetu, kde vůle najít společnou, a přesto ohraničenou půdu pro dohodu nezabraňuje otevřenému konfliktu mezi opačně smýšlejícími stranami, ať ve sféře názorů, nebo kultury, pak se tato křehká rovnováha ztratí v nedohlednu.

- dalším problémem mohou být i použité záporny v hypotetickém souvětí, které orientaci čtenáři rozhodně neusnadňují
- **Lexikum:**
- lexikum tohoto úvodníku je krásnou ukázkou **aktualizovaného jazyka** z neutrální a vyšší lexikální roviny
- je zde řada politických termínů, které odpovídají danému tématu: *bipolarismo primitivo, maturo, cornice politico-istituzionale, /impronta/ antiberlusconiana, sinistra...guerra civile*
- současně zde najdeme řadu pojmů, které původně patří do jiného lexikálního pole, zde jsou ale použity v přeneseném významu s cílem aktualizace: *forsennatezza muscolare, zelo ecomiastico, spiccata eterodossia, pregevole scongelamento psicologico...* (řada lexikálních jednotek je viditelně latinského a řeckého původu – známka vyšší stylistické úrovně jazyka)
- nechybí ani **anglicismy** – *fair-play politico*
- jazyk je bohatý i díky několika expresivním adjektivům: *indigeribile inciuci, folgorante subitanità, pregevole scongelamento...*
- naproti tomu najdeme i některá **klišé**: *comuni ma circoscritti terreni di intesa; la libera contesa tra parti contrapposte; l' atmosfera di calorosa sintonia con il governo; aperto conflitto tra schieramenti contrapposti...*
- v řadě těchto spojení navíc dochází k fonetickým efektům – nejčastěji k **aliteraci** či dokonce **zvukomalbě** (*pregevole scongelamento, meritamente ammirata*), *rispetto reciproco, contempla la cancellazione...*
- **Stylistika**
- novináři chtějí čtenáře zaujmout, a tak se dosti často uchylují ke **slovním hříčkám** – v tomto úvodníku je obsažena již v titulu: *Quella luna troppo di miele*
- titul je více méně do češtiny nepřeložitelný, jelikož je založený na slovní hříčce, která v češtině není možná – *libánky – luna di miele*
- *troppo di miele* – příliš sladké libánky...naznačuje přístup ostatních politiků i jiných představitelů ke kdysi tak kritizovanému Berlusconi
- současně nabízený obraz libánek – přibližuje situaci po konečně a úspěšně uzavřeném “manželství” – dohodě mezi vítěznými stranami – následuje všemi předpokládaný ideální vývoj, doba “zamilovanosti”...ukazuje se však být “příliš ideální” a jakýkoli extremismus je vlastně vybočení z normality
- slovní hříčku tedy nalézáme hned v titulku a současně je jí článek i uzavřen: *Con la luna di miele che stavolta rischia di diventare davvero un po' troppo melensa.*
- v textu nemohou chybět ani **metafory a obrazná vyjádření**: *promuove senza equivoci i primi passi del centrodestra; Effetti di un pregevole scongelamento psicologico e culturale...morbo della guerra civile, dal fantasma del nemico da battere ed annientare, dalla forsennatezza muscolare che ha avvelenato l' Italia da quindici anni; polverizzati in una manciata di giorni...*
- najdeme i **přirovnání**: *una resa troppo improvvisa per non assomigliare a un tonfo, allo sfaldamento di ogni identità critica*
- dále se setkáme s **alegorickou aluzí**, odkazem: *il Nemico di ieri* – na skrytý význam nás upozorní především velké písmeno – může se jednat o referenci na bývalého ministerského předsedu Prodiho; toto spojení působí jako heslo z transparentů (*Nepřítel včerejška*)

- z hlediska stylistického je tedy článek dostatečně vybaven – pokud bychom ještě měli básnické prostředky nějak klasifikovat, můžeme znovu potvrdit, že jejich výsledný efekt není lyrický či poetický, jejich ukolem je jazyk aktualizovat
- **Koheze a koherence textu**
- text má tzv. uzavřenou strukturu – v titulu je uveden motivem, ke kterému se autor vrací i na závěr
- rozdělení úvodníku na tři odstavce je také dobrou strategií – úvod do problému a položení otázky, vykreslení situace pomocí příkladů, v posledním odstavci shrnutí a zhodnocení situace
- orientaci v textu usnadňují i syntaktické paralely v jednotlivých příkladech a jejich shrnutí – *effeti di un pregevole scongelamento psicologico e culturale nella politica italiana impensabile fino a poco tempo fa, certamente...*
- logická výstavba argumentace je velmi zručná až na hypotetické souvětí, kde selhává právě anaforické odkazování - *questo delicato equilibrio*

Nebylo původním úmyslem analyzovat dva články jednoho autora, vybrat dva úvodníky reagující na politickou situaci před a po volbách. Fakt, že oba úvodníky pocházejí z pera Pierluigiho Battisty, ale nabízejí další zajímavé pozorování

- úvodníky mají dobře vystavěnou strukturu a argumentaci, oba dva jsou vybaveny bohatou škálou lexika, ovšem opakují se některé obraty, ze kterých se tímto stávají novinářská klišé: *avvelenare l'Italia...comuni terreni di intesa*; najedeme i podobně tematicky laděné obrazy: *tuffo nel passato, un tonfo...*

Editoriale

IL PREZZO DELLA ROTTURA

Di **Sergio Romano**

Domenica 22 giugno

http://www.corriere.it/editoriali/08_giugno_22/il_prezzo_della_rottura_8322854a-402a-11dd-8fe9-00144f02aabc.shtml

- je zajímavé porovnat nejen situaci před a po volbách do italského parlamentu, ale především jazykové prostředky, pomocí kterých se k této situaci vyjadřují novináři, v tomto případě velmi známý autor Sergio Romano
- mistrovství tohoto novináře se projevuje např. na logické struktuře úvodníku. Autor si vybral klíčové slovo *dialogo*, okolo kterého se točí téma celého článku. Nejprve na příkladech ukáže, že dialog není to pravé, co italská demokracie potřebuje, v dalším odstavci se vrátí do minulosti a pozastaví se nad tím, že dříve v Itálii docházelo k pravému opaku. V třetím a čtvrtém odstavci se věnuje příčinám současné situace a zamýšlí se i nad budoucností
- ve výstavbě textu využívá paralel, hry se slovy. Struktura je jednoduchá, ale právě v ní je síla – i díky tomu, že se po stránce obsahové jedná o přímočarý a úderný článek
- **syntax**: první souvětí se sice skládá z věty hlavní a věty vedlejší přívlastkové, ale přesto není až příliš rozvité, predikát je navíc jmenný se sponou – *è un sintomo*. V jednoduchosti pokračují i další souvětí s jednou větou vedlejší. Mají naprosto stejnou strukturu (jde o výčet příkladů), všechny jsou paralelně uvozeny časovou spojkou *quando* (vedlejší věta příslovečná časová), subjekt má vždy podobu jména některého z evropských představitelů opozice; predikát v hlavní větě vytváří

klíčového slovu „dialog“ významový protiklad – *è duro, sfrezante, ... è ferocemente ironico; non misura parole e giudizi; toni sono aspri e taglienti*. Použitá adjektiva ve jmenném predikátu se sponou jsou příznaková a expresivní, spočívá na nich důraz

- druhý odstavec je ze syntaktického hlediska poněkud komplexnější, najdeme implicitní věty, několikanásobné větné členy (vytváří dojem řetězce volných asociací)
- přesto čtenáři nehrozí, že by se v textu hůře orientoval – napomáhají tomu časová určení i znovu se objevivší klíčové slovo – *dialogo* – tentokrát ve slovesné formě – *avrebbero dialogato*
- autor také dál v článku hovoří o problému konkrétněji a přímočařeji, využívá oznamovacího způsobu, neuchyluje se ke zdvořilejší formě kondicionálu, nepoužívá adverbii typu – *forse, magari*... naopak do článku zasazuje přímá tvrzení – *ne conosciamo le ragioni*.
- opět využívá paralely i na syntaktické úrovni: *Berlusconi non è ancora uscito dal tunnel del suo percorso giudiziario e crede lecito usare il potere per assicurarsi l'immunità.... E Veltroni è circondato da persone che vorrebbero fargli pagare la sconfitta*.
- v predikátech jmenných se sponou se převážně vyskytuje sloveso *essere*: *perché è forte; perché è debole*...
- autor také vystupuje sám za sebe – *non mi aspettavo, mi chiedo*, to má čtenáře přesvědčit a působí dojmem větší bezprostřednosti. Autor je subjektivní, nabízí vlastní hypotézy a názory
- v článku jsou přítomné i hříčky se slovy, mají hořce humorný až ironický efekt; spočívají především v použití příbuzných slov s různým významem – *un pregiudicato in attesa di giudizio; elettori detestano gli eletti*
- **lexikum**: v textu najdeme řadu slov přejatých, která pochází původně z jiného lexikologického pole: lékařství – *sintomo*; biologie – *anomalia*; religionistika – *reincarnazione*... je to jeden z charakteristických prostředků aktualizace jazyka – přejímání slov z jiných lexikálních polí s cílem ozvláštnit jazyk
- řada slov objevujících se v textu má řecký či latinský původ, což již jasně podává důkaz o vyšší stylistické úrovni textu
- zcela očekávaně se objevují i termíny z oblasti politické – *destra, sinistra, riforme istituzionali, giustizialista*, ... + historicko-politické aluze/ pojmy – *fascismo, guerra fredda*
- několik anglicismů, již ustálených – *leader, versione light*
- v rámci textu se také vyskytla kodifikovaná, nicméně méně užívaná forma modálního slovesa *dovere* – *debbono*
- objevují se i některá klišé – např. *è parso che il clima potesse cambiare*
- na úrovni **stylistické**, jak už bylo řečeno výše, se autor opírá o **paralely, enumerace, slovní hříčky**, ale součástí jeho bohatého slovníku jsou i neobvyklé a aktualizované obrazy
- jedná se především o přirovnání Berlusconiho k – *inaccettabile anomalia, un cattivo scherzo della storia nazionale*, v dalším obraze najdeme právě zmiňovanou slovní hříčku – *pregiudicato in attesa di giudizio; incarnazione light del fascismo*
- další obraz se týká levice – *sinistra „girotondina“*
- dochází také až k **personifikaci** demokracie, je vnímána jako nemocný pacient – hovoří se o jejím „neduhu“ – *sintomo del malessere della demorazio italiana*
- vtipnou metaforu nacházíme o pár řádek dál – *Berlusconi non è ancora uscito dal tunnel del suo percorso giudiziario*... potvrzuje se, že většina obrazů a metafor má nádech hořce-humoristický, ironický – pomocí těchto mechanismů se projevuje kritický postoj autora
- pokud bychom se měli ještě podrobněji vyjádřit ke **koherenci a kohezi** textu a odpovídajících jazykových prostředcích – autor používá **enumerace a paralely**: *quando David Cameron; quando Oskar Lafontaine; quando i socialisti francesi* – další část textu navazuje pomocí shrnutí – *nei buoni sistemi democratici*...
- spolehlivá koheze textu je docílena i časovým fázováním článku, a tedy časovými určeními – *negli ultimi 15 anni, più recentemente*, vedlejší věty příslovečné časové – *dopo essersi liberati*...
- článek vlastně končí zamyšlením nad budoucností: *ecco ciò che l'Italia corre il rischio di diventare*
- poslední věta je i celkovým shrnutím obsahu celého článku (odkazuje na článek anaforicky pomocí *ciò*): spojuje v sobě tedy zakončení, ale současně dává impuls čtenářům k dalšímu zamyšlení

Citazione: L'ex first lady: So molto bene di essere in una vera battaglia. Devo vincere. Credo che questo sia il mio compito. E farò tutto quello che posso per vincere

Primarie Straordinaria partecipazione popolare: alle urne più di metà dei 4 milioni di elettori

**HILLARY VINCE, MA OBAMA RESISTE
LA PENNSYLVANIA NON CHIUDE IL DUELLO**

Primi exit poll: Clinton avanti. Nei delegati Barack resta in vantaggio

„Ho votato per Hillary. A me interessano soluzioni concrete ai problemi,“ dice Phil, nel quartiere di Bellavista a Filadelfia

di **Paolo Valentino**

23 aprile 2008

http://archiviostorico.corriere.it/2008/aprile/23/Pennsylvania_democratici_voto_Per_Hillary_co_9_080423100.shtml

(odkaz neúplný)

- politický kometář je na první pohled mnohem komplexnější, doplněný řadou obrázků a krátkým článkem *Il candidato repubblicano alla Casa Bianca McCain, per la Marina invalido al 100%*
- politické komentáře bývají uvedeny obsažným titulkem, mají i nadtitulek a podtitulek (v italské terminologii **occhiello/soprattitolo, titolo, sottotitolo/sommario**). V tomto případě by *Straordinaria partecipazione popolare: alle urne più di metà dei 4 milioni di elettori* bylo **occhiello**, *Hillary vince, ma Obama resiste La Pennsylvania non chiude il duello* by bylo **titolo**, *Primi exit poll: Clinton avanti. Nei delegati Barack resta in vantaggio* by bylo **sottotitolo**. Následující citaci „Ho votato per Hillary. A me interessano soluzioni concrete ai problemi,“ dice Phil, nel quartiere di Bellavista a Filadelfia bychom mohli označit za **catenaccio**⁴¹
- tento politický komentář má velmi komplexní strukturu, bude obtížné popsat jednotlivé prostředky odděleně. Velmi úzce spolu souvisí prostředky syntaktické, stylistické a prostředky koheze a koherence
- **syntax:**
- autor článku využívá paralelních větných konstrukcí, tzv. **frasi scisse** – *Fu in Pennsylvania nel 1754, che George Washington, giovane ufficiale dell'esercito britannico, ordinò di sparare i primi colpi della guerra contro i francesi e le tribù indiane loro alleate; È stato in Pennsylvania ieri notte che Hillary Clinton ha fatto fuoco con successo contro la corazzata di Barack Obama...; ...è lì che aspetterà Hillary*. Pomocí těchto vytýkacích vazeb (které můžeme klasifikovat jako příznakovou syntax) dociluje efektivní soudržnosti textu
- první dvě konstrukce jsou skutečně paralelní: vytknuto je vždy příslovečné určení místa a času (**complemento di luogo – stato in luogo; complemento di tempo determinato**), následuje postponovaný podmět v prvním případě modifikován rozvinutou volnou apozicí, jako by bylo nutné dovysvětlění, kdo George Washington byl. Volná apozice je v následující paralelní větě vynechána, autor článku samozřejmě předpokládá, že Hillary Clintonovou není nutné nijak blíže představovat
- *di sparare i primi colpi della guerra* nachází svou paralelu v podobě *ha fatto fuoco con successo contro la corazzata di Barack Obama*. Oba případy jsou spojeny i tematicky - jde o jasný útok, v druhém případě však pouze přenesený, navíc je intenzifikovaný příslovečným určením způsobu

⁴¹ ...il sommario può svilupparsi nel cosiddetto catenaccio (una riga marcata collocata sotto il sommario, così chiamata perchè si „incatena“ alla riga di testo precedente), che a sua volta può avere una struttura più ampia, fino alle due righe di testo (doppio catenaccio). GUALDO, Riccardo: L'italiano dei giornali. Carocci Roma, 2007, str. 41

(**complemento di modo**) *con successo*; kvality “protivníka” jsou jasně vyjádřeny **metonymií** *corazzata di Barack Obama* (obrněná, pancéřová loď – čtenáři tak velmi rychle získá představu o kvalitách protikandidáta senátorky Clintonové)

- v textu najdeme i věty jednočlenné a neúplné: *Vincere per non morire e continuare a lottare e sperare ancora un giorno, una settimana, un mese*. Jádrem jsou souřadně spojené infinitivní přísudky, které bychom mohli označit jako hesla pro politickou kampaň. Navíc ve větě najdeme i **gradaci** – *un giorno, una settimana, un mese*.
- ostatní souvětí nejsou příliš rozvitá, často se vyskytuje přísudek jmenný se sponou: *è stato un finale senza fair-play; è stata un'altra giornata di straordinaria partecipazione popolare...*
- v druhém odstavci také najdeme řadu **elips**, především predikátů: *... ha detto Hillary, la voce roca e quasi sexy...; Al suo fianco, con l'ex presidente, il governatore della Pennsylvania Ed Rendell e il sindaco di Filadelfia, Michael Nutter, alleati cruciali per il successo nello Stato. E naturalmente la figlia Chelsea, vero jolly, della campagna, protagonista anche di un apprezzato giro notturno ...*. Jediným predikátem v celém odstavci (vyjma citace) je v podstatě **verbum dicti** *ha detto* a gerundium ve větě implicitní – *evocando*. Neúplné věty plní svou funkci především při popisu situace
- i na úrovni syntaktické najdeme náznaky hovorovosti - příznakový syntax: **dislocazione a sinistra**: *la carta della razza l'hanno giocata loro*
- **lexikum**
- v politických komentářích a zprávách, samozřejmě hlavně v těch, které se zabývají anglo-americkými reáliemi, najdeme řadu **anglicismů**. Tímto způsobem tak do italštiny pronikají ve stále hojnější míře. Např. v tomto článku jsme jich našli několik – patří sem již zcela běžně používané: *ex first lady, sexy, fair-play, gay*; mezi méně obvyklé jistě zařadíme *exit poll*, ovšem v tomto případě se právě jedná o reálii a nutný termín vzhledem k tomu, že americký volební systém je opravdu výjimečný. *La nomination* by jistě šla nahradit obyčejnou italskou variantou – *la nomina*, ale je to tak průhledný termín, hlavně díky společným etymologickým kořenům, že je pro všechny čtenáře bez problémů čitelný. Oproti tomu vložený titul písničky *The final countdown* má svůj význam a svou roli v samotném textu – nejedná se pouze o píseň samotnou, ale hlavně o to, co se během ní skutečně dělo, tedy že se sčítaly hlasy a uzavíraly se volební místnosti. Dovolují si zde tvrdit, že ne všichni čtenáři, především ti starší, tomuto výrazu porozumí. Podobně se můžeme vyjádřit i o výrazu *jolly* – *E naturalmente la figlia Chelsea, vero jolly della campagna, protagonista...* (rozjařená, až euforická). Zde se vložení anglického slova dá označit opravdu za nadužívání, jehož cílem je možná zvýšit stylistickou hodnotu textu a co nejvíce čtenáři přiblížit americkou realitu, i za cenu snížené transparentnosti textu
- zcela opačným příkladem je fonetický přepis místa dění – *Philadelphia*. Je již tak zautomatizovaný a zdomácnělý, že jej v textu najdeme výhradně pod názvem *Filadelfia*
- **expresivní** jazyk je jistě použit ve vyjádření: *l'ex first-lady ha sfoggiato l'ennesimo saggio di determinazione, fame e irriducibile tempra* – expresivní a zabarvené je jistě použité verbum, **hyperbolické** *ennesimo* celé spojení ještě intenzifikuje
- závěrem je citován Bill Clinton – jeho rejstřík se blíží spíše hovorové variantě, to je dodrženo i v překladu – *non mollano; nessuno dovrebbe gettarmi merda addosso su questo tema...*
- jazyk se v této partii dostává na velmi nebezpečnou hranici mezi politickou korektností a nekorektností: výraz *nero* – *black*, kterému se v anglo-americkém prostředí všichni snaží vyhnout
- autor si v této části našel alibi obratem – *come dire, ha vinto perché è nero*
- i v názoru druhého dotázaného se znovu objevuje – *nero* – následuje však okamžitě uvozovací věta: *ha detto, prima di correggersi e aggiungere...*
- **stylistické prostředky**
- článek je uveden velmi hezkým přirovnáním, opět se potvrzuje, že politicky orientované texty jsou často zdobeny válečnými “obrazy”, terminologií atd.
- zvolený obraz, v němž je přirovnáváno vítězství Clintonové k historickému vítězství G. Washingtona, má na čtenáře určitě dosti silný dopad, charakterizuje tak Hillary jako skutečnou bojovnici, což výborně koresponduje s úvodní citací: *So molto bene di essere in una vera battaglia. Devo vincere...*
- vracíme se tak zpět k vítězství Hillary, nacházíme **personifikaci** – *la mite notte della Pennsylvania ha sorriso a Hillary*, metonymií: *stato culla dell'indipendenza americana*

- synonymický řetězec pro osobu Hillary Clinton: *Hillary Clinton – Ex first lady – Hillary – senatrice di New York – ex first-lady (ex first lady nekoherentní – nejdříve bez pomlčky, nyní s)*
- *Tenerla a galla ...predirne il naufragio* – jsou další obrazy, které pocházejí z klasických oblastí, kde autoři politických komentářů čerpají inspiraci
- další oblastí je zápasení: *pieno di acredine e colpi bassi*. Obecně můžeme o použitých obrazech a básnických prostředcích tvrdit, že nejsou příliš invenční a mají blíže k **novinářským klišé**
- další častá **klišé**: *inevitabile polemica; un grande margine discarto; eventuale successo*
- závěr celého článku je velmi koherentní – opět “válečná” metafora: *come Wellington a Waterloo, è lì che aspetterà Hillary*
- navíc se autor odvažuje vyjádřit svůj názor – přirovnávat Obamu k Wellingtonovi a další bitvu k Waterloo má určitý podtext – předvídá tak události následující, vítězství Baracka Obamy

Celkově se dá prohlásit, že argumentace v tomto článku je velmi dobře vystavěná, s pomocí básnických prostředků, které jsou, jak už jsme se výše zmínili, spíše zautomatizované. Článek má velmi poutavý úvod a jemu odpovídající závěr, společně svírají text do uzavřené jednotky. Na úrovni jazykové nepozorujeme žádná komplikovaná souvětí, vazby, ani lexikum vyšší stylistické úrovně. Naopak proniká opačná vrstva – vrstva hovorového jazyka, plus řada anglicismů. Za základní charakteristiku tohoto článku bychom mohli zvolit právě jednoduchost, pomocí které byla dosažena jeho funkčnost.

L' affondo Nessun democratico aveva usato l' immagine dello sceicco del terrore

L' ULTIMO SPOT CON BIN LADEN LA CLINTON PUNTA SULLA PAURA

La senatrice: pronta a cancellare l'Iran se attaccherà Israele

Il video ribadisce il concetto che lo sfidante non sarebbe adatto a fronteggiare una crisi internazionale

La frase E Obama cita il marito Bill: “Non votate chi vi spaventa”

“Se c’è un candidato che si appella alla vostre paure e uno che fa riferimento alle vostre speranze, farete meglio a votare per la persona che vuole farvi sperare.”

Di *Farkas Alessandra*

23 aprile 2008

http://archiviostorico.corriere.it/2008/aprile/23/ultimo_spot_con_Bin_Laden_co_9_080423101.shtml

- další komentář předvolební situace ve Spojených státech amerických je uveden nejenom nadtitulkem, titulkem a podtitulkem, ale nechybí ani **catenaccio** (*Il video ribadisce il concetto che lo sfidante non sarebbe adatto a fronteggiare una crisi internazionale*), parex a inkriminovaný citát bývalého amerického prezidenta Billa Clintona
- pro velký konkurenční boj mezi médii, především televizí a tiskem, nabízí i několik záběrů z výše zmiňovaného předvolebního spotu. Novinové zprávy někdy televizi pouze imitují, slouží hlavně jako tzv. **articoli di approfondimento**. Jejich hlavním úkolem je poskytovat čtenáři podrobnější informace a hloubkovější analýzy jednotlivých událostí

- **syntaktický rozbor:**
- klíčovým tématem článku je samotný spot prezidentské kandidátky, takže se opravdu potvrzuje to, co jsme se snažili naznačit výše. V konkurenčním boji mezi televizními stanicemi a novinami vyhrává na plné čáře televize a noviny ji napodobují, přebírají stejné informace, které následně prohlubují a opatřují detailnějšími komentáři. Tento článek se televizním spotem přímo řídí
- po prvním úvodním odstavci se pozornost autora obrací přímo na inkriminovaný spot. Pro co nejbezprostřednější efekt byla přizpůsobena i **slovesná forma**. Spot je popisován v přítomném čase: *inizia, alterna, zooma, sfilà...*
- podíváme se na tři odstavce, které se podrobně zabývají volebním spotem, blíže. Jde o **popis děje**, popis je samozřejmě **chronologický**: napomáhají tomu jednak slovesa (některá z nich jsou fázová): *inizia, alterna, sfilà*, jednak svou roli hrají i **enumerace**, které jsou chronologicky řazené: *da crollo della borsa del 1929 a Pearl Harbour...* pak i několik příslovčí, popřípadě předložkových konstrukcí, které orientaci v čase usnadňují: *in rapida successione, poi, a questo punto*. Hojně jsou také **complementi di specificazione**: *il video di 30 secondi, l'inquadratura notturna di Casa Bianca, spot di Hillary sul telefono rosso, le immagini più drammatiche di alcuni momenti critici di storia recente*. Souhrnem můžeme tvrdit, že díky kombinaci fázových sloves a výrazů s jasnou symbolikou (téměř aluzí) se před očima čtenáře vytváří onen předvolební spot jako ve skutečnosti. Zvláště barvitý je klíčový obraz Usamy Bin Ladena: *immagine minacciosa* (má i **fonetický** efekt, souhra vokálu *i* a konsonanty *m*) *di sceicco del terrore, armato fino ai denti mentre scorazza tra le montagne rocciose dell'Afghanistan*. Každé jméno v tomto syntagmatu je doplněno kvalitativním přídavným jménem, které okamžitě navozuje atmosféru hrůzy nebo vykresluje drsné prostředí. Navíc je obraz doplněn hyperbolickým vyjádřením – *armato fino ai denti*
- zajímavý je i následující obraz a forma **complemento di specificazione**: *il presidente democratico della bomba atomica su Hiroshima e Nagasaki* – uvádí do přímého vztahu (přes předložku *di*) Harryho Trumena a atomovou bombu, zatímco o něco výš najdeme: *la guerra fredda della presidenza Kennedy*. Zde je hlavním specifikujícím komplementem prezidentské *období* Kennedyho – tedy americký prezident je posunut do formy dalšího komplementu
- **lexikum**
- budeme pokračovat i v analýze **anglicismů**. V celém článku je jich hned několik – nelze však říci, že v italštině existuje nějaká ustálená forma či pravidla pro jejich užívání. Samozřejmě najdeme výrazy, které pronikají do všech ostatních jazyků stejnou měrou, např. *spot*. Znovu se objevuje termín *Nomination* – který k americkým volbám patří, ale přesto by mohl být nahrazen italským ekvivalentem. Kupodivu se tu setkáváme s určitou nekoherentností, jelikož v tomto komentáři je uváděn s majuskolí, zatímco v předchozím komentáři jen o stránku dříve se objevuje s minuskulí. Nekoherence však byla zaznamenána i při používání výrazu *ex first lady* (ten se mimochodem v tomto článku objevuje také), jednalo se hlavně o použití pomlčky. Pokud budeme ve srovnávání obou článků pokračovat, všimneme si i dalšího jevu. V tomto komentáři se objevují tendence anglické výrazy překládat: *un cartellone che afferma "ready", "pronta"*. Autor zde zcela správně počítá s tím, že ne všichni čtenáři budou cizím slovům rozumět, a jelikož se jedná o důležitou část článku, okamžitě nabízí italský ekvivalent
- setkáme se i s výrazem *lo speaker*. *Speaker* už tedy proniká do italštiny, je opatřen i členem *lo*, stejně tak jako o pár řádek dál *lo staff*. V textu se objevuje i zdomácnělé – časované sloveso cizího – anglického původu: *zooma*
- **stylistické prostředky**
- komentář se otevírá rytmičkou veršovánkou, která je kromě jiného aktuální, a chceme-li, i vtipná: *Con l'aiuto di Osama, Hillary spera di sconfiggere Obama*. Autor využívá fonetické podobnosti jmen *Bina Ladena* a *Baracka Obamy*. Obecně platí, že incipit všech článků má silný efekt, silně působí na čtenáře, kteří se právě podle něj (a především podle titulku) rozhodnou, jestli článek za přečtení stojí či ne
- v předchozím komentáři jsme si všimli úvodních přirovnání a paraleleních obrazů, tento komentář je spíše vystavěn na **automatizovaných frazeologických spojeních**
- nejdříve se zaměříme na zautomatizovaná spojení: *alla vigilia delle primarie; torna a far leva sulla paura; armato fino ai denti; ha incassato il colpo; alzato la posta; cancellare dalla faccia della terra* – jedná se o spojení jako ze žurnalistické příručky – především – *alla vigilia, dalla faccia*

della terra, armato fino ai denti. Naproti tomu nacházíme jen jeden zajímavý obraz: *Hillary Clinton ha riesumato il nemico...*

- v rámci celého článku, se objevuje řada **aluzí**. Některé z nich mohou opravdu velice dobře fungovat i ve vizuální podobě, hraničí až se **symboly** (jakmile je diváci ve spotu uvidí, okamžitě si je spojí s určitým kontextem) – např. *telefono rosso*, znovu *sciecco del terrore*... Najdeme zde i obraty, které se staly historickými termíny: *crollo della borsa*, *guerra fredda*, *crollo del muro di Berlino*, *II Guerra Mondiale*, *Pearl Harbour*. Autor se opírá i o historický citát: “*Se non puoi sopportare il calore esci dalla cucina*.”
- **koheze a koherence**
- předposlední odstavec se ještě velmi pěkně váže k celému článku, využívá i vhodné frazeologické konstrukce: *ha rincarato la dose il portavoce di Obama*; *L'ex first lady ha incassato il colpo e alzato la posta*
- poslední odstavec příliš nekoresponduje se zbytkem článku. Je sice koherentě navázán právě obratem – *alzato la posta* – kdy se na poslední chvíli začíná hovořit o tom, jak by Hillary jako prezidentka reagovala na vyhrocenou situaci na Blízkém Východě, ale rozhodně nemá stejnou uzavírací a ohraničující funkci jako přirovnání na závěr předchozího politického komentáře (který výborně korespondoval i s paralelou v úvodu)
- závěrečné vyjádření odkazuje jedině na podtitulek. Je do jisté míry určitým vyhrocením, díky němu celý komentář končí téměř výhrůžkou, výkřikem, který je ještě podtržen obrazným frazeologickým spojením: *si è detta pronta a cancellare dalla faccia della terra l'Iran se i mullah dovessero bombardare lo stato ebraico*. i hodnotícím a intenzifikujícím přívlastkem – *bellicosa intervista alla Abc*. A možná protože se autorka článku rozhodla pro doslovnou citaci na úplný závěr článku, cítíme Hillarinu “výhrůžku” opravdu silně
- nabízí se nám tak jiná forma zakončení, otevřený závěr, který má ale nakonec možná ještě efektnější účinek

E tra gli imprenditori spunta l'idea di una versione nostrana della commissione Attali

Consigli a Silvio per sorprendere

«Eco alla Cultura». «Arruola Illy»

Gli intellettuali spiegano al Cavaliere cosa dovrebbe fare per diventare il Sarkozy italiano

Di Maria Luisa Agnese

17 aprile 2008

http://www.corriere.it/politica/08_aprile_17/consigli_a_silvio_33541bc8-0c40-11dd-aecb-00144f486ba6.shtml

- jedná se o komentář z období těsně po parlamentních volbách roku 2008 v Itálii. Je tedy více než očekávatelné, že se v politickém komentáři bude autorka věnovat všem možným hypotézám, jak sestavit vládu. Téma je tedy velmi aktuální, což je samozřejmě i jeden z hlavních rysů politického komentáře. Možnosti, jak sestavit vládu, jsou klíčovým tématem článku. Nejprve se hovoří o francouzském modelu, zmínka o něm také text uzavírá. Jinak jsou vyjádřeny názory dotázaných známých osobností z oblasti politiky, obchodu i kultury
- nyní se zaměříme na používaný jazyk a pokusíme se dokázat, že se od ostatních rozebraných politických komentářů příliš neliší
- **z hlediska syntaktického** se setkáváme s členitými souvětími – např. hned první souvětí - velkou část vedlejších vět tvoří nadužívané **věty přívlastkové** – napočítali jsme jich celkem 13, přívlastkové věty jsou i implicitní, tvořené pomocí **participií** (*nata in un vecchio convento restaurato da Scavolini e diventata subito un angolo di modernità*). Na druhé straně jsou velmi časté i **věty neúplné** (někdy jsou součástí citací). Např.: *Altro che Bondi o Formigoni!; O se no Roberto Benigni.; Un esempio di eccellenza? E allora? Perché no?* Najdeme i věty s elipsou predikátu: *Più radicale la mossa proposta da Piergiorgio Odifreddi...*

- autor zde vytváří jakýsi kompromis mezi syntaxí typickou pro živý rozhovor a komplexnějšími souvětími, do kterých velmi často zasazuje ještě vsuvky a proud textu tak zpomaluje, někdy může i ztížit orientaci v textu, ale v tomto případě pomáhá grafická úprava, jelikož vsuvky jsou jasně odděleny pomlčkami nebo dokonce závorkami
- zůstaneme ještě u hovorovosti, ale přesuneme se oblasti **lexika**. Řada právě oněch neúplných vět je uvozena čistě hovorovými výrazy, které čtenáři skutečně přibližují reálný rozhovor zachycený s veškerými částmi – *E allora ecco; E allora? Bene, perché no?* K tomu se přidává i uvozování věty pomocí koordinační spojky *E - E per ottenere il miracolo..*
- co se týče **lexikálního rozboru** komentáře – pohybuje se především na neutrální až hovorové půdě s malými výjimkami: *baciapile, capezzale* – v kontextu mají pro svou zabarvenost a vyšší stylistickou hodnotu především ironický význam. Samozřejmě se objevují i termíny: *spesa pubblica, servizi pubblici locali*; i politická profesní mluva – *governo-ombra*
- v textu se často objevují i **vlastní jména**, většinou elipticky bez křestního jména, mají až funkci **aluzí** – čtenář může být dobře obeznámen s kontextem (nejenom domácím, ale i zahraničním), aby si jména mohl správně zařadit: *alla Grillo; una rupture alla Carla Bruni; facesse davvero la Thatcher; elipsy – Berlusconi, Veltroni, commissione Attali, Dante, Sarkozy ...* (na druhé straně se však objevují – *Tony Blair, José Maria Aznar*)
- zajímavé bylo sledovat, zda i do komentáře s tematikou vztahující se výhradně k Itálii pronikne stejné množství **anglicismů**. Napočítali jsme jich přece jen méně než v textu o amerických primárnkách, ale přesto některé výrazy překvapily (zejména druhý jmenovaný, jelikož existuje zcela legitimní a používaná italská varianta): *si guardava tutti gli speech post-elettorali...*; *In campagna elettorale non si è parlato di scuola né di cultura, come se fossero degli optional.*; vedle těchto slov cizího původu se objevují běžné **internacionalismy** jako *blog*
- anglicismy jsou do textu vkládány jednak z důvodu ozvláštnění, jednak z důvodů aktualizace a s tím související tendencí
- u výrazu – *optional* – lze navíc pozorovat míru pronikání právě do mluveného jazyka, protože se vlastně jedná o přímou řeč, citaci
- zcela nově v italštině nachází svoje místo opět anglický výraz *bipartisan*; jedná se o současnou tendenci, výraz nevysvětlují ani slovníky – nacházíme i další výraz odvozený od kořene stejného slova – *monopartisan*
- kromě anglicismů se na začátku textu vyskytl i jeden francouzský výraz – *una rupture*; v souvislosti se Sarkozym je často používán a v novinách již zavedený, není ani označen uvozovkami
- **na úrovni stylistické**, jsme identifikovali některé zajímavé obrazy: např. *il cugino d'Oltralpe Sarkozy* – který v sobě zahrnuje ironii i humor, výstižná metafora – *direttori d'orchestra* – z oblasti hudby
- **synekdochy**: *le migliori menti dal mondo; angolo di modernità* – míněno pro knihovnu
- celý obrat: *le migliori menti dal mondo al capezzale di un Paese bloccato sulla via della modernizzazione – al capezzale* – je poněkud formální a zautomatizovaný, téměř novinářské klišé, které se také často ozývá z televize
- účelně humorné a ironické je i přirovnání Itálie k – *simpatica colonia medio-orientale*
- humorně je laděná i metafora – *causa tsunami elettorale*
- **koheze a koherence** mezi jednotlivými příklady je docílena jedním opakujícím se obratem – *mossa a sorpresa*: gradací je uvozen následující odstavec – *più radicale la mossa proposta da...* u každého nového návrhu – najdeme pomocný výraz *anche, anche se, E, un altro...* odkaz na obrat *mossa a sorpresa* najdeme na začátku posledního odstavce, řetězec tak uzavírá: *Nel nostro viaggio a caccia di sorprese bipartisan troviamo anche...*
- další paralela mezi úvodem a začátkem se týká i tématu – *commissione Attali* – ke konci je ovšem obrácená – *ma a ruoli rovesciati: Monti alla guida a Attali fra gli specialisti chiamati dall'estero.*

Spagna-Italia

Donadoni sereno

«Non mi sento come uno che sia finito indenne sotto un treno»

LA STORIA SIAMO NOI

Di Alberto Costa

Domenica 22 Giugno 2008

http://archiviostorico.corriere.it/2008/giugno/22/storia_siamo_noi_co_9_080622008.shtml

- tento sportovní komentář otevírá rubriku sportu, je doplněn schematickým obrázkem sestav obou národních týmů, navíc zajímavou tabulkou, kde se srovnávají sportovní úspěchy obou zemí (**Due culture sportive a confronto**). Vedle hlavního textu najdeme obrázek brankáře Gigiho Buffona a ještě malý obrázek s komentářem, který shrnuje předchozí utkání (zajímavý způsob krátké zprávy)
- článek s přílohami okupuje celou první stranu sportovní rubriky, dominuje mu velký titulek **LA STORIA SIAMO NOI**, který se opravdu podobá heslu z nějakého transparentu, je až nekriticky propagační a oslavný
- článek je rozdělen do čtyř odstavců
 1. odstavec se odvolává na slavnou historii italského fotbalu, která by mohla pomoci udržet optimistickou náladu v týmu
 2. odstavec se pozastavuje nad faktem, že Itálie ve vyřazovacích utkáních „přežila vlastní smrt“ a dostala novou šanci, probírají se šance na úspěch a vrací se motiv titulku – Italové se mohou opřít o úspěšná historická vítězství
 3. odstavec přibližuje názory trenéra národního mužstva – jeho přístup je téměř fatalistický, přijme jakýkoli výsledek se stoickým klidem
 4. odstavec se věnuje složení mužstva, na závěr je citováno poděkování trenéra za podporu pro jeho svěřence
- obsah článku je ve své podstatě velmi typický – autor se věnuje všem aspektům, které čtenáře budou zajímat – shrnuje předchozí zápasy, informuje o soupeři, přináší názory trenéra a zabývá se i sestavou týmu
- ze **syntaktického hlediska** je text vystavěn poměrně jednoduše, což je pro sportovní komentáře typické – jejich hlavním úkolem je **informovat**, co nejvýstižněji a bez obalu, postihnout všechny oblasti, které by čtenáře mohly zajímat. Věty jsou tedy především jednoduché, někdy s elipsou predikátu: *Ieri, nel test in quello che un tempo era il Prater, niente schemi ma solo prove di possesso palla*. Chybí i části predikátu: *Visto Turchia-Croazia?* Jindy se část predikátu opakuje: *...mentre Cassano e Perrotta dovrebbero avere superato la concorrenza di Di Natale e Camoranesi. Dovrebbero...* jde zde především o zdůraznění
- zůstaneme-li ještě chvíli u predikátů, musíme konstatovat, že naprostá většina z nich je tvořena slovesem *essere* a jménem (tedy **přísudkem jmenným se sponou**): *fu la volta di Arrigo Sacchi; che già siamo senza Cannavaro...; nulla... dovrebbe essere più impossibile; le cose erano un po' complicate; se stasera siamo qui è comunque perché ...le furie rosse sono svelte e rapide, sono convinte di essere più forti...; non c'è dubbio che la storia siamo noi; contro la Spagna non siamo nelle condizioni ottimali, siamo contati a centrocampo, però i sostituti sono giocatori in cui...; Però questo è il calcio, è il destino, è la fortuna...*
- nadužívaná je i souřadná spojka *e* (další náznak nižší stylistické úrovně: převažují souřadná souvětí nad podřadnými): *Le furie rosse sono svelte e rapide, sono convinte di essere più forti, e questo potrebbe anche avere un fondamento e non perché l'abbia detto il tifoso Zapatero, ma nel calcio conta (eccome) pure la storia e allora non c'è dubbio che la storia siamo noi.; E per giocare una partita di calcio bisogna divertirsi. E per divertirsi bisogna fare le cose per bene.*
- v textu zaznamenáme také příklady příznakové syntaxe: dvě **dislokace vlevo**: *Di formazione ovviamente non si par.; ma allora Borriello cos'è chaimato a fare?* – dislokace jsou prostředkem **aktuálního členění větného**
- méně formální je i výpověď italského trenéra, který ve všeobecném tvrzení používá podmět v druhé osobě singuláru: *Una partita così ti toglie qualche anno di vita*. Nejedná se o **všeobecný podmět**, ale věta má do jisté míry **gnómický** nádech a obecnější platnost – pro vybranou slovesnou osobu působí až familiérně

- najdeme také **vytýkáci vazby (frasi scisse)**: *sono questi gli agganci con il passato che ci inducono a pensare positivo...*
- v textu je několik **syntaktických paralel** – *E per giocare una partita di calcio bisogna divertirsi. E per divertirsi bisogna fare le cose per bene.; Però è il calcio, è il destino, è la fortuna.* – i pomocí těchto podobných struktur je text průhlednější.
- **Lexikum** pochází především z **neutrální vrstvy**, nejsou přítomny žádné sofistikované výrazy, intelektuální obraty, spíše se setkáme se **sportovní terminologií**: *squalifica, girone eliminatorio, sconfitti in amichevole, prove di possesso palla, colpire la traversa*
- sportovní komentáře pravděpodobně budou číst s kontextem dobře obeznámení čtenáři – dost časté je proto **elidování komponent sousloví** – např. *nazionale (squadra nazionale): perché trovano nella loro nazionale la forza per continuare a vivere nella sofferenza; Europeo (campionato Europeo): la nostra seconda vita in questo Europeo; amichevole (partita/scontro amichevole): ...tre mesi fa ci hanno sconfitti in amichevole anche se...;* Eliduje se většinou podstatné jméno v sousloví a zůstává pouze adjektivum – substantivizování adjektiva
- autor článku také velmi často používá **ukazovací zájmena/přídavná jména**: *sono questi gli agganci...; in questo Europeo...; ...e questo potrebbe avere anche un fondamento...; io prendo quello che accade con serenità; poi accada quel che deve accadere; però questo è il calcio; questa è l'Italia;* což také nepřispívá k vytržebnosti stylu
- **stylistika**: není pravdou, že jazyk tohoto článku není neobrazný – je ozvláštněn **metaforami, přirovnáními**, ale většina z nich je zautomatizovaná a rozhodně se nedá říci, že by metafory byly ukázkou poetického, lyrického jazyka – naopak jsou zcela běžnými obrazy z běžného života: příkladem za všechny je např. přirovnání: *spremuto come un limone*; podobné je také přirovnání: *sotto un treno ritrovandosi senza un graffio* (navíc se jedná o citaci); mužstvo je také přirovnáváno k orchestru: *un orchestra non faccia la prova generale*
- je typické týmy charakterizovat barvou jejich trikotů (v tomto případě bychom mohl mluvit o synekdoše): *azzurri, furie rosse* – pro dostatečnou míru zautomatizování těchto označení je pro čtenáře jednoduché se orientovat v textu
- i další vyjádření bychom mohli chápat jako **synekdochu**: *ma l'Italia di Donadoni è così* - myslí se tím samozřejmě pouze družstvo, ne celá země – je to další zautomatizovaný básnický prostředek, nad kterým se čtenář příliš nepozastaví
- význam synekdochy mají ve větě: *...è comunque perché Marco Van Basten ci vuole bene e i guantoni di Gigi Buffon sono immensi...* právě i brankářovy rukavice, které v podstatě charakterizují schopnosti jejich nositele, jsou zastoupením celku jeho částí
- najdeme i obrazné vyjádření: *come certificano i messaggi piovuti sugli azzurri*
- další obrazné vyjádření: *avere visto la morte in faccia; può iniziare la nostra seconda vita*
- **Koherence a koheze** textu: text sleduje nijak zvlášť netypickou myšlenkovou linii – vyjadřuje se, jak už bylo zmíněno výše, ke všem důležitým aspektům, které by čtenáře mohly zajímat
- co se vnitřní koheze týče, najdeme v citaci trenéra mužstva ukázkovou logickou výstavbu textu – je to opravdu základní model, kdy se z každého **rématu** stává v druhé větě **téma**: *E per giocare una partita di calcio bisogna divertirsi. E per divertirsi bisogna fare le cose per bene.*
- z tématu textu poněkud vybočuje závěrečná citace, ve které trenér zmiňuje nemocné fanoušky – téma je ale uvedeno zpět na do správné linie poslední větou: *Noi siamo dei privilegiati, faremo di tutto per loro.*
- i časově je článek koherentní – začíná odkazem na minulost oslavovaných vítězství, zhodnotí vyřazovací zápasy a druhou část článku směřuje do budoucnosti (večerní zápas) – následnost je zřejmá i za pomocí slovesných časů – **pasata remota i minulých infinitivů**: *fu la volta di Arrigo Sacchi...essere usciti dal girone...dopo avere visto la morte in faccia* (passato remoto je použito ještě jednou při ohlédnutí se za přátelským zápasem: *Camoranesi colpì la traversa*)
- odkazování do budoucnosti je formulováno **futurem**, ale také **podmiňovacím způsobem** – článek tak přeci jen nepůsobí tak sebejistě, jak by se díky titulku mohlo zdát: *Nulla....dovrebbe essere più impossibile; ...dovrebbero avere superato la concorrenza di Di Natale e Camoranesi. Dovrebbero...*

Basket Domani a Madrid semifinale continentale con il Maccabi. L'altra sfida tra Cska Mosca e Tau Vitoria

SIENA VUOLE LA PRIMA LAUREA EUROPEA

Stonerook: «In campo con lo spirito del Palio per diventare i migliori»

«Non temiamo nessuno e meritiamo rispetto: quest'anno abbiamo dimostrato di saper battere tutte le squadre più forti»

di **Flavio Vanetti**

1 maggio 2008

http://archiviostorico.corriere.it/2008/maggio/01/Siena_vuole_prima_laurea_europea_co_9_080501058.shtml

- v pomyslném žebříčku stylu bychom sportovní komentáře zajisté hledali na spodních příčkách
- vybrali jsme tři ukázky (různé druhy) sportu a pokusíme se identifikovat charakterizující znaky jazyka, který sportovní žurnalisté používají
- první ukázka je navíc stylizovaná do formy **interview**, rozhovoru. Stylistický rozdíl oproti kulturnímu **elzevíru** se tedy projeví ještě viditelněji
- text jsme rozdělili do několika částí – autorův úvod, otázka, odpovědi dotazovaného
- stylisticky nejhodnotnější je především úvod – **z hlediska syntaktického** nabízí určitou rozmanitost v podobě rozvitých souvětí, vsuvek, přístavek, vět neúplných, které dodávají textu **dynamiku**. Jediné obrazy jsou také obsaženy právě v úvodu. Jsou ovšem poněkud násilné: *Gli manca un casino nei paraggi, ma in compenso lo troverà a Madrid. Metaforico. Lì la pallina potrebbe fermarsi proprio sulla casella toscana.*
- obrazný jazyk najdeme i v přístavcích – *La Mens Sana Montepaschi, enclave felice di un'Italia balbettante come movimento, ...Shaun Stonerook, il suo leader, il suo totem* – **metafora** je účinná právě díky vnější podobnosti vysokého kapitána týmu, ke kterému zbytek týmu zbožně vzhlíží
- na úrovni **lexikální** najdeme jak slova cizího původu – *leader, totem, gambler*; tak i **citové zabarvené slovo** – *peccatuccio*
- používání příznakových, expresivních předpon – *iperriccioluto*
- používání **vlastních jmen** vyžaduje určitou znalost ze strany čtenářů – minimálně by měli být obeznámeni s názvy dalších týmů – *Maccabi*
- celý článek je zahájen souvětím s vedlejší větou podmínkovou: *C'è sempre un Maccabi da battere, se nel basket si vuole diventare grandi.* – souvětí působí opravdu genericky – tomu samozřejmě napomáhá použití vlastního jména ve smyslu zevšeobecnujícím – proto před ním najdeme člen neurčitý a samozřejmě i **všeobecný podmět** a **si impersonale** – *se si vuole*
- **koheze** je dále udržovaná hlavně osobou nejdůležitějšího hráče týmu – řetězec přístavek a synonym, využívání osobních zájmen – *il suo leader, il suo totem* – *L'uomo iperriccioluto* – *l'ha cambiato*
- co se týče autorových otázek, jsou formulované místy až **heslovitě**, což dotazovanému na jednu stranu usnadňuje orientaci v tématu: *Prima colonna di Cantù, ora di Siena: differenze? Final Four.* Na druhé straně otázky působí velmi svižným dojmem, právě v tom jsou také efektní, dodávají interview spád. Další otázky ve své podstatě ani otázkami nejsou, chybí otazník, někdy nejsou dokončené: *Si vuole che il Scka Mosca allenato da un italiano,....sia il grande favorito.* – dotazovaný automaticky chápe oznamovací větu jako otázku a odpoví na ni. Identifikuje myšlenou otázku v konstrukci s všeobecným podmětem – *si vuole che...sia*; v dalším případě nechává novinář větu dotazovanému dokončit – *Si dice che Siena giochi con lo spirito del Palio...; Giocare in nazionale...* položená otázka je opět dokončena v odpovědi - ta začíná – *Sarebbe un onore...*
- zároveň musíme podotknout, že na rozdíl od dotazovaného, se autor článku striktně drží pravidel pro používání **konjunktivu**
- v rámci novinářského kodexu dodržuje **vykání** – *Lei è naturalizzato per matrimonio: quanto si sente italiano?; Lei chi sceglie?*
- nyní se dostáváme k samotným odpovědím dotazovaného
- jsou dozajista nejslabší částí článku. Plní svou funkci a čtenáře informují, ovšem jejich stylistická hodnota je nevysoká

- ze **syntaktického hlediska** se dotazovaný omezuje na **jednoduché, nerozvité** věty – tím míníme – **podmět** (dosti často nevyjádřený), **predikát** (nejčastěji jmenný se sponou – forma – *è stato un inizio/ è stato finalista/ è uno squadrone*) + velmi často pouze jeden **komplement** (např. míry – *molto*) nebo **předmět**. Souvětí jsou nejčastěji **hypotaktická**, navázaná **asyndeticky**. Setkáváme se i s velkou frekvencí **ukazovacích zájmen** – *La mi ascelta è stata quella; quella è la sua decisione; questo è lo sport.*
- na **úrovni lexikální** nacházíme opravdu **základní slovní zásobu** s řadou hovorových obrátů – *abbiamo sprecato il tiro per batterlo; ci sta; ce la faremo*. Nenacházíme ani variace na některé formulace, naopak se velmi často opakují – *puntate senza paura; bisogna sempre puntare a vincere; puntando sui migliori; quella è la sua decisione; la mia scelta è stata quella; ti arrabbi; potresti arrabbiarti anche di più;* (navíc celá odpověď na třetí otázku není příliš koherentní – neodpovídá přesně: *Doveste perdere, che cosa vi rimarrà? Dipende da come si perde: se lo scarto è di un punto, ti arrabbi. Se è di venti, potresti arrabbiarti anche di più....*
- objevuje se i řada “**sportovních klišé**” neboli spíše několik klasických formulací, které z úst sportovců slyšíme téměř denně: *ci sono più aspettative; meritiamo rispetto, questo è lo sport; sono questioni personali; sarebbe un onore; quella è la sua decisione; la rispetto e la capisco; sarà un asso; in due anni ce la faremo; tutti i grandi avversari....*
- v rámci odpovědi je jen málo **parataktických souvětí** – většinou jsou hypotetická, s vedlejšími větami příslovečnými příčinnými, nenecháváme žádnou větu vedlejší **přívlastkovou** a jen dvě věty implicitní. Ze souřadných spojek se nejčastěji objevuje *ma* nebo *e*
- v rámci odpovědi na otázky, které vyjadřují obecný názor, se setkáváme s poněkud familiérnější formulací **všeobecného podmětu** – v podobě druhé osoby jednotného čísla. Jakoby se vztahoval i na samotného novináře, který mu naopak vyká. Vytváří se tak citelný kontrast. *Se sei felice solo per il fatto di esserci, crei le condizioni ideali per perdere; se poni restrizioni, perdi competitività.*
- výše jsme zmínili, že autor článku dodržuje pravidla pro používání **konjunktivu**. V otázkách bychom našli jednu větu, kde by se vynechaný konjunktiv dal vytknout – *ma non so se serve un vecchione come me..* Ovšem musíme připustit, že **konjunktiv** je stále častěji nahrazován **presentem** nebo **futurem** (tendence typická pro hovorovou italsčinu, rozšiřuje se i do médií, např. televize)
- na **úrovni lexikální** se objevují **citově zabarvená slova** – *squadrone, vecchione*
- odpovědi jsou chudé na jakékoli **metafory a obrazný jazyk** – s výjimkou zautomatizované metonymie – *sarà un asso*; obrazný jazyk je použit i v další větě – (anti-personifikace – sloveso přejaté z neživého objektu použité pro živou osobu) *esploderà entro un paio di anni*

Il punto tecnico

Squadra difficile da afferrare

Talenti liberi di agire e di ferire

- součástí rozhovoru s basketbalistou Sieny Shaunem Stonerookem je i krátký článek **Werthera Pedrazziho**, který, jak napovídá **occhiello** (*il punto tecnico*), rozebírá strategii hry a technické kvality hráčů
- ovšem navzdory očekávání není článek výhradně odborný a technický
- úvodem je Siena přirována k mytologické Medúze. Přirovnání je velmi výstižné, navíc i vtipné, čtenář si okamžitě může vytvořit spojitost mezi přiloženým obrázkem Stonerooka, který se se svou hřívou (*uomo iperriccioluto*) Medúze opravdu podobá
- k obratu a aktualizaci obrazu dochází o řádku níže – *ma qui nasce il problema. Quale testa?* – klade si autor sám otázku. Aktualizace je možná díky tomu, že se autor rozhodl přirovnat k Medúze celý tým
- autorova otázka je výborným prvkem **koheze** – pokračuje **enumerací** možností, následně ani nenabízí jasnou odpověď (z hlediska dynamiky a rytmiky vhodně formulovaná odpověď s **eliptickým predikátem** – *Difficile da fermare perché difficile da afferrare*)

- další tematická část článku je opět uvozena otázkou: *come gioca?* V odpovědi nacházíme kontrast až **paradox** (a každopádně **antonyma**: *moderno – antico* – která jsou také v souladu s oběma dvěma použitými obrazy a **aluzemi** – *Medúza* na jedné straně, která představuje antické období, a na druhé straně *Harry Potter* – současnost)
- autor se věnuje jak týmu, tak i trenérovi
- v odpovědi na třetí otázku článek uzavírá podobnou formulací, kterou již použil na začátku – opět se setkáváme s jakousi “uzavřenou formou” textu – *la grande forza potrebbbe tramutarsi in debolezza* (na začátku – *il suo sguardo ti tramuta in pietra* – **paralelu** nám tedy vytváří především **verbum**, v prvním případě reflexivní)
- z **hlediska stylistického** je tento doplňující článek podařenější – využívá celou škálu možných syntaktických řešení i stylistických prostředků
- na **úrovni syntaktické** oceňujeme především řadu **modifikujících větných členů**, lepší **kohezi souvětí**, kde nepřevládají ta **hypotaktická**, střídání s větami neúplnými a s otázkami
- mezi větami vedlejšími najdeme věty příslovečné příčinné, příslovečné místní, přívlastkové
- přítomny jsou i věty **implicitní**
- z **hlediska stylistického** jsou velmi výrazné **aluze** – *Medusa, Harry Potter*; první z nich je do textu zasazena jako přirovnání – *Siena è come Medusa.*; druhá spíše jako **metonymie** – *poi entra in scena l'Harry Potter degli allenatori, maghetto Pianigiani* (z této aluze také vychází další obrazy – *scrive il copione, ognuno recita la parte a lui più congeniale* – oblast, ze které jsou obrazy čerpány, je dána především výše zmíněnou aluzí – oblast kinematografie, filmu) – na závěr najdeme další obrazné vyjádření: *gli schemi della Montepaschi non sono gabbie per il talento.*
- v rámci textu najdeme i hru se slovy - *testa* – nejprve používáno se základním významem: *Quale testa?* (myšleno hlava opravdu lidská, jedná se i o **synekdochu** – myslíme tím vlastně hráče mužstva), o něco dál se objevuje *testa* v přeneseném slova smyslu – *nessuno dei suoi giocatori è in testa in quelle individuali*

Doplňující článek má z hlediska stylistického a lingvistického značnou kvalitu. V prostoru dvou krátkých sloupečků se autorovi podařilo zvýšit celkovou hodnotu a také dojem tohoto tematického bloku.

Prova generale Da Simoni a Di Luca, tutti gli scalatori al Plan de Corones per testare i 14 chilometri più duri

«NEVE, STERRATO E FANGO: QUI CI GIOCHEREMO IL GIRO»

di **Paolo Tomaselli**

1 maggio 2008

http://archiviostorico.corriere.it/2008/maggio/01/Neve_sterrato_fango_qui_giocheremo_co_9_080501059.shtml

- další sportovní zpráva se zabývá přípravou na slavné **Giro d'Italia**, popisuje jeho nejobtížnější etapu. Je především informativní, obsahuje technickou část s odbornými termíny týkajícími se úpravy povrchu. Není příliš bohatá na různé stylistické prostředky, ale alespoň nám umožní přiblížit prototyp běžné sportovní zprávy
- hned úvodem jsme upozornili na nedostatek **stylistických prostředků**. V podstatě jeden obraz článek uvádí, podobný jej uzavírá – *Anche le nuvole basse stanno a guardare, senza scaricare pioggia o neve.; sperando che le nuvole, lunedì 26 maggio, vadano in ferie.*
- první obraz jako by patřil spíše do krásné literatury, jako by tvořil součást **lyrického** popisu přírody. Pomocí **personifikace** mraků autor navodil zcela jinou atmosféru, která jen stěží odpovídá **sportovní zprávě**. Závěrečná věta se snaží k původnímu obrazu vrátit, ale dojem, který nám po jejím přečtení zůstává, je poněkud odlišný – k navození atmosféry prvního obrazu chybí personifikace, navíc zde není ani použit poetický obrazný jazyk – naopak *andare in ferie* – nám

navozuje atmosféru zcela běžného pracovního koloběhu, který s krásou přírody bohužel nemá příliš společného

- v prvním krátkém odstavci čtenář jistě pocítí stopy **suspence**, jelikož na hlavní téma odkazuje **kataforicky** – *Del resto una cosa così non si è mai vista*. Koherentně proto navazuje druhý odstavec, kde je hlavní téma rozebíráno podrobněji. Informace se týkají popořadě: trasy jako takové (start – cíl), úpravy povrchu trasy, najdeme i informace pro fanoušky a návštěvníky. Zpráva hovoří i o testování trasy samotnými závodníky, komentují ji v citacích
- **syntaktický rozbor** – v rámci této zprávy se nesetkáme s příliš rozvitými a komplikovanými souvětími. Přítomny jsou **implicitní věty**, nejčastěji s **infinitivním** základem. Mezi vedlejšími větami jasně převládá věta **přívlastková** (max. je 3 věty přívlastkové v jednom souvětí). Najdeme zde i dosti **přístavků**. Jedním z typických znaků zpráv, zejména těch sportovních, je snaha vměstnat do přístavků, vět vedlejších přívlastkových nebo přívlastků samotných co nejvíce informací – krásným příkladem je následující úryvek: *il vincitore dell'ultimo Giro, Danilo Di Luca reduce dall'appello perso ieri al Tas contro la squalifica di tre mesi già scontata per la frequentazione del dottor Santucci*.
- používané **lexikum** se s výjimkou technické části pohybuje na úrovni **neutrální**, do které místy proniká ta **hovorová** (krásný příklad v rámci poslední citace – *in ogni caso ne vedremo delle belle*). Na úrovni **syntaktické** jsou to příznakové konstrukce typu *c'è* **presentativo** (*c'è da* + **infinitiv verba** je možné označit za téměř **fosilní**): *c'è da testare infatti un campo ...*
- z hlediska morfologického je zajímavé použití předpony řeckého původu – *giga* ve slově *gigantografie* - takto derivované slovo je samozřejmě příznakové, má funkci intenzifikační
- pozn. podobnou slovo tvorbu můžeme pozorovat ve slově *cronoscalata* – první kořen opět řeckého původu
- všimněme si také používání **záporu** – především v **parexu** – *Mai visto niente del genere* – podle pravidel italských gramatik se po preponovaném záporném slově stojícím na začátku věty další zápor ve větě nepoužívá
- *Del resto una cosa così non si è mai vista* – zápor v druhé větě textu má intenzifikační funkci, k tomu můžeme dodat, že z hlediska fonologického *una cosa così* tvoří možná náhodnou, ale přesto efektní **aliteraci**
- nejzajímavějším jevem v celém textu je používání **interpunkce**, konkrétně **dvojteček**. Nejedná se o „používání“, ale vyloženě „nadužívání“. Najdeme klasickou pozici dvojteček – **uvození přímé řeči**. Dále se však vyskytují ve zcela neočekávaných pozicích – vyjadřují vztah **příčiny** (*si ritrovano tutti assieme a dieci giorni dal via: c'è da testare infatti un campo...* mají funkci **shrnutí** – *...attraverso il Passo Furcia (1.760m), e da qui sullo sterrato porta in cima a Plan de Corones (2.273 m): quasi 14 km che ...*; vztah **přípustky** – *Ha voglia di scherzare: gli ultimi 1.500 m della salita sfiorano il 24% di pendenza* - už tato dvojtečka může být diskutabilní. Nevhodné použití dvojtečky se však objevuje v dalším souvětí. Lze ji velmi jednoduše nahradit pouhou tečkou a regulérně tak oddělit dvě souvětí – *I corridori percorrono tutto il tracciato nonostante lo sterrato per larghi tratti sia fangoso: per rendere agibile (e a prova di neve) la vecchia mulattiera si sono attivati geotecnici*.
- podobný případ (a možné řešení oddělení dvou souvětí pomocí pouhé tečky) najdeme o pár řádek dál - *...dato che la strada per salire e scendere dal Furcia a Plan de Corones è una sola: bisogna quindi permettere alle moto...*
- zajímavé je i použití dvojtečky v rámci přímé řeči, tedy citace: *...sarà fondamentale, ma forse non decisiva: in ogni caso ne vedremo delle belle...*
- je těžké říci, zda se jedná o individuální styl daného novináře, který preferuje dvojtečky před pouhými tečkami, nebo o pronikající tendenci. Obecně lze tvrdit, že jak **dvojtečka**, tak i **středník** se v cizích jazycích využívají mnohem častěji než v češtině, ale přesto si výše popsané užívání tohoto interpunkčního znaménka odvažujeme označit za excesivní
- v rámci textu najdeme též jednu **stylistickou chybu**, která byla jistě způsobena vložením závorky – jedná se o **opakování** neurčitého zájmena/příd. jm. *tutti*: *Per la prima volta tutti i migliori scalatori del Giro (da Simoni a Di Luca, ...) si ritrovano tutti assieme a ...*

3 DIACHRONNÍ POHLED

3.1 Vymezení časového období zkoumaných vzorků

Zatím jsme se zabývali elzeviry současnými, nyní se na toto italské specifikum pokusíme podívat z pohledu diachronního.

V rámci každé dekády (s výjimkou válečných let čtyřicátých) jsem si na základě náhodného klíče vybrala několik elzevirů, do užšího korpusu jsem pak podle známých jmen či zajímavého tématu i tématu odpovídajícího současným elzevirům vybrala a analyzovala pět exemplářů. Prvním období, ze kterého jsem vzorky vybírala, je dekáda 1910-1920. Elzeviro se jako fenomén objevuje již roku 1901, avšak než se rozšířil do dalších deníků a než se jako útvar ustálil a etabloval, uběhlo přece jen několik let. Aby však nebyly úplně opomenuty a nezaznamenány tendence desetiletí předchozího, prvních pět analýz pochází z roku 1910.

Posledním desetiletím, odkud jsem čerpala vzorky elzevirů, jsou léta sedmdesátá. Všechny analyzované vzorky byly vybrány z archivu deníku *Corriere della Sera*.

Souhrn analýz elzevirů vždy uvedeme charakteristikou jazyka novin v daných historických obdobích. Odvolávat se budeme na další knihu Ilarie Bonomi, která se dlouhodobě jazyku novin, jeho vývoji i současné situaci věnuje.⁴²

3. 2 1900 - 1920

Noviny po přelomu století prochází velmi zásadními změnami. Ilaria Bonomi uvádí, že se především otevírají hovorovým variantám jazyka, které pronikají do neutrální vrstvy, ale i do té vyšší, stírají se přílišné lingvistické rozdíly různých regionů a nemalý vliv mají i pronikající cizí výrazy – francouzské a anglické.

Důležité jsou ale i změny týkající se struktury novin. Zvyšuje se počet stran deníků ze čtyř až na šest či osm, rozšiřuje se sportovní rubrika, objevuje se rubrika ekonomická a finanční, nachází se prostor pro zábavu, malou reklamu, posílena je také rubrika zahraničních zpráv i zpráv z daného města, a co více - vzniká také „*Třetí strana*“. Bonomi uzavírá, že se tímto krokem stávají noviny komunikačním prostředkem v plném slova smyslu.

Hlavně ve velkých denících se čím dál častěji objevují jména řady literátů, které jsme již dříve klasifikovali jako spisovatele-novináře, většinou jsou jejich příspěvky spojeny výhradně s „*Třetí stranou*“. Vedle toho vzniká i koncept profesionálního novináře, který prokáže svoje kvality především jako „*inviato speciale*“ - zvláštní zpravodaj. Právě tato profese dokáže dokonale skloubit ryzi vlastnosti novináře a pohled literáta.

Bonomi také uvádí, že tito renomovaní žurnalisté často přecházeli z jednoho deníku do druhého, což významně přispělo k lingvistické centralizaci Itálie a povýšilo noviny na médium, které výrazně ovlivňovalo jazykový vývoj.

Krátce připomeňme i vnější faktory, které mohly jazyk v prvopočátcích 20. století ovlivnit. Jedná se o dva převratné vynálezy: telegraf a telefon. Hovoří se o tzv. telegrafickém stylu, jehož podstatou je zjednodušená syntax.

Na stránkách novin se začínají publikovat i fotografie, a to již na konci prvního desetiletí, k jejich plnému využití však dochází až na konci let třicátých.

Předmětem našeho zkoumání jsou však pouze elzeviry. Na pozadí této obecné charakteristiky jazyka novin se nyní pokusíme o souhrn lingvistických zajímavostí a specifik období mezi roky 1910 – 1920.

⁴² BONOMI, Ilaria. L'italiano giornalistico. Dall'inizio del '900 ai quotidiani on line. Firenze: Franco Cesati Editore, 2002.

Analyzovány byly tyto elzeviry:

- OJETTI, Ugo. Consigli ai profeti. David Lazzaretti. Corriere della Sera, 30 Gennaio 1910.
- FERRERO, Felice. Battaglie di donne. Corriere della Sera, 28 Gennaio 1910.
- MANTOVANI, Dino. „La buona novella“ di Corrado Corradino. Corriere della Sera, 11 Aprile 1910.
- GIOCOSA, Piero. La coltura e le lingue classiche. Il peso della grammatica. Corriere della Sera, 18 Aprile 1910.
- JANNI, Ettore. Giuseppe Baretti e la sua vita in Inghilterra. Corriere della Sera, 12 Gennaio 1910.

Na začátku století jsou elzeviry ještě nevytříbené. Potvrzuje to i širší korpus, ze kterého jsme těchto pět elzevirů vybrali. Pojednávají o medicíně (*Un alimento e un farmaco; L'idraulica del sangue*), výchově (*Lo sviluppo della personalità nella nuova educazione infantile*), jsou dopisy redakci (*La coltura e le lingue classiche. Il peso della grammatica*), jsou příspěvky zvláštních zpravodajů (*Battaglie di donne*), zabývají se literární kritikou (*Riflessi manzoniani; Il dramma dell'anima tolstojana*) nebo jsou to přímo elzeviry literární (Luigi Pirandello: *Pensaci, Giacomino!; Non è una cosa seria; Grazie Deledda: Tredici uova*).

Elzeviry jsou tedy velmi různorodé, ale spojuje je značná míra literárnosti, mluvenému jazyku se otvírají jen minimálně, mají kultivovaný jazyk, místy až byrokratická spojení, složitou syntax a velmi bohaté a vznešené lexikum.

Několikrát bylo zopakováno, že jazyk elzevirů je kultivovaný a tedy spisovný. Bude nás zajímat jeho vývoj i na úrovni morfologické a fonetické, pozastavíme se i nad pravopisem.

Z hlediska fonetického je zajímavý především vývoj přízvuků. U některých spojek a tázacích příslovci se neustále zaměňuje **accento grave** s **accento acuto**. Kolísání se týká především spojky a příslovce *perché/è* a složených spojek se zakončením *che: fuorché/è, pressoché/è, poiché/è*. Na začátku století převládal spíše přízvuk tupý.

Na úrovni morfologické se změny dotýkají např. členu. V množném čísle dochází téměř pravidelně k **elizi** (výjimkou jsou pasáže, kde člen zůstává na konci jedné řádky a podstatné jméno uvozuje řádku další; jinak člen není elidován jen výjimečně): *gl'inglesi*, spojení

s předložkou *degl' italiani*. Ve spojení členu s předložkami *per* a *con*, které dnes zůstávají víceméně neměnné, dříve docházelo k modifikaci: *colle mani*, *pei lettori*, dokonce i ve spojení se vztažným zájmenem: *colla quale*, *pel quale*. Jiné předložky se naopak oddělují od členu: *su la* (pravděpodobně ojedinělý případ, excerptováno z dopisu redakci *La coltura e le lingue classiche. Il peso della grammatica*).

Člen se také pravidelně používá s vlastním jménem (přičemž se v některých případech dá pochybovat o tom, zda byly tyto osobnosti tak významné, konkrétně Baretty): *il Baretty, il Johnson, col Salvi, del Praga...*

Elidují se i další slovní druhy: *anch'essi*, *molt'anni*, *tutt'un altr'uomo* (naproti tomu ale nekorektní forma: *quelli anni*). Pravidelně se eliduje reflexivní *si*: *s'adopò* nebo předložka *di*: *tanto d'ansia*.

Vedle elize je více než častým jevem **apokopa**. Zkracují se především infinitivy: *poter*, *dover*; ale i finitní tvary sloves: *son vissute*, podstatná jména: *ragion*, *pittor*, předložky a příslovce: *fin*, *fuor*, *or*.

V osobních zájmenech je v porovnání se současným územ rozhodně větší rozmanitost: výskyt *egli*, *costui*, *colui* převládá nad dnešním *lui*. Zajímavé je i vykání, jehož forma značně osciluje, i co se psaní velkých písmen týče: *lei – sua*, *Lei*, *Ella*, *ella*: ...*quello che Ella dice sulla via con cui si giunge a penetrare nel pensiero ellenico...*; *Caro Janni, ho letto il suo articolo...*; *Lo sa Lei che la gran parte dei licenziati dal liceo scrive un pessimo italiano? ...per combattere una piccola battaglia con lei, o col suo amico russo, il cui libro ha ispirato il suo bell'articolo*. V rámci jednoho textu s historickým tématem zasazeným do Velké Británie nacházíme dokonce i pozdější, fašismem kodifikovanou, normu 2. os. plurálu – *voi*: *Eppure siete stato battuto – replicò Johnson. Essi, esse, esso* je využíváno bez rozdílu, zda se vztahuje na objekt živý či neživý. Z ukazovacích zájmen jsou zastoupena i *codesto*, *codesta*.

Číslovky se výlučně vypisují slovy, ani v jednom elzeviru nebyl nalezen číselný údaj psaný číslicí. Číslovky řadové jsou tvořené zastaralým způsobem: *Leone decimoterzo*.

Zastavíme se také u **hláskosloví a pravopisu**: setkáme se s **epentetickým i** před **nečistým s**: *le sartine newyorkesi sono in sciopero* (ovšem v tom samém článku najdeme několikrát i *lo sciopero*). Hláskové alternace najdeme např. ve slovech *giovine*, *intiero*, *adopò*, *sonò* (*suonò*), oscilace *coltura-cultura*. Jednou se objevil také tvar: *fo* (*faccio*), ukázka tzv. **raddoppiamento sintattico**.

Úroveň syntaktická vykazuje značnou složitost a netransparentnost, v některých případech je blízka Calvinovu termínu *antiligua* (tedy jazyku byrokratickému). Např. ... *un arresto che è fatale a molti ingegni fortissimi ai quali appunto per quella preponderanza di*

taluni attitudini su altre che costituisce la stimmata del genio, non hanno potuto avere...; ...per impronta di genio che essa sigilla per la energia d'arte che imprigiona e che si trasfonde negli eletti che la comprendono... (několik vět vedlejších přívlastkových za sebou). Takto dlouhá a složitá souvětí samozřejmě orientaci čtenáři neusnadňují.

Setkali jsme se i s ukázkami hyperkorektnosti: např. shoda předmětu s přičestím minulým – shoduje se zájmeno předmětové nepřízvučné *ci* s přičestím minulým: *ci ha messi al mondo...* dnes už tento úzus není povinný.

U sloves ještě zůstaneme: ze slovesných časů je velmi využívané **passato remoto**, jeho úzus převažuje i u relativně časově blízkých událostí, dokonce se vyskytuje i **trapassato remoto**: *quando fu tornato*. V passatu remotu najdeme ve druhé třídě zastaralé tvary: *potè*; *dovè*; v přičestí minulém jsou to tvary: *Così abbiamo veduto or sono pochi giorni...* (vedle ale *non mai più visto*); v případě *era uscita* se může jednat o tiskařskou chybu (*era uscita*). Objevuje se také dnes už téměř nepoužívané sloveso *solere*: *altri non suole farsi migliore*.

Změny se dotýkají i pořádku slov: preponuje se např. příslovečné určení místa (*complemento di luogo, moto a luogo*): *a questo culmine idelae giungono*; dále se preponuje jmenná část přísudku (*complemento predicativo del soggetto*): *e poeta copioso non era stato mai*; nebo adjektivum jako součást jmenného přísudku se sponou: *vane furono le nuove speranze, vani i nuovi tentativi*; doplněk (*complemento predicativo dell'oggetto*): *Poeta religioso... si manifestava allora il Corrado*. Naopak se postponují přídavná jména neurčitá nebo přídavná jména přívlastňovací: *testoline loro, avvantaggiato l'arte sua; sincera tutta*.

V některých předložkových vazbách nacházíme jinou předložku: *la capacità a capire* (zvláštní případ: *a* v některých případech předcházela objektivnímu/předmětnému infinitivu, nahrazovala v některých případech *di*, jedná se ale o úzus zastaralý už na počátku 20. století).

Polemizovat lze i o předložkové vazbě *alla domenica*. Dnes je mnohem častější spojení *di domenica*.

Objevuje se jen několik případů příznakové syntaxe, většinou **dislokace**: *ispira a lui, uomo moderno*.

Objevují se složené, dnes téměř nepoužívané spojky: *fuorchè*; u některých spojek složených je jiný pravopis: *per ciò*.

Lexikum samozřejmě odpovídá době, najdeme zde archaismy typu: *oggiđi, connubio pro matrimonio, raziocinio, cagione místo ragione; rege na místo re*; poetismy: *anco* (tedy apokopované *ancora*), *lungi, indi*. Dále je zajímavým prvkem např. **multiverbizzare**: místo *lingua* – *strumento linguistico* (prvek úřednického jazyka), nebo dnes již humorné: *la donna da marciapiede místo prostituta* – v tomto případě se spíše jedná o ranou politickou korektnost ve

smyslu obrany proti pronikání vulgárních témat a tedy i slov do novin. Tento jev bychom mohli hodnotit i jako **eufemismus**.

Do textu pronikají hovorová citoslovce: *Ahimè!* Jinak jsou ale v textu používána velmi vznešená a stylově vyšší především adjektiva: *...attivo e equilibrato spirito fiorentino incarna ancora quell'acuto intuito del vero...; ...religiosità intima ed immaginosa...; ...l'altra figura luminosa campata nell'aria spirituale ma vivente...; ...consapevole comunione con la natura...; ...indirizzo di disciplina e armonia intellettuale...atd.*

Lexikum je značně abstraktní, lyrické a poetické, jen výjimečně do jazyka elzevirů pronikají hovorové obraty (a když už, mají většinou svou funkci – ironickou): *pazzo per Cristo; tre palle nel cervello*.

Pozn. do textů jsou často zapojovány citace v originálním jazyce, nejsou ale přeloženy, autor tak předpokládá značnou vzdělanost svého publika. Jedná se především o francouzštinu, ale i o angličtinu:

Baretti hangs next – by his frowns you may know him:

He has lately been reading some new publish'd poem:

He finds the poor author a blockhead, a beast,

A fool without sentiment, judgement or taste...

Básnické prostředky je velmi obtížné shrnout. Obecně se dá říci, že elzeviro se teprve dostává do svých zlatých let „brilantního stylu“. Jazyk je obrazný, využívá metafor a aluzí např. mytologických: *Giunone, Minerva e Venere in una battaglia omerica; Achilli nella tenda; figurare nell' Olimpo; Fidia ha fissato nel marmo*; využívané jsou i efekty fonologické, především aliterace: *forza e fede; dei profeti e dei poeti; la professione di profeta*; rytmika – opět nacházíme často hodnotící atributy po dvou (tato tradice několikanásobných členů je jedna z těch, které opravdu přetrvaly): *occhio vivo e penetrante, fronte aperta e larga*; i trojice: *alto, forte, svelto*; či trojice i s modifikací: *considerevole, sempre prescrupoloso, quasi sempre felice*.

Stylisticky nejvíce propracovaný jazyk nacházíme v elzeviru Uga Ojettiho (je také značně břitký a ironický, má velmi dobře vystavěný závěr, který zajímavě koresponduje s úvodem) a v elzeviru-cestopisu od zvláštního zpravodaje Felice Ferrera. Předznamenávají se tak ty větve elzevirů, které budou mít i nadále velký úspěch.

V ostatních nacházíme místy i stylistické nedostatky: opakování stejných slov, opakování slov příbuzných v jedné větě: *usate stragi – stragi di sottane; comizio di protesta ...*

per protestare; sullo svolgimento ... si sono svolte; ciò premesso ...ciò premesso; l'essenziale è che la poesia sia poesia, comunque concepita. E poesia...

3.3 1920 - 1940

Dvacátými léty začíná v Itálii období dvacetiletého diktátorského režimu. Klíčovým rokem a převratem v žurnalistice, jak píše Ilaria Bonomi, je rok 1925. *Corriere della Sera* nebyl prvním deníkem, který italský fašismus podporoval (mezi takové noviny patřily *Il secolo*, *Il Resto del Carlino*, *Il Giornale d'Italia*), profašistickým se ale stává právě v roce 1925 po zavraždění antifašistického politika Matteottiho. Mussolini nahradil šéfredaktory všech deníků, jejichž počet výrazně klesl (z 110 v roce 1926 na 77 v roce 1933), dovolil publikovat jen novinářům, kteří byli na seznamu. Přesto se Mussolini o italské tisku vyjadřuje paradoxně jako o mediu svobodném.⁴³ Ze „svobodných“ novin téměř mizí rubriky v italštině označované jako „*cronaca*“ – tedy běžné zprávy z domova a zahraničí, mizí i černá kronika (aby Itálie působila dojmem uspořádané a šťastné země) a převažují oficiální články oslavující režim. Není proto divu, že většina čtenářů upírala svůj zrak k jediné rubrice, která zůstala relativně svobodnou „zelenou zónou“. Tou se stala „*Třetí strana*“ a její elzeviro. Bonomi popisuje toto období jako značně „nepřátelské“ vůči typickým znakům žurnalistického jazyka – koncisenosti, výstižnosti (docílena často participii, gerundii a nominálním stylem). Naopak se rozmáhá vliv literární a rétorický (takový, jehož kořeny nacházíme u D'Annunzia), který opěvuje velké činy, válku a hrdinské činy. Metafory, přirovnání a jazyk vznešený a literární se dostávají do politických komentářů a zpráv. Tyto tendence také přivádějí „*Třetí stranu*“ a elzeviro do jejího zlatého období. Literárnost a rétorika nejsou využívány pro účely propagandy, ale pro vycizelování a vytříbení stylu (za účelem zcela apolitickým). Dosahují v elzevirech takové úrovně, že se v podstatě díky nim mezi italskými čtenáři rozšiřuje záliba v „*prosa d'arte*“ neboli umělecké próze. Literárnost a rétorické prostředky v elzevirech nejsou mechanismy umělými, které by prázdně oslavovaly politiku. V elzevirech naopak literárnost a rétorika dosahují svojí plnosti a funkčnosti, a tím zákonitě i úspěchu.

⁴³ Pro zajímavost uvádíme známý proslov, který 10. října roku 1928 pronáší Mussolini k šéfredaktorům režimu nakloněných deníků: „La stampa più libera del mondo intero è la stampa italiana [...] Il giornalismo italiano è libero perché serve soltanto una causa e un regime; è libero perché, nell'ambito delle leggi del Ragime, può esercitare, e le esercita, funzioni di controllo, di critica, di propulsione [...] Io considero il giornalismo italiano fascista come un'orchestra. Il 'la' è comune. E questo 'la' non è dato dal Governo attraverso i suoi uffici stampa, sotto la specie dell'ispirazione e della suggestione dinanzi alle contingenze quotidiane; è un 'la' che il giornalismo fascista dà a se stesso. Egli sa come deve servire il Regime. La parola d'ordine egli non l'attende giorno per giorno. Egli l'ha nella sua coscienza.“

20. léta

Byly analyzovány tyto vybrané elzeviry:

- OJETTI, Ugo. Jacopo dalla Quercia. Corriere della Sera, 13 Aprile 1926.
- FERRERO, Felice. Il paese delle fate. Corriere della Sera, 16 Gennaio 1926.
- FRACCAROLI, Arnaldo. Jazz. Corriere della Sera, 18 Febbraio 1926.
- PANZINI, Alfredo. Quel benedetto „il“. Corriere della Sera, 7 Marzo 1926.
- CECCHI, Emilio. Il mito di Wilde. Corriere della Sera, 19 Gennaio 1928.

V širším korpusu převládají elzeviry s literární tematikou, literární kritikou, elzeviry coby medailonky i elzeviry čistě literární (Ada Negri: *Un volto*). Je pravdou, že tematika se soustřeďuje více na Itálii, připomíná její historii, ale přesto nepřestávají být otiskovány příspěvky od zahraničních zpravodajů, navíc ze zemí anglo-amerických.

Z hlediska fonetického ve vybraných elzevirech neustále osciluje používání přízvuků: **accento grave** a **accento acuto**. Ugo Ojetti již například správně používá: *poiché, perché*, avšak v ostatních elzevirech se stále vyskytují spojky typu: *giacchè*.

Na úrovni morfologické ustupuje **elidování** členů, v korpusu pěti vzorků jsme nenašli již žádný případ elize členu *gli*. Eliduje se ale spojka *che*: *ch'è difficile esagerare*, nadále reflexivní *si*: *s'eran smarrite* a předložka *di*: *son d'ordine molteplici*. Omezuje se také **apokopování**, které nadále zůstává u slovesných tvarů: *eran smarrite, corron pericolo, le fan sembrare recise delle gambe*; nejčastější je u infinitivů: *per parer di essere, che dir si voglia*. Elidované jsou nadále i předložky typu *fin a fuor*, v malém procentu případů i podstatná jména (hraničí až s poetismy): *nel cuor, dall'odor di violette*.

Člen se nadále pojí s předložkou *con*, nejčastěji jen v singuláru, a vzácně s předložkou *per*: *col piede, pei marmi e le pietre*.

Naopak téměř mizí úzus používat člen před vlastním jménem, používání členu se stává nezávazným: *di Wilde*, ale přesto se najdou i příklady (v tom samém článku): *il lirico ragionamento del Leopardi sulla vanità*...(může se také jednat o vyjádření postoje, hodnocení autora: Leopardi - skutečně významný muž minulosti)

Pro vykání jsme našli příklady ustálenějšího úzu než v korpusu předchozím: pro dámu je užíváno: *ella* (většinou s minuskulí), pro pána *lei* (platí to samé), nenašli jsme žádný příklad

režimem nařízeného vykání pomocí 2. osoby plurálu: *Macchè! Da che mondo viene lei? Sì, signora, ella ha ragione.*

Zcela nevymizelé je ještě **epenteticé i** před **nečistým s**, nacházíme jen ojedinělý příklad: *isvaniscono mai* či *per iscritto*.

Z osobních zájmen je i nadále hojně využíváno především zájmeno *egli*, z ukazovacích přídavných jmen především *cotesto*.

Výjimečně se objevuje regionální hlásková alternace: *duegento* (tosk.).

Syntax je o poznání méně spleťitá a lépe čitelná, pronikají sem také příznakové konstrukce, dislokace: ... *ed è un piacere riposarci, dentro questo solido edificio...*; *Di discepoli immediati, egli n'ebbe pochi...*; ...*e letto che ebbi...*; ...*e felice in quella pace egli volle farla...* .

Nacházíme také o poznání více vět neúplných, jednoduchých, jednočlenných nominálních či infinitivních. Přes přímou řeč a dialogy do elzevirů pronikají i hovorová citoslovce: *Perbacco! Una cosa grave! Ebbene? Per carità! Macchè!* Věty jsou více fragmentovány, vytváří se tak napětí a – jak už bylo řečeno – navozuje se tak sekvence hovorové mluvy. Text je rytmičtější.

Neznamená to však, že rozvitá a komplexní souvětí z elzevirů mizí. Naopak zůstávají, ale stávají se transparentními, setkáváme se s řadou souřadně spojených větných členů, symetricky modifikovaných např. atributy: *per questa mediata sobrietà, per questa volontà di parlare poco, ..., per questa scelta e sintesi...*; *lo scavano, traforano, lisciano e lustrano; questi suoi adulti gogliardi lavorano e lottano* (navíc **aliterace**); *fu una di quelle crisi, di crescita, di malattia, ...* . Transparentnosti také napomáhá logické, ale jistě příznakové používání interpunkčních zámenek: *ed cedono, anzi, talvolta, nel menar buono ogni sforzo, comunque volgare, in cotesto ordine*. Rozvitá syntax, která přeje hlavně bohatým atributům, se již zdaleka tak nepodobá stylu byrokratickému, který jsme popisovali v roce 1910. Po byrokratickém jazyce ale najdeme jiné stopy: *con la detta dama; il giorno tale dell'anno tale; la sopra lodata scheda; detto modulo*.

Ze slovesných časů je stále hojně využíváno **passato remoto**: *non solo protestai* (pro nedávno minulé děje), dokonce **trapassato remoto**: *e letto che ebbi*. Ale současně se čím dál tím častěji vyskytuje **passato prossimo** a **imperfektum**, především při popisu dějů: *qualche giorno fa vagava per le strade...*; ... *ma con la fanciulla campagnola di cui si parla viaggiava la fata benefica e non vista...* . Současně se začíná prosazovat historický présens: (o Jacopovi dalla Quercia) ...*e deve correre, appena arriva, lo perseguitano*. Co se týče *passata remota*, jen výjimečně se vyskytuje forma dříve běžnější: *potè*. Neobvyklou formou je i tvar slovesa *essere*: *sieno*.

Ze zajímavých konstrukcí si můžeme povšimnout již dříve častého zpodstatnělého infinitivu s předložkou: *nell' accettare; nel perseguire; nel dirlo...* . Frekventované je také dříve obvyklejší spojení slovesa a adjektiva (na místo podstatného jména): *hanno l'inconviene di porgere un'idea...*; *le donne sono concordi e ubbidienti* (místo např. *d'accordo*); *sarebbe un falso in atto pubblico*. V některých případech ještě nacházíme jiné předložkové vazby: *amore alla casa* (viz podobný jev z roku 1910), předložka *a* je využívána hojně, často se pojí s infinitivem ve větách implicitních: *eppure a togliere questa pietra angolare della storia...*; *a seguirli da vicino, presto il fiato si fa grosso....*

Opět se potýkáme s nelehkým úkolem shrnout charakteristické znaky lexikální roviny. Slovní zásoba se skládá z poetismů, expresivních výrazů, současně se setkáváme s dříve méně přítomnou vrstvou hovorovosti. Celkově by se lexikum dalo charakterizovat jako jazyk bližší čtenářskému publiku, mizí nadměrné množství francouzských citací, objevují se výrazy anglické (přesto, že se je režim snažil vymýtit): např. *foot-ball, base-ball, American Dream, jazz, fox-trot, charleston, black-bottom, clown...*; naproti tomu ale nacházíme hybridní: *Nuova York* či ještě neustálené *saxofono* (později asimilované *sassofono*). Jazyk je celkově méně abstraktní, i když se samozřejmě setkáváme se sofistikovanou slovní zásobou: *un'infinità di edizioni stereotype o minimamente variate; il pubblico, per solito esigentissimo di novità...*; *un rilievo tanto superiore alla loro importanza intrinseca; equivoca categoria delle curiosità di aspetto culturale e fondo osceno; dei geni disgregativi, che sconvolgono la simetria, diventata consuetudine e routine delle tradizioni stanche*. Neskutečně expresivní je jazyk elzeviru s titulem *Jazz* (jedná se téměř o “impresionisticou skvrnu”): *revolverate grosse di trombone, stridetti metallici di banjo grattato in un parossismo di prurito; qualche goccia di pianoforte, squittii disperati di clarinetto...*; *vecchio pagliaccio in redingote preso da gioconde mattane studentesche...*; *un pazzo treno proceda a scossoni regolari...*; Najdeme zde samozřejmě i zastaralé výrazy: *annui, diurno, tosurà, chiome, moda novella...* Přítomny jsou dokonce odborné termíny. Souhrnně můžeme říci, že bohatost jazyka téměř fascinuje. Způsob, jak je se slovy nakládáno, je bezpochyby jedním z důkazů, že elzeviry v tomto období dosahují svého vrcholu.

Na rozdíl od roku 1910 se v neskutečném množství rozmáhají i básnické prostředky. Objevují se propracované slovní hříčky, paradoxy, kontrasty, gradace, oxymorony. V elzevirech najdeme vypointované závěry, humor a ironii, řadu fonetických prostředků: aliteraci, zvukomalbu, kakofonii, propracovanou rytmiku. Objevili jsme dokonce i ozvláštnění v podobě rýmu: *Disarma il pubblico e lo rende amico*. Bohatý je samozřejmě i obrazný jazyk,

nacházíme řadu metafor, synekdoch, personifikací a přirovnání. Přítomné jsou také aluze a odkazy na mytologii (to ovšem není jediná oblast, na kterou se elzeviry odvolávají).

Slovní hříčky: *È deplorable, signora, come un articolo della grammatica possa annullare un articolo della legge.* Humorná pointa: *...è stato un grande politico, ed anche, me lo permetta, un grande umorista; Le fate sono donne, doppiutto, e hanno le loro preferenze;*

...probabilmente ogni essere vivente ha avuto occasione di far conoscenza di almeno una strega, durante la sua carriera Kontrasty: *santi e carnefici, profeti e bifolchi, re e pastori;*

lo stato civile è niente, lo sviluppo è tutto; fa male e fa bene. Oxymorony: *la sinfonia dell'irrequietezza, la celebrazione del mal di mare, la fiera tristezza.* Aliterace: *lavorano e lottano, lisciano e lustrano, e spoglia senza sforzo, alzato ad aspettare, cuccagna di celebrità.*

Zvukomalba a rytmus jsou patrné především v elzeviru Jazz:

La vita moderna non è che jazz.

Sottane corte, gambe in aria, tappi che scattano fragorosi da bottiglie illustri, musica epilettica? Jazz!

Labbra scarlatte, occhi azzurrati in ecchimosi, danze a convulsione, fanfare di pubblicità, fiera di desideri? ... Jazz, ancora jazz.

Grancassa di esibizioni, io più grande di te, tu più grande di quello là, battaglia a gomiti e a colpi di spalla per arrivare più presto, sapienza del parere senza essere, per parer di essere ciò che non si è e che si vuol parere...Jazz, sempre jazz.

Mani tese per ghermire più pronti, cuccagna di celebrità improvvisate, di godimenti immediati... Jazz, jazz.

V tomto úryvku již byly obsaženy některé synekdochy: *sottane corte, gambe in aria...další např.: le donne uscirono dalle pareti domestiche.* Přirovnání např.

...pubblicazioni...che escono ogni poco a rievocarlo ...come organetti che strimpellano sotto alle finestre un'aria o un ballabile; jazz ...come un binario sul quale un pazzo treno proceda a scossoni regolari; personifikace: caro signor flauto, caro jazz. Metaforický jazyk: *In America dove al feticcio del lavoro si brucia più incenso che in Europa. Questa versione stereotipata dell'ascensione verso gli erti pinnacoli del successo è forse più comune che altrove; ... Nel cuor di una notte senza la luna...; la parola naufragò in mezzo alle tante parole nuove...atd.*

Aluze: *al buon Sansone quando gli furono per inganno recise le fiorenti chiome...; l'antica sentenza salomonica (plus modifikovaný citát – originál Nihil novi sub sole) nil su sole novi.*

Aluze literární: *E il rintocco delle campane sul funerale di Ofelia....*

Texty jsou velmi koncisní a jednotlivé části na sebe navazují, jsou velmi dobře vypointované, jsou ozvláštněny krátkými příběhy či barvitými popisy. Autor většinou ve všech elzevirech vystupuje sám za sebe: *Io credo: e credo anche...*; *non so, non saprei...* Jindy obecný názor vyjadřuje tak, aby se s ním mohl čtenář pohodlně ztotožnit – 1. osoba množného čísla (i této osobě odpovídající přivlastňovací přídavná jména) – *la nostra signora...*; *noi, scettici, figli di una cinica età, non crediamo più a nulla...*; *ce la ridiamo delle fate e delle streghe...*; častější je kupodivu 2. osoba jednotného čísla (působí až familiérně): *Dici... ma ci ridi; ma trovi in boccio lo spampanato Bernini...*; *se guardi...*

30. léta

Analyzovány byly tyto elzeviry:

- OJETTI, Ugo. Peosia e radio. Corriere della Sera, 24 Gennaio 1935.
- CECCHI, Emilio. Il medico degli alberi. Corriere della Sera, 6 gennaio 1935.
- MALAPARTE, Curzio (Càndido). Le belle maniere inglesi. Corriere della Sera, 13 gennaio 1934.
- CECCHI, Emilio. Nascita d'uno „Zoo“. Corriere della Sera, 12 Marzo 1935.
- MOMIGLIANO, Attilio. „Il Trecento“. Corriere della Sera, 16 Gennaio 1935.

V korpusu z třicátých let jsou úmyslně uvedeny dva elzeviry od Emilia Cecchiho, jelikož byl považován za mistra stylu. V analýzách se to jen potvrzuje.

Na nejnižší úrovni fonetické a morfologické ještě pozorujeme stejné vlivy a jevy, které jsme již popsali v předchozích analýzách z let dvacátých a z druhého desetiletí 20. století. Konkrétně Emilio Cecchi neustále používá spojky s přízvukem tupým (**accento grave**): *Perchè*. Naproti tomu Curzio Malaparte běžně používá dnes ustálený přízvuk ostrý (**accento acuto**): *Talché, Poiché, Perché*. Převládá ještě úzus spojování předložky *per* a *con* se členy, důslednější je v tom opět Cecchi: *col più rapido mezzo, col viso alle vetrine, pei fatti loro*; u Ojettiho dokonce nacházíme jinak již ojedinělé spojení se vztažným zájmenem: *pel quale*. Ještě více se omezuje **elidování**: nečastěji u předložky *di*: *figli d'Albione*; a reflexního *si*: *s'era fatto un lungo girovagare, s'aprivano*. Apokopy ustupují pomalejším tempem: nadále se objevují u infinitivů i finitních tvarů sloves: *coloro che son riusciti ad appagare; non seppe dir mai*;

spinger fuori i sospiri; udir leggere; e far tremare le stelle; výjimečně u jiných slovních druhů: *come tal cosa meravigliosa*. U osobních zájmen platí výše řečené, neustále je rozšířené používání zájmen *egli, esso, essa*, místy se objevuje i *questi: che questi non pensi*. Nadále kolísá používání členu před vlastním jménem. V jednom elzeviru se dokonce hned vedle sebe objevuje: *del Petrarca e di Michelangiolo*; výše *il Petrarca, al Parini, al Foscolo, pel Carducci, ale a Dante* (zdá se, že z úzu je vyřazován právě jen ten nejvýznamnější), *l'arte di Dante, ale capitolo sul Petrarca, attività del Boccaccio*.

Mezi slovesnými tvary se objevují ty zastaralé: *i nostri antichi sieno quasi tutti uggiosi; leoni si veggono* (opět Cecchi, u kterého najdeme i hláskové alternace: *scuolpirono, giuoco*).

Na úrovni syntaktické se mnoho nezměnilo. Pozorujeme nárůst užití zpodstatnělého infinitivu: *al giungere in una città per me nuova; all'accostarsi risultava di momento in momento più indubitato; si dovrebbe andare cauti nello scegliere; questo tendere l'orecchio nella solitudine*. Při vyprávění i při popisu se čím dál tím více uplatňuje **imperfektum**: *dentro l'altissima parete della foresta s'aprivano grandi spaccature in cui s'incastava...; si udiva il segnale rauco e fuliggianoso dei ferry-boats; partendo, ci si voltava addietro...*. Imperfektu konkuruje **présens**, často je popis prezentován formou zvratného pasiva: *s'apre una radura, si scorge una casa*; Svě „čestné“ a neustále využívané místo však má i **passato remoto**. Syntax je dále velmi rozvitá, výrazná je modifikace atributy, najdeme i enumerace a několikanásobné větné členy, většinou po dvojicích či trojicích. Spojeny jsou různě: asyndeticky i spojkou *e*: *a credersi in un pollaio, in una scuderia, in una vaccheria; luce rossiccia, quieta e senza rilievo; tutti sentimento, desiderio e rimpianto; cascata bianca e spumosa....* Najdeme méně příkladů příznakové syntaxe: *che noi, in Italia, a saper scegliere, s'abbia buoni dicatori di versi, questo nessuno dubita*.

Lexikum je tradičně velmi bohaté. Najdeme zde slova expresivní, abstraktní, deminutiva, termíny, méně anglicismů (většinou přeložených), u anglických vlastních jmen najdeme hybridní tvary: *Giorgio Brummell; Orazio Walpole*; a také citace starších pramenů s odpovídajícím pravopisem. Zajímavá je i tendence multiverbizace, v řadě příkladů se jedná hlavně o umělecký efekt: *figli d'Albione, quegli esseri biondi, figli di John Bull*; v ostatních případech umělecký efekt chybí: *pianta topografica* (u tehdejších pokrokových vynálezů nacházíme ještě plné znění: *cinematografo*). Z hlediska odvozování je zajímavá dnes již neproduktivní předpona *arci-*: *[poema] quella arcinota sulle donne*.

Nejbohatší slovník nacházíme právě u „mistra“ Emilia Cecchiho: *in pieno plebiscito degli esseri viventi nell'unione e nella pace che precedettero il peccato originale...; subentra aria carnevalesca, ciarlatanesca...; predomina la macabra e geometrica desolazione del*

manicomico criminale...; lembi di forresta erano stati abbattuti di fresco...; bestiole scimmietta, casette, andava intorno a minuti passettini (cit. *zabarvená deminutiva*); *mai ho visto sguardo cristianamente supplichevole come nei suoi occhi...*; expresivní hodnoticí adjektiva najdeme i u Ojettiho: *agghindato duecento, agitato seicento, generosa ingenuità*; expresivní obraty: *svaghi da bisavole col corsè...*; *sentirla pellulare su dal fondo della coscienza ...*. V elzeviru *Le belle maniere inglesi* najdeme řadu anglických frází: «*sin without splendor*»; «*english good manners*»; «*cliffs di Dover*».

Další stylistické prostředky se váží především na použité lexikum. Cecchi tvoří zvukomalebná spojení: *il suo alito umido anticipava l'acuta freschezza della notte; nel fremito serotino* (poetismus) *che percorreva la selva facendo trasalire i poveri abbandonati nel rapido addensarsi dell'ombra* (koncentrace souhlásek f, r); časté jsou i **aliterace**: *cervici criniere cercassero scampo; la terra era calva e calpestata; penetrante e persuasiva; sensibilità sempre più pronta; daranno subito il significato di sbadiglio*. Rytmické efekty vyvolávají hlavně skupiny několikanásobných větných členů. Jazyk elzevirů je samozřejmě i velmi obrazný: *devono essere di tanto disparati colori che a sommarli s'avrebbe il bianco [lettere di plauso]; sempre a disturbare i giganti [poeti]* (až klišé); *e via dicendo di monte in monte* (Al Petrarca, al Tasso...); *perfino nelle zone di penombra della sua esistenza familiare*; «*il miglior club d'Inghilterra*» (Camera dei Lords); používána je i řada aluzí a odkazů: *Figli d'Albione; figli di John Bull; all'Olimpo dei Dandies; Paradiso dei figli d'Albione; desiderio dell'Eden, del Paradiso Terrestre; il peccato originale; d'animali esclusi dall'Arca; un gran soggetto per un'acquaforte di Rembrandt*.

Z některých elzevirů je cítit břítká ironie, převládá ale poetická lyrická nálada, která plně odpovídá tomu, co jsme již zmínili v úvodu. Elzeviro se stává oblíbenou „*prosa d'arte*“.

Kupodivu se elzevirů příliš nedotýká ani válka. K citelným změnám ale dochází po ní.

3.4 1950 - 1960

Jazyk novin v letech padesátých a šedesátých znovu shrnuje Ilaria Bonomi v podkapitole *Il „giornalese“ degli anni '50 e '60*.

Po dvaceti letech fašistického režimu, kdy noviny hýřily velmi vzletnými frázemi a opíraly se především o rétoriku, začíná mezi novináři převládat snaha žurnalistický jazyk od přebytných ozdob očistit a zredukovat jej opět na základní prostředek komunikace.

V prvních letech po válce samozřejmě ještě panují oslavné nálady a tomu odpovídající rétorika, brzy potom se ale noviny snaží očistit od doby Mussoliniho režimu. Bonomi ale uvádí, že se italské deníky vydaly špatnou cestou. Vrátily se k složitému byrokratickému jazyku plném stereotypů a politicky orientovaného lexika, jehož míra se v pozdějších letech ještě zvětšuje. Italské noviny nastupují cestu netransparentního „*giornalese*“. Většina velkých deníků pro svůj konzervatismus (a možná těžko vykořenitelnou fašistickou tradici) udává přísná pravidla, drží jazyk daleko od hovorovosti, běžné jsou tedy stále formy osobních zájmen *egli, elle*, frekventované je **passato remoto**, udržují se i vlivy literární a byrokratické. Jazyk se také plní vysoce sofistikovanými termíny, což někdy zapříčiňuje jeho nesrozumitelnost.

Přesto se ale v italské žurnalistice padesátých a šedesátých let objevují některé inovační prvky. Začínají vycházet odpolední noviny. Ty plní předsevzetí, které si tisk stanovil po skončení války. Zjednodušují jazyk, přinášejí veřejnosti jeho hovorovou formu.

Druhým krokem k simplifikaci přímo na stránkách velkých deníků je technika převzatá z anglosaského tisku – technika tzv. lead (čelo, upoutávka)⁴⁴.

50. léta

Byly analyzovány tyto elzeviry:

- BORGHESE, Leonardo. Anticultura. Corriere della Sera, 25 luglio 1952.
- PAPINI, Giovanni. Schegge. Corriere della Sera, 1 Apr 1956.
- BUZZATI, Dino. Una lettera d'amore. Corriere della Sera, 5 Gennaio 1956.
- BALDINI, Antonio. Un pesante aggettivo. Corriere della Sera, 9 Agosto 1952.
- MORAVIA, Alberto. L'appetito. Corriere della Sera, 9 Novembre 1952.

To, co bylo předesláno v souhrnu let padesátých, se potvrdilo i při analýzách elzevirů. Jazyk se téměř vrací k pravidlům před dvaceti lety. Proto i na úrovni fonetické a morfologické najdeme větší výskyt dříve popsanych a na příkladech uvedených jevů: oscilace mezi **ostrým a tupým přízvukem** v problematických spojkách, **elize** je častější a znovu se rozšířila na spojku

⁴⁴ Nabízíme i italské vysvětlení: "...consiste nell'introdurre l'articolo con un brevissimo riassunto del fatto, nel quale sono indicati i punti fondamentali della notizia." Většinou odpovídá na všech pět základních otázek, na pět W (Who? What? Where? When? Why?)

che, anche, zájmennou částicí *ne*, eliduje se ale i člen *li*: *e se l'amo li faccio....* **Apokopa** je velmi důsledná, opět se týká hlavně slovesných tvarů. Mizí člen u vlastních jmen (jediný příklad: *il Tasso*), ale naopak se opět rozšiřuje škála osobních zájmen: *egli, ella, quegli, questi* (vykání se ustaluje na *lei*). Němění se úzus spojování předložky *con* a *per* se členem (jen v jednom případě vedle *col, coi* stojí *con l'aiuto di Dio*).

Zcela výjimečný je ojedinělý výskyt **epentetického i** před **nečistým s**: *non potendo ottenerla in isposa*.

Formulace se stávají čím dál tím více nominálnějšími, nacházíme stále více přívlastků a přístavků (větné členy jsou nadále bohatě rozvíjeny, stále se ještě setkáváme s dosti složitou syntaxí): *Antefatto del Galealto re di Norvegia di Torquato Tasso, tragedia abbozzata e rimasta ferma alla seconda scena del secondo Atto, scritta dopo l'Aminta e prima della Liberata, Torindo, re dei Gotti, innamorato di Alvida, principessa di Svezia, ...*; zvyšuje se počet jednoduchých vět, vět jednočlenných a neúplných: *Rotazione? E non importa nulla. Darsi malato? Impossibile.*; často chybí právě predikát. Rozmáhají se paralelní konstrukce, opakování a hojně jsou i několikanásobné větné členy: *che si diletta, che improvvisa e che imbrogli e che magari frequenta tuttora l'accademia; rigore estremo, validità arcicontrollata, esclusione di artisti riconoscibili...*. Potvrdil se i nadále trvající rozšířený úzus **passata remota** (*Una lettera d'amore*): *cominciò a battere; fu come se una sega di ferro gelido gli fosse stata passata di strappo sulla schiena*. Ve vyprávění mu konkuruje imperfektum: *non cercava i libri. Cercava invece i frutti liberi della terra*. Tentokrát jsme do rozborů zařadili i elzeviry literární (*Una lettera d'amore; L'appetito*), které jsou v podstatě krátkými „novelami“. Chtěli jsme se přesvědčit, zda jazyk hovorový pronikal alespoň sem. Na úrovni syntaktické nutno poznamenat, že příznaková syntax do elzevirů proniká, ale ne v příliš velké míře. Jedná se spíš o fragmentování souvětí, převládající parataxi, a to právě vlivem přímé řeči. Příznaková syntax: *Al pubblico, noi penne in buona fede consigliamo tuttavia di visitarla, la XXVI Biennale. Finiamola con questa rischiosa storia della cultura*. Hovorovější jsou i reflexivní formy tranzitivních sloves: *se n'era completamente dimenticato*. Ve vyprávění najdeme i příznakový tzv. **infinito narrativo**: *Eccoli sempre a strillare, sfiatati...; E adesso ecco la Franca a frastornarlo (la Franca pravděpodobně vliv lombardského nářečí u Buzzatiho)*.

Lexikum je oproti létům třicátým méně lyrické a poetické. Objevují se sofistickované a abstraktní lexikální jednotky. V některých případech najdeme i zastaralé výrazy: *indi, servizio, duegento, piangistei*. Naopak literární elzeviry přinášejí hovorovost v podobě citoslovčí: *Maledizione, perbacco, Bè, Drèn, Ah!* Lexikum je také velmi expresivní: *schiocchezze simili, che schifo, mandarla a quel paese*.

Básnické prostředky spíše navazují na léta dvacátá, nikoli na lyrická léta třicátá. Častá je ironie a humor: ...*riparati «sotto il coperto d'una picciola tenda» issata sulla spiaggia, succede al giovane Galealto («stimulando la notte i suoi furori») quel che successe a Tristano ...; ...Rotazione? ...e magari impossibile concetto di rotazione. «Generazione dai quaranta ai cinquanta». E perché no «artisti dai capelli rossi» oppure «figli unici di madre vedova»? «Pronto, pronto! Sì, son io, grazie, eccellenza, estremamente obbligato! ...Ma subito, subitissimo, sì signor generale, provvederò senz'altro, e grazie infinite...Pronto, pronto! Certamente Maestà, senz'altro, con infinita devozione ...* (tato ukázka hraničí až s parodií). Nechybí ani menší procento fonetických prostředků, především aliterací. Počet básnických prostředků se ale pomalu snižuje: *tutte le acque dell'Oceano non basterebbero a lavare la macchia; come se avessimo posato la mano sopra un flacido e gelido rospo; guai a te pubblico bestia che non ti inchini; che la dea dell'amore ti secchi la lingua, Galealto....*

60. léta

Byly analyzovány tyto elzeviry:

- BUZZATI, Dino. Le milanesi. Corriere della Sera, 11 Gennaio 1963.
- EMANUELLI, Enrico. Analfabeti in auto. Corriere della Sera, 17 Febbraio 1963.
- MONTALE, Eugenio. Sul filo della corrente. Corriere della Sera, 19 Febbraio 1963.
- MONTANELLI, Indro. Da Budapest a Praga. Corriere della Sera, 22 Agosto 1968.
- GENTILE, Panfilo. La paura dell'eresia. Corriere della Sera, 23 Agosto 1968.

V některých oblastech se šedesátá léta od padesátých příliš neliší. Stále nacházíme (a to je vlastně ještě dnes viditelný jev) předložku *con* spojenou se členem – *col* (nejčastější), běžně používané je osobní zájmeno *egli, essa*, v malém procentu případů osciluje **přízvuk tupý a ostrý** u spojek.

Jak tomu u vývoje jazyka bývá, změny jsou viditelné na poli syntaktickém, a nejvíce pak na lexikálním. Syntax se výrazně zjednodušuje, začíná převládat parataxe, nadužívaná je spojka *e*: *e adesso...; e mi trovo...; e qui...; e le storie...; e di qui...; e mi riferisco*. Časté jsou také krátké věty, někdy velmi krátké otázky typu: *E allora? Perché?* Hojně se stále využívá **passato remoto**, opět i při vyprávění: *partimmo in quattro; io non mi arresi...*

Do lexika proniká jazyk politického diskurzu. Slovník je bohatší i o řadu abstrakt se suffixem –*ismo*: *l'immobilismo, figlio legittimo del dogmatismo, fanatismo e dogmatismo*. Další

termíny z tohoto lexikálního pole: *terrorismo poliziesco, Wehrmacht hitleriana, socialistelli e cattolicuzzi di sinistra* (úmýslné použití deminutív, téměř novotvary, znatelná ironie), *il nostro pessimismo sul regime sovietico peccava di ottimismo; agenti al soldo dell'imperialismo, spie e traditori del popolo*.

Lexikum se obohacuje o tyto odborné termíny, na druhé straně ale pozorujeme rostoucí tendenci slovesně jmenných vazeb, většinou z běžného jazyka, které nahrazují dřívější vzletné vazby a plnovýznamová slovesa: *non mi posso tirare indietro, mi trovo nei guai, se ne sta per suo conto, viene alle mente, vediamo un po', gli ha messo le corna, andare al muro, perdere la testa*. Současně s touto tendencí se objevují expresivní slova: *un pasticcio che nessuno ha mai letto, chiacchiere di un amico*. Tento druh expresivity pochází z hovorové varianty jazyka. Naproti tomu jsou tu ale inovační expresivní spojení, která úroveň lexika zvyšují: *stupefacente impotenza politica, palese mendacità, profetta apocalittico, economia avventurosa*. Nacházíme i novinářská klišé: *battaglia perduta, caccia alle streghe* a budoucí termín: *muraglia d'acciaio*.

Jinak se v textech neobjevuje příliš básnických prostředků, metafory jsou většinou aktualizované nebo jsou to téměř „literární klišé“: *un colpo di bacchetta magica, nel cuor della notte*. V některých případech se ještě objevují fonetické prostředky, především aliterace: *la sua potentissima protettrice, una papera più pericolosa*.

3.5 1970

Je těžké přesně určit, kdy dochází ke zlomovému bodu ve vývoji italského publicistického jazyka. Pravděpodobně se největší změny odehrávají právě v sedmdesátých letech. Bonomi uvádí jako jednu z příčin velkých změn založení deníku *Repubblica* (1976), který ještě dodnes představuje největší konkurenci pro *Corriere della Sera*. Jednalo se o deník velmi inovační, s jasným politickým zaměřením, přinášel názory na úrovni, poskytoval více prostoru politice a méně kultuře, zábavě a sportu. Jazyk mladého deníku se snaží oprostit od byrokratismů a stereotypů, přejímá přirozenější a publiku bližší lexikum, snaží se nepodléhat tradičním literárním vlivům. Do novin přináší větší živost a tvořivost. Jeho stránky jsou plné neologismů a příležitostných metafor. Hovoří-li o politice, činí tak s notnou dávkou transparentosti, jeho jazyk není přetížený technicismy a vysoce odbornými termíny. Právě v sedmdesátých letech se začíná rozmáhat a rozvíjet tato tendence – do jazyka pronikají výrazy používané v politickém diskurzu, objevují se i technicismy. Je to jakási reakce na rok 1968,

ovšem samotná sedmdesátá léta přinesou řadu dalších podnětů, které užívání tohoto jazyka ještě posílí.

Další příčiny korespondují s vlivy, které jsme již popsali v kapitole o situaci současného jazyka. Již od sedmdesátých let do novin proniká stále více citací a přímé řeči, což má za důsledek rozbití složité syntaxe a narůstající fragmentovanost. Posledním faktorem je oralita, která se dříve do novin dostala jen jako expresivní lexikum, nyní se stává běžným územ, a to i díky konkurenčnímu boji s ostatními hromadnými sdělovacími prostředky.

70. léta

Byly analyzovány tyto elzeviry:

- BO, Carlo. L'Italia laica che continua. Corriere della Sera, 3 Marzo 1975.
- GHIRELLI, Antonio. Quel giornale deve morire. Corriere della Sera, 12 Marzo 1975.
- BIAGI, Enzo. Guai a chi ci tocca l'onore e i motel. Corriere della Sera, 11 Agosto 1977.
- BURGESS, Anthony. Dal martire al testimone. Corriere della Sera, 12 Maggio 1978.
- TESORI, Giovanni. L'ignoranza e la sapienza. Corriere della Sera, 20 Maggio 1978.

Jazyk je z morfologického hlediska již velmi podobný tomu dnešnímu. Přízvuk se ustálil, apokopa se omezila na infinitivy a modální slovesa: *voler, vuol dire*; ne velmi často, ale přece se v textu ještě vyskytne osobní zájmeno *egli* nebo člen před vlastním jménem: *il Parise*. Setkáváme se se starším slovesným tvarem *debbono*.

Syntax je možná i díky politickému diskurzu někdy velmi spleťitá a rozvitá, do souvětí je vkládáno mnoho vsuvek, které jsou často viditelně odděleny: *Ora – tenuta presente questa straordinaria attività – sorprende...*; někdy je vyjádřen i názor autora: *Spadolini infatti – e non sappiamo come riesca a fare tutto con una puntualità fuori d'ogni regola – ha mandato...; cattivo giornalismo (e noi possiamo dirlo, conoscendo la serenità di giudizio, l'assenza.....), motivi di bieca concorrenza...*. Najdeme řadu paralelních konstrukcí a několikanásobných větných členů, enumerací. Časté jsou i krátké věty jednoduché i věty neúplné s elipsou predikátu: *Niente perquisizioni, senza mandati relativi, niente arresti sommari...*.

Omezuje se užívání **passata remota**, např. při popisu děje ho často nahrazuje **présens**.

Lexikum, jak bylo předesíláno, je plné politických termínů: *repubblicanismo italiano, ragione civile, giustizia sommaria popolare, terrorismo, Brigate rosse, progressisti*,

comunismo ha perso la sua antica aura rivoluzionaria, democrazia jeffersoniana, l'impulso rivoluzionario atd. Jazyk je ale také velmi **expresivní**. Pro posouzení nabízíme ukázkou: ... *è come se tutte le stanze di una casa accogliente, meno una, venissero sprangate e in quell'unico vano, gelido e spoglio, dovessero stiparsi i superstiti, infreddoliti e umiliati. Con un brivido...* tento jazyk má blízko až k poetismům. Expresivita je ale používána také pro vyjádření ironie a kritiky, vznikají aktualizovaná spojení a metafory: *contro il muro di gomma, il giornale muore e risorge*; ironie a kritika je v elzevirech sedmdesátých let velmi častá. Na závěr několik ukázek z elzeviru Enza Biagi: *Spiegel...con la consueta leggerezza teutonica* (oxymoron, paradox); *cattivo giornalismo (e noi possiamo dirlo, conoscendo la serenità di giudizio l'assenza di faxiosità, e la assoluta mancanza di rettifiche della battagliera stampa nostrana)*. Využívá také velmi vtipných přirovnání: *«Badi, che qui nessuno ruba»*. *Esatto, direbbe Mike, e a me dispiace osservando spesso sui marciapiedi biciclette e moto ancorate con corde e catene che in confronto a quelle che si tiravano dietro in epoca zarista, e battallieri del Volga, sembrano cotone da ricamo.*

V pozdějších letech se elzeviry aktuálnímu dění tematicky vzdalují. Chybějící kontakt s každodenním životem se projevuje i jazykově, nenacházíme příliš jazykových variací, lexikum se posouvá do akademických výšin a vrací se zpět k literárnímu odkazu.

ZÁVĚR

Je tak specifický (či spíše *byl*), a přesto je tak těžko definovatelný. Italský elzeviro. Odborná pojednání nabízí řadu definic, ale ani jedna ho přesně nevystihuje. Stojí na pomezí literatury a žurnalistiky, vyjadřuje se ke kulturnímu nebo politickému dění, přináší zajímavosti ze zahraničí nebo dává prostor literární tvorbě. Má mnoho tváří a i ty se mění.

Já jsem se pokusila elzeviro přiblížit a rozebrat z hlediska stylistického a touto metodou dospět k závěru, který by mohl přispět k další možné definici tohoto útvaru. Elzeviro je ukázkou velmi vytříbeného vyššího stylu. Stylu, který vznikl na základě kompromisu, stylu, kde proti sobě stály vlivy literární a hovorové, stylu, který na minimálním prostoru dosáhl maximální funkčnosti, stylu, který je individuální.

Jelikož má elzeviro více jak stoletou tradici, musela jsem zkoumání rozdělit do dvou částí. První část se zabývala současnými elzeviry, jejich charakteristikou a jejich postavením ve vztahu k dalším rubrikám a zvláštním útvarům. V druhé části jsem se pokusila na elzeviro podívat pohledem diachronním, od začátku 20. století až do sedmdesátých let, kdy dochází k jeho úpadku. Právě kvůli jeho klesající oblíbě a zužujícímu se čtenářskému publiku tento specifický útvar z většiny italských novin vymizel. Zůstal jen na „*Třetí straně*“ milánského deníku *Corriere della Sera*, a proto byl korpus vzorků vybrán právě z jeho archivů. K této problematice zatím ještě nebyl publikován dostatek materiálů, tudíž se ve své práci opírám o tři stěžejní studie: knihu Beppe Benvenuta *Elzeviro*, která přibližuje především kulturní a historické pozadí vzniku elzeviru a popisuje jeho nejúspěšnější období; v praktické části se opírám o studie profesorky Ilarie Bonomi *L'italiano giornalistico, dall'inizio del '900 ai quotidiani on line* a společnou publikaci profesorů milánské university Andrey Masiniho, Sivia Morgany a Ilarie Bonomi *La lingua italiana e i mass media*. Všechny tyto knihy pojednávají o jazyku novin obecně, tudíž byly použity jako východisko a sloužily ke srovnávání s výsledky mých analýz.

Jedním z cílů diplomové práce bylo přiblížit historii a vývoj elzeviru v italském kulturním kontextu. Vzniká již na začátku století (v roce 1901 poprvé vychází *Terza pagina* v deníku *Giornale d'Italia*, kde si elzeviro později vytříbí svou formu a kde se bude pravidelně

vyskytovat), největší rozmach zažívá v letech dvacátých a třicátých, částečně také během války. Je celkem pochopitelné, že si italské publikum tak silně vázané na literaturu (možná díky d'annunziovské tradici) záhy tento útvar oblíbilo. V období fašistického režimu, kdy všechny ostatní rubriky noviny oslavovaly Duceho, zůstává elzeviro zelenou zónou a jistou oázou pro čtenáře i pro spisovatele. Utíkají se sem před diktátorským režimem a nepříhodnou politickou situací. Elzeviro nabízí celou škálu témat, jako by se do něj promítaly všechny ostatní útvary, které byly v té době potlačené či zpolitizované. Možná proto je téměř nemožné elzeviro zařadit do příslušné žánrové škatulky.

Na elzeviru je také pozitivní, že se nestal jen skulinkou, kam se literatura v době nebezpečí ukryla, ale stal se místem, kde docházelo k vývoji a stýkání se dvou oblastí – literatury umělecké a žurnalistiky. Jak už bylo řečeno, minimální prostor dvou sloupků, maximální funkčnost, efekt a pestrost.

Po druhé světové válce, na konci let šedesátých a v letech sedmdesátých elzeviro upadá. Země už není sužována žádným výrazným nebezpečím, lidé se vrací k normálnímu životu a hledají médium, které by tomu odpovídalo. Elzeviro ale nereaguje tak otevřeně a rychle na dynamické změny italské společnosti, kultury a jazyka. Konkurují mu další prostředky masové komunikace – televize, rádio, následně i internet. Všechny tendence směřují k jednoduchosti. Proto elzeviro ztrácí své publikum, kontakt s širokou veřejností, zákonitě se uzavírá a vstupuje do akademických výšin.

Veškerá zobecnění vycházejí z podrobných rozborů elzevirů. Byly vytvořeny dvě skupiny vzorků na základě pohledu diachronního a synchronního. Vycházela jsem z toho, že elzeviro byl a je útvarem psaným stylisticky vyšším jazykem, tedy jazykem korektním a navíc jazykem s určitou literární (či chceme-li uměleckou) hodnotou. Z lingvistického hlediska mě zajímaly prostředky, které se na vytvoření „vyššího stylu“ podílejí. Zajímalo mě, do jaké míry se jazyk elzeviru nechává ovlivnit současnou hovorovou formou či jak se do něj promítaly různé vývojové změny.

V části synchronní jsem do hloubky analyzovala deset současných elzevirů. Pokusila jsem se shrnout společné znaky a dospěla jsem k následujícímu závěru: Současné elzeviry mohou být charakterizovány komplexní, vyváženou syntaxí, ve které své místo nachází jak rozvitá souvětí, tak i věty jednoduché či neúplné. Charakteristickým znakem elzevirů je velké množství atributů, nejčastěji několikanásobných, už pro rytmický efekt se často pojí do dvojic či trojic. Převládají nominální konstrukce, o které se může opřít argumentace.

Nejcharakterističtější je lexikum, kde dodnes převládá vliv literární. Většina lexikálních jednotek je ukázkou sofistikované slovní zásoby, vysoká je i míra abstrakce. Z básnických prostředků se nejčastěji objevují metafory, které jsou většinou lyrické a poetické. Elzeviry mají velmi dobře vystavěnou argumentaci, jsou to články subjektivní, tudíž autor může vystoupit veřejně se svým názorem. Definice dnešních elzevirů se zdá být o něco jednodušší, daly by se označit jako recenze převážně odborných publikací. Vypozorovala jsem, že jejich zvláštním znakem je jistá shoda mezi formou elzeviru a recenzovanou knihou. Novinář se formou elzeviru snaží vystihnout atmosféru knihy, nechává se jí inspirovat a elzeviro píše v podobném duchu. Podle hodnocení Ilarie Bonomi dnešní elzeviry můžeme označit za esejistické.

V porovnání s ostatními rubrikami nevykazuje elzeviro ve velké míře pronikání hovorovosti. Současným jazykem je ovlivňován, ale udržuje si svůj vyšší styl.

V části diachronní se elzevirům věnuji v rozpětí roků 1910 – 1980, a to z následujících důvodů. První *Terza pagina* byla otištěna roku 1901, ale elzeviro v pravém slova smyslu tehdy ještě nebyl její součástí. Trvalo několik let, než jej přijaly další deníky, a ještě několik let, než dostal ustálenou podobu. Zkoumání končíme sedmdesátými lety, kdy elzeviro zlaté éry definitivně mizí a kdy obecně dochází ke zlomovému bodu ve vývoji italské žurnalistiky, potažmo jejího jazyka.

V této části se pracovalo vždy s pěti vzorky na desetiletí (s vynecháním let čtyřicátých, let válečných).

Cílem této části bylo pozorovat obecné změny jazyka promítající se do elzevirů coby do útvarů vyššího stylu a popsat mechanismy a prostředky, díky kterým mohl být jazyk elzevirů za jazyk vyššího stylu považován.

Jelikož definice historického elzeviru je mnohem obtížnější, musela jsem si historická období rozdělit na dvě části. Mezi roky 1910 – 1950/60 je na elzeviru jasně patrný literární vliv, jazyk je velmi propracovaný a bohatý. Elzeviro si udržuje vysoký styl, což se projevuje především na lexiku, ale i na syntaxi. Pokud akceptuje tendence tehdejšího mluveného jazyka, dokáže tyto prostředky funkčně využít a výsledný elzeviro má vždy značnou uměleckou hodnotu. Mezi roky 1960 – 1970 se esejistické elzeviry značně mění. Proniká do nich na základě vysoké konkurence ostatních médií velké množství hovorovosti a expresivity. Některé elzeviry mají velmi blízko k úvodníkům. Ty nakonec úlohu komentovat aktuální dění úplně přebírají, což je moment, kdy se elzeviry začínají uzavírat a ztrácejí kontakt s širším publikem.

V historické posloupnosti elzeviry spojují tyto znaky: neodmyslitelný literární odkaz, který se projevuje v metaforách, v bohatých attributech, rytmy a komplexní syntaxi. Konkrétním odkazem dřívějších mistrů elzevirů, mezi které patří např. Emilio Cecchi, jsou několikanásobné větné členy, které se většinou pojí asyndeticky a působí jako volné asociace. Napomáhají rozvíjení argumentace a mají také uměleckou hodnotu.

Na závěr bych se pokusila nabídnout velmi zjednodušující vlastní definici elzeviru: Je to zvláštní útvar italské umělecké publicistiky v rozsahu dvou sloupků s převažující literární tematikou, zařazovaný do kulturní rubriky (*Terza pagina*), vyznačující se osobním a osobitým přístupem autorů k tématu, psaný na vysoké stylistické úrovni bohatým jazykem, který má blízko k jazyku umělecké literatury, zejména lyrické poezie, ale který rovněž v menší míře reflektuje tendence současného jazyka novin. Z ostatních publicistických útvarů má nejbližší k recenzi, eseji, úvodníku a fejetonu. Časově je spojen s dvacátým stoletím, maximálního rozkvětu dosáhl ve dvacátých a třicátých letech, nyní existuje pouze v deníku *Corriere della Sera*.

Elzeviro je jedinečný fenomén italského tisku, nemá ve světě obdoby, je spojen se slavnými jmény italských spisovatelů, byl a je skutečnou školou literatury. Díky *Corriere della Sera* přežívá a doufejme, že zůstane ozdobou italských novin i v současné době internetu a free-pressu a zažije znovu svou *belle époque*.

RESUMÉ

Italský elzeviro je specifický útvar, velmi těžko zařaditelný do jakékoli kategorie, stojí na pomezí mezi žurnalistikou a krásnou literaturou. Elzeviro se již přes sto let objevuje na tzv. *Terza pagina* („*Třetí straně*“), což je opět specifická italská kulturní rubrika, dříve zařazovaná do všech renomovaných deníků. Největšího rozkvětu dosáhl ve dvacátých a třicátých letech, kdy se tomuto žánru věnovala i řada slavných italských autorů, nejpropracovanější elzeviry podle některých odborníků publikoval Emilio Cecchi. Po druhé světové válce, především v letech šedesátých a sedmdesátých, začíná elzeviro ztrácet svoje čtenáře. Zužuje se okruh témat, která elzeviro rozebírá, až se později zcela omezí na umělecké recenze. V současné době vychází „*Třetí strana*“ a s ní i elzeviro jen v milánském deníku *Corriere della Sera*. Tématem moderního elzeviru je výlučně literatura.

Elzeviro lze velmi obtížně definovat. Dříve mezi jeho témata patřily vedle literatury medicína, filosofie, historie či politika. Elzeviry byly velmi rozmanité, žánrově se nejvíce podobaly např. novele, eseji, fejetonu, recenzi, medailonku a cestopisné reportáži.

Všechny elzeviry spojuje vysoká stylistická úroveň. Autoři se na minimálním prostoru (pouhé dva sloupky textu výlučně bez obrázků) snaží o maximální umělecký efekt.

Stylisticky vysoce hodnocené elzeviry jsou z hlediska lingvistického jen málo prozkoumanou oblastí. Charakteristické pro ně je, že se v nich spojují tvůrčí postupy publicistického a uměleckého stylu. Syntax je velmi vyvážená, rozvitá a bohatá, velmi časté jsou enumerace a přívlastky, v rámci lexika najdeme značný literární vliv, který se dále projevuje velkým množstvím básnických prostředků. Elzeviro je navíc velmi koherentní a z pohledu autora do jisté míry subjektivní, výrazným charakteristickým rysem je také jednota obsahu a formy. I když se vytrácí převažující literární odkaz doby předválečné, v porovnání se současnými publicistickými žánry si elzeviry udržují vysokou stylistickou úroveň. Vlivy mluveného jazyka pronikají do elzevirů jen v omezené míře, a proto je jim někdy vyčítána přílišná akademičnost.

Budoucnost elzeviru je není nejrůžovější. Své zlaté období si již prožil, nicméně z hlediska stylistického si neustále drží svou vysokou úroveň.

RIASSUNTO

Elzeviro è un fenomeno specificamente italiano, difficilmente etichettabile sotto qualsiasi voce, al confine come genere tra giornalismo e letteratura. Da più di cent'anni, appare sulla *Terza pagina*, rubrica di cultura, un altro fenomeno tipicamente italiano, che faceva parte di tutti i maggiori quotidiani italiani. L'elzeviro ha vissuto il suo periodo d'oro negli anni venti e trenta, grazie tra le altre cose a delle firme brillanti: sulla *Terza* pubblicava un numero considerevole di scrittori italiani contribuendo così ad elevare il suo valore artistico e stilistico. Fra tutti va nominato Emilio Cecchi, uno dei „Sette Savi“ che portò l'elzeviro alla sua perfezione. Dopo la seconda guerra mondiale, soprattutto negli anni sessanta e settanta, l'elzeviro gradualmente perde il suo posto privilegiato, diminuendo anche la varietà di argomenti discussi su queste due colonne. Oggi, la *Terza pagina* con il suo elzeviro vengono pubblicati solo su *Corriere della Sera*; l'argomento prevalente è la letteratura.

Sarebbe un compito immenso cercare di definire l'elzeviro. Negli anni precedenti, sull'elzeviro oltre alla letteratura, vi si parlava di medicina, filosofia, storia e politica. Gli elzeviri erano molto più variati, da un punto di vista formale assomigliavano più a novelle, saggi e recensioni. Una parte significativa di questi articoli ha determinato in modo decisivo la letteratura di viaggio.

Tutti gli elzeviri, però, si uniscono sotto un unico denominatore comune - il primato dello stile. Gli scrittori-giornalisti o giornalisti-scrittori cercano sul minimo spazio di ottenere il massimo effetto.

L'elzeviro è stato finora poco studiato sotto il profilo linguistico. Le osservazioni sulla sintassi del periodo verificano la complessità generale; a partire dalle ricche strutture di periodi prevalentemente paratattiche (a volte con dei legami ipotattici complessi) fino all'incidenza particolarmente notevole delle enumerazioni e degli attributi. Nel lessico, la componente letteraria si fa molto evidente, con numerose metafore miranti ad elevare il livello stilistico. In più, gli elzeviristi operano in modo molto efficace con vari meccanismi di coesione e coerenza testuale. L'elzeviro è molto spesso soggettivo e secondo le osservazioni effettuate riesce perfettamente ad unire la forma del articolo con l'argomento scelto.

Comunque rispetto agli anni d'oro, attualmente l'elzeviro non raggiunge lo stesso valore artistico e letterario. Non si apre neanche tanto verso l'oralità, che è caratteristica maggiormente della cronaca. L'elzeviro al contrario ricorre al lessico sofisticato, tanto da guadagnarsi la critica.

Non si può dire quale sarà il futuro dell'elzeviro. La sua gloria è ovviamente passata, ma nonostante tutto, dal punto di vista stilistico rimane un articolo meritatamente stimato.

SUMMARY

Elzeviro is a unique Italian genre, not easily classifiable for its particular position in between journalism and literature. For more than one hundred years, elzeviro has made its appearance on the *Terza pagina* (the „*Third page*“), the culture page, and another typically Italian phenomenon. The „*Third page*“ with its elzeviro was once an inseparable part of all major Italian newspapers. In the past century, elzeviro saw its boom and full bloom in the twenties and in the thirties mostly due to a number of famous Italian authors who regularly contributed with their elzeviroes to this culture page. Among all, let's mention Emilio Cecchi, according to some critics the best elzevirist ever. After the WWII, mainly in the sixties and in the seventies, elzeviro starts to loose a considerable number of readers; the variety of topics discussed within elzeviro gets rapidly thinner till it reduces itself only to literature. In these days, the *Terza pagina* and elzeviro are still comprised within the culture section of the *Corriere della Sera*, the most widespread Italian newspaper. The modern elzeviro deals exclusively with literature.

It is difficult to find an adequate definition for elzeviro. Originally, the topics were not restricted only to literature; they were of a much vaster variety ranging from history, philosophy, and politics to medicine. From the perspective of a genre, elzeviro could be very closely connected with a short story or novelette, an essay, a feuilleton, a review, a cameo or an artistic reportage from travels.

Whatever shape it had or has, there still is one common feature for all the elzeviroes – very high stylistic qualities. Within a minimal space, the authors have strived to obtain the maximal effect.

Stylistically elevated elzeviro hasn't been much researched from the linguistic point of view. Elzeviro embraces both publicist and artistic writing. The syntax is generally very complex, based on richly modified constituents of the sentence. A very high incidence of enumeration and multiple attributes is particularly notable. The literary influence is significant mainly within the vocabulary; it is evident also due to a variety of rhetoric figures. Furthermore, elzeviro is very coherent and cohesive. The author is given free space to express his/her attitudes; elzeviro is a subjective article with a perfect unity of form and content.

Despite its fading glory and less literal approach in respect to the pre-war period, elzeviro still maintains its high stylistic qualities compared to other types of articles. Elzeviro

isn't much affected by the overall tendency towards colloquially; on the contrary, it tends to embrace more sophisticated and academic vocabulary.

It is difficult to predict the future development of elzeviro. Its golden years are definitely gone. From the stylistic point of view, however, it still remains a highly-estimated, prestigious type of article.

Bibliografie:

BECELLONI, Giovanni. Giornalismo o postgiornalismo? Studi per pensare il modello italiano. Napoli: Liguori Editore, 1995.

BENVENUTO, Beppe. Elzeviro. Palermo: Sellerio, 2002.

BOLDRINI, Maurizio. Il quotidiano. Teorie e tecniche del linguaggio giornalistico. Milano: Mondadori Università, 2006.

BONOMI, Ilaria. L'italiano giornalistico. Dall'inizio del '900 ai quotidiani on line. Firenze: Franco Cesati Editore, 2002.

BONOMI, Ilaria – MASINI, Andrea – MORGANA, Silvia. La lingua italiana e i mass media. Roma: Carocci, 2007.

BONOMI, Ilaria. Sulla lingua dell'elzeviro tra letteratura e giornalismo. Firenze: Franco Cesati Editore, 2004.

CARATÙ, Pasquale. Grammatica storica della lingua italiana. Lineamenti essenziali. Bari: Edizione Giuseppe Laterza, 2004.

DARDANO, Maurizio. La lingua letteraria del novecento in Storia della letteratura italiana. Milano: Garzanti, 2001.

FALQUI, Enrico. Inchiesta sulla «Terza Pagina». Torino: E.R.I., 1953.

GUALDO, Riccardo. L'italiano dei giornali. Roma: Carocci, 2007.

GREPL, M. a kol.. Příruční mluvnice češtiny. Praha: 1997.

GRISI, Francesco – MAURO, Walter. Almanacco della terza pagina. Roma: Canesi Editore, 1963.

HAMPLOVÁ, Sylva. Mluvnice italštiny. Praha: LEDA, 2004.

HAMPLOVÁ, Sylva. Nástin vývoje italského jazyka. Praha: Karolinum, 2002.

OSVALDOVÁ, B. – HALADA, J. a kol.. Praktická encyklopedie žurnalistiky. Praha: Libri, 2002.

PELÁN, Jiří a kol.. Slovník italských spisovatelů. Praha: Libri, 2004.

SABATINI, Francesco. La comunicazione e gli usi della lingua. Torino: Loescher, 1984.

TRAMPOTA, T.. Zpravodajství. Praha: Portál, 2006.

Slovníky

CORTELAZZO, Manlio – ZOLLI, Paolo. Dizionario Etimologico della Lingua Italiana. Bologna: Zanichelli, 1999.

DE MAURO, Tulio – MANCINI, Marco. Dizionario Etimologico. Milano: Garzanti, 2000.

DEVOTO, Giacomo – OLI, Gian Carlo. Dizionario della Lingua Italiana. Firenze: Felice Le Monnier, 2004.

REJMAN, Ladislav. Slovník cizích slov. Praha: SPN, 1966.

ROSENDORFSKÝ, Jaroslav. Italsko-český slovník. Praha: ICK – Ráček, 2000.

ROSENDORFSKÝ, Jaroslav. Česko-italský slovník. Praha: ICK – Ráček, 2000.

Encyklopedický institut ČSAV: Malý encyklopedický slovník A – Ž. Praha: Academia, 1972.

Ústav pro jazyk český AV ČR. Pravidla českého pravopisu. Praha: Pansofia, 1993.

Internetové zdroje

www.wikipedia.org

www.idnes.cz

http://www.zam.it/home.php?id_autore=836